

**BİR BİYOİKTİDAR AYGITI OLARAK AİLE: EĞİTİMCİ
EBEVEYNLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

VEHBİ ARSLAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. CİHAN ERTAN**

DÜZCE, 2024

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİR BİYOİKTİDAR AYGITI OLARAK AİLE: EĞİTİMCİ
EBEVEYNLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Vehbi Arslan tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cihan Ertan

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Cihan Ertan

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah Taşkesen

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zuhale Güler

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 24/07/2024

BEYAN

Bu belgeyle, ‘**Bir Biyoiktidar Aygıtı Olarak Aile: Eğitimci Ebeveynler Üzerine Bir Araştırma**’ başlıklı tez çalışmamın tüm aşamalarında akademik dürüstlük ve etik kurallara eksiksiz uyduğumu beyan ederim. Araştırma sırasında elde ettiğim tüm verilerin orijinalliğini ve bu verilerin yasal ve etik çerçevede toplandığını taahhüt ederim.

Bu çalışmada yer alan tüm bilgiler, kaynaklar ve veriler, ilgili telif haklarına ve akademik atıf kurallarına uygun şekilde kullanılmıştır. Çalışmamın her aşamasında, araştırma etiği ilkelerine uyulmuştur ve tüm bilgi kaynakları legal yollarla edinilmiştir.

Tezimde sunulan analizler, yorumlar ve sonuçlar tamamen bana aittir. Herhangi bir kaynaktan alıntı yapılmış veya referans verilmiş ise, bu durum açıkça belirtilmiştir ve ilgili atıf kuralları titizlikle uygulanmıştır.

Bu tez çalışmasının, akademik topluluğa katkı sağlayacak özgün bir eser olduğunu ve içeriğinin herhangi bir akademik sahtekârlık unsuru içermediğini onaylarım. Sunulan çalışma ve elde edilen sonuçların doğruluğunun ve güvenilirliğinin sorumluluğunu tamamen üstlenmekteyim.

5 Temmuz 2024

Vehbi ARSLAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve tamamlanmasında gösterdiği büyük emek ve destekten dolayı, tez danışmanım Doç. Dr. Cihan ERTAN'a şükranlarımı sunarım. Kendisinin akademik birikimi ve eleştirel bakış açısı, çalışmamın kalitesini önemli ölçüde artırmıştır. Değerli hocamın pozitif yönlendirmeleri ve güveni olmadan bu başarıya ulaşmam mümkün olmazdı. Saygıdeğer hocama, bu süreçte sağladığı tüm katkılar için çok teşekkür ederim.

Bu yoğun çalışma sürecinde gösterdikleri sabır, anlayış ve destekleri için sevgili aileme teşekkür ediyorum. Öncelikle benim için 'élan vital' olan eşim Ayşe ARSLAN'a ve çalışma süresince zaman ayıramadığım, varoluşumun işaretleri Ada ve Doğa'ya, tabi ki anneme ve kardeşlerim Tansu, Tansel, Onur ve Timur'a sevgilerimi sunuyorum. İyi ki varsınız...

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde her zaman bir telefon mesafesinde olan ve akademik yardımlarını hiç esirgemeyen Dr. Tuğba SİVRİKAYA'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak, bu hayatın önemli bir bölümünü, belki de en güzel günlerini paylaştığım, birlikte bu hayatı paylaşmaktan keyif aldığım ve benim için çok değerli güzel insanlar olan, dostlarım Prof. Dr. Salih AKKANAT, Doç. Dr. Ahmet Ozan GEZERMAN, Yazar-Öğretmen Faik ÖCAL, Öğretmen Nilüfer AKYÜREK ve Öğretmen Özgür TÜRKMEN'e teşekkür ederim. Işık ve sevgiyle kalın...

Bu çalışmaya katılım sağlayan ebeveyn öğretmenlerimize ve üzerimizde büyük emeği olan tüm öğretmenlerimize teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

5 Temmuz 2024

Vehbi ARSLAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
1. GİRİŞ.....	8
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	14
2.1. İKTİDARIN EPİSTEMOLOJİSİ	15
2.1.1. İktidar ve Toplum İlişkisi: Klasik ve Çağdaş Kuramlar.....	17
2.1.2. Foucault Ve İktidarın Analizi	26
2.2. AİLE VE İKTİDAR.....	46
2.2.1. Aileye Sosyolojik Yaklaşımlar	47
2.2.2. Ailede İktidar Deneyimleri.....	51
3. METODOLOJİ	55
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	62
4.1. DEMOGRAFİK VERİLER.....	63
4.2. EĞİTİMCİ EBEVEYNLERİN İKTİDAR DENEYİMLERİ.....	64
4.2.1. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Üzerinden İktidarın Cisimleşme Deneyimi .	65
4.2.2. Eğitim, Kariyer Planlama, Meslek Seçimi ve İktidar Dinamikleri	78
4.2.3. Ailede Gündelik Yaşamın Dinamikleri	85
4.2.4. Eğitimci Olarak Ebeveynlik: Geçmiş Deneyimlerin Rolü.....	92
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
6. KAYNAKLAR.....	103
7. EKLER.....	109
7.1. EK 1: ETİK KURUL İZNİ	109
7.2 EK 2: DEMOGRAFİK VERİLER	110
ÖZGEÇMİŞ	111

ÖZET

BİR BİYOİKTİDAR AYGITI OLARAK AİLE: EĞİTİMCİ EBEVEYNLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Vehbi ARSLAN

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Cihan ERTAN

Temmuz 2024, 110 sayfa

Biyoiktidar, modern ulus devletlerin nüfus kontrolünde kullandıkları iktidar araçlarını ifade eden bir kavramdır ve günümüz toplumlarında, ailelerin çocukları üzerindeki etkilerini tanımlamak için de kullanılmaktadır. Araştırmanın temel amacı, aile içindeki iktidar ilişkilerinin nasıl oluştuğunu ve nasıl işlediğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda kurgulanan araştırma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemi olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bilgi ve iktidarın birbirine eklemeli olması perspektifinden yola çıkarak, iktidarı mesleki bilgi ve yaşam pratikleri üzerinden üreten ve aktaran eğitimci ebeveynlerin, çocukların özneleşme süreçleri üzerindeki etkilerini incelemek önceliklidir. Araştırmacının katılımcı grubun doğal bir üyesi olarak aynı zamanda katılımcı gözlemci rolünü üstlenmesinden dolayı, eğitimci ebeveynler araştırmanın örneklemini belirlemiştir. Mevcut araştırma Düzce ilindeki eğitimci ebeveynler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılarak toplanmıştır. Veri toplama süreci ise Zoom® platformu üzerinden gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle yürütülmüştür. Elde edilen veri setinin analizinde ise içerik analizinden yararlanılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre, aile kurumu, iktidarın en temel aygıtı olarak bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendirir, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretir ve öznenliğin oluşumunda merkezi bir rol oynar. Bu araştırma, ailelerin her birinin özgün iktidar dinamiklerine sahip olduğunu ve aynı zamanda toplumsal iktidar ilişkilerinin üretilmesi ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Özellikle öğretmen ebeveynlerin yer aldığı ailelerdeki iktidar ilişkileri üzerine daha derinlemesine çalışmalar yapılması, bu bulguları daha zengin bir perspektifle değerlendirmemize olanak sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Biyoiktidar, İktidar Aygıtı, Eğitim, Ebeveyn, Aile

ABSTRACT

THE FAMILY A MEANS OF BIOPOWER: A RESEARCH ON EDUCATOR PARENTS

Vehbi ARSLAN
Düzce University
Graduate School, Department of Sociology
Master Thesis
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Cihan ERTAN
July 2024, 110 pages

Biopower is a concept that refers to the tools of power used by modern nation-states to control populations and is also used to describe the influence of families on their children in contemporary societies. The main aim of this research is to uncover how power relations within the family are formed and function. This research was conducted using a qualitative research method, and the sample was selected using a purposive sampling method, specifically the maximum variation sampling technique. The research prioritizes examining the impact of educator parents, who produce and transmit power through professional knowledge and life practices, on the subjectification processes of their children, based on the perspective that knowledge and power are interconnected. The researcher, as a natural member of the participant group, also assumed the role of a participant observer, which is why educator parents were chosen as the sample for this study. The current research is limited to educator parents in the Düzce province. The data were collected through semi-structured interview forms, and the data collection process was carried out through in-depth interviews conducted via the Zoom© platform. Content analysis was utilized in analyzing the data set obtained. According to the findings of this research, the family institution, as the most fundamental means of power, shapes individuals' thoughts and behaviors, reproduces gender roles, and plays a central role in the formation of subjectivity. This research has demonstrated that each family has unique power dynamics and plays a significant role in producing and sustaining societal power relations. Further in-depth studies on power relations in families with educator parents could provide a richer perspective for evaluating these findings.

Keywords: Biopower, Means of Power, Education, Parent, Family

1. GİRİŞ

Aile kurumu, biyolojik bir gerçeklik ya da evrensel bir yapı olmaktan ziyade, belirli bir tarihsel ve toplumsal bağlamı olan, aynı zamanda belirli bir ideolojiye sahip olan, toplumsal değerleri, normları ve inançları yansıtan, toplumsal bir kurumdur. Aile yapısı her toplumda farklılık gösterir. Bu farklılaşmalar, toplumun kültürel, ekonomik ve siyasal yapısıyla yakından ilişkilidir. Aile içi ilişkiler ve pratikler, toplumsal ve tarihsel süreçteki değişimlerle birlikte sürekli olarak yeniden yapılır. Barrett'a göre (1995: 178-189'dan aktaran Şahin, 2023: 16), aile kurumu sadece biyolojik bir gerçeklik değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ideolojik bir yapıdır. Bu görüş, aile içindeki güç ilişkileri ve cinsiyet rolleri gibi konuların daha derinlikli incelenmesine olanak sağlar. Toplumsal formda inşa edilen ve ideolojik olarak şekillenen bir kurum olan aile ve ailedeki iktidar ilişkileri, siyasal iktidarın doğrudan bir yansıması ya da uzantısı değildir. Aile, sadece siyasal iktidarın işleyişini mümkün hale getiren iktidar koşullarını oluşturur (Foucault, 2007: 110-111). Bu nedenle, aileyi anlamak için toplumun yapısını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Aile, bir toplumsal kurum olarak, toplumsal örgütlenmenin temel yapı taşlarından biri konumunda olup, bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde ve mevcut toplumsal sistemin yeniden üretilmesinde merkezi bir işlev yüklenmektedir. Ancak, aile kurumunu değişim süreçleri içinde değerlendirmek daha anlamlı olur. Toplumsal yapıda oluşan değişimler, aile kurumunun yeniden şekillenmesine neden olur, ancak bu değişimler ailenin tüm öğelerinde aynı anda ve hızda gerçekleşmez. Örneğin, ailenin işlevsel değişimi, yapısal dönüşümden daha geriden gelebilir. Toplumsal yapıyı bir bütün olarak ele almak ve aile sistemini bu bütünle uyumlu düşünmek gereklidir. Bu anlamda bir toplumun yapısıyla tamamen ters düşen bir aile sisteminin var olması olanaksızdır. Aynı şekilde, ailede ortaya çıkan değişimleri toplumsal yapıdan soyutlamak yanlıştır (Karataş, 2001: 90-96). Tüm bu noktalardan hareketle, aile, insanın duygusal ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayan bir kurum olmasının ötesinde, aynı zamanda değişken ve karmaşık formlarda görünüm kazanabilen iktidar ilişkilerinin mekânıdır. Bundan dolayı, tarihsel süreçte toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, aile içi iktidar ilişkilerinin veya koşullarının değişmesine neden olmuştur.

Belirli bir toplumsal ve kültürel yapı içinde geçerli olan farklı aile yapısı ve ilişkileri temel alınarak geliştirilmiş kavramlarla, pek çok açıdan farklı yapı ve ilişkileri içeren bir olguyu (fenomeni) anlamak ve değerlendirmek zor olabilir. Çünkü toplumsal yapının ve bağlı olarak ailenin özgül olması nedeniyle ülkemizdeki aile yapısı, işlevi ve ilişki örüntüleri, homojen değil heterojen bir görünüm sergilemektedir (Karataş, 2001: 97-98). Öyleyse, çocukların sosyalizasyon ve toplumsallaşma süreçleri, kaçınılmaz biçimde ailenin kendine has iktidar yapılarından etkilenmektedir. Nihayetinde, eğitimci ebeveynlerin gündelik pratiklerindeki iktidar ilişkilerini Foucault'nun iktidar yaklaşımına odaklanarak analiz eden bu araştırma, deneyimsel bir iktidar okuması olarak değerlendirilebilir.

Aile, çocukların sosyalizasyon ve toplumsallaşma alanı olarak, onları biçimlendiren ve dolayısıyla iktidarın yeniden üretildiği önemli bir mekândır. Ailenin bir iktidar aygıtı olarak gördüğü işlev, eğitim-iktidar ilişkisi ile bağlantılıdır. Özellikle eğitimci ebeveynler, çocuklarını biçimlendirmek konusunda eğitim sürecini bir araç olarak kullanabilirler. Eğitim ve iktidar, sıklıkla yakın ilişkili kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Bu iki kavram pek çok düşünür, sosyolog ve filozof tarafından farklı formlarda ele alınmaktadır (İliter ve Erdil, 2022). Eğitim ve iktidar arasındaki ilişkiler, eğitimci ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir bakış açısı sunar. Eğitim, genel geçer bir tanımla, istendik yönde davranış değişikliği olarak kabul görmektedir (Tay ve Tay, 2006; Yerli, 2023). Bu tanım, eğitimci ebeveynlerin çocuklarına kazandırmak istedikleri değerler ve normlar üzerinden biçim kazanan iktidar ilişkilerini anlamak için de geçerlidir. Nitekim Foucault, iktidar kavramı yerine iktidar ilişkilerini kullanmaktadır. Bu, iktidarın sadece merkezi bir otorite ya da kurum tarafından değil, bireyler arasındaki günlük etkileşimler yoluyla da uygulandığını ve her yerde sürdürüldüğünü ifade eder (Foucault, 2021: 228-229). Ayrıca, ebeveyn rolleri, aile içindeki iktidar ilişkilerinin nasıl biçimlendiğini ve üretildiğini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Eğitimci ebeveynlerin çocuklarına aktardıkları bilgi ve değerlerin, çocukların bireysel gelişimlerini ve özelliklerini şekillendirmede nasıl rol oynadığını anlamak, bu iktidar ilişkilerinin mikro düzeydeki işleyişini ortaya koyacaktır.

Kapitalist toplumsal yapının içinde, diğer toplumsal kurumlara kıyasla daha etkili ve belirleyici bir rol oynayan eğitim, bireyi şekillendirmede büyük bir etkiye sahiptir. Eğitim, doğrudan iktidar ilişkileriyle etkileşerek, güç ve yönlendirme merkezi haline

gelir. Bireyin davranışını belirli bir amaca göre değiştirme süreci olarak tanımlanan modern eğitim anlayışı, öğretimi merkezine alarak birey üzerinde dışsal bir iktidar alanı oluşturur. Toplumsal olanın doğadan ayrılmasıyla birlikte, eğitim dışsal ve teknik bir bilgi süreci haline gelmiştir (İnce, 2022: 85-90). Althusser'in (2010: 79-171), ideolojik bir aygıt olarak belirlediği eğitim, bireylere 'belirlediği' bir kimlikle seslenerek onları öznelerle dönüştürür. Bu süreçte bireyler, belirli pratiklere ve düşünce biçimlerine yönlendirilerek toplumsal düzene ve iktidar yapısına uygun hale getirilir. Diğer taraftan eğitim yoluyla bireyler, toplumun idealize ettiği rolleri ve normları içselleştirir, böylece iktidar ilişkileri devamlılık kazanır ve yeniden üretilir (İnce, 2022: 93). İktidar disiplini, normleştirme, bilgi, söylem gibi mekanizmaları yoluyla toplumda, gündelik hayatta, ailede, okulda yani her yerde sürekli işlemektedir (Foucault, 2010: 71).

Foucault'nun bilgi ve iktidarın birbirini ürettiği ve dönüştürdüğü şeklindeki yaklaşımı, aile bağlamında da farklı bir boyut kazanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına aktardığı bilgiler, belirli bir toplumsal düzenin ve iktidar yapısının yeniden üretilmesine hizmet eden araçlardır. Foucault'ya göre bilgi, bir iktidar olgusudur. Çünkü iktidar, sürekliliğini sağlamak için bilgiyi ister ve üretir (Foucault, 1992: 33-35; 2007: 35-177; 2021: 84; Coşkun, 2010: 77-78). Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarına aktardığı değerler ve normlar, toplumsal bir bilginin parçası olarak, belirli bir ideolojiyi ve pratiğini içeren iktidar araçlarıdır. Benzer bir şekilde, aile içindeki bilgi aktarımı, sadece bilgi alışverişi değil, aynı zamanda toplumsal bir iktidarın nesilden nesile aktarılması sürecidir. Bireylerin davranışlarının ilk olarak aile, ardından da eğitim kurumları tarafından şekillendirildiği düşünüldüğünde, eğitimci ebeveynler, toplumsal yapı içindeki iktidar ilişkilerini anlamak için önemli bir başlangıç noktası sunmaktadır (Yerli, 2023). Eğitim, bireylere istenen değerleri kazandırma sürecinde temel bir rol oynamaktadır. Bu süreçte, öğretmen ve aile birlikteliğinin işlevselliği göz önüne alındığında, eğitimci ebeveynlerin kendi çocukları üzerindeki etkisi, iktidarın özel bir örneği olarak incelenebilir. Zira öğretmenlik mesleği, kültürün temsilcisi olarak, sonraki nesillere kültürel değerleri aktarma görevini üstlenir (Demir ve Köse, 2016). Bu durum, öğretmenlerin hem öğrencileri hem de toplumu şekillendirme gücüne sahip olduğunu gösterir (Erzen ve Epçaçan, 2018). Cerit'e göre (2008) ise öğretmenlerin bu etkisi, onları toplumun mimarı haline getirir. Öğretmenler, öğrenciler için birer rol model olarak, onları şekillendirir (Aktaran: Demir ve Köse, 2016). Bu nedenlerle, bilgi üretimi ve kültürel kodların aktarımı gibi toplumsal işlevleri yerine getiren kurumlarda aktif rol

oyunayan eğitimci (öğretmen) ebeveyn çiftlerin, bu araştırmanın katılımcısı olarak seçilmesi, iktidarın bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl işlediğini anlamamıza katkı sağlayacaktır. Nihayetinde araştırmacı da bu araştırma grubunun bir parçasıdır.

Araştırmalarda bizi bir problem cümlesine götüren ve araştırma için motif olan şey, bilinmeyenlerdir. Bütün araştırmaları başlatan böylesine bir bilgi boşluğudur. Bu anlamda araştırmanın konusu, eğitimci ebeveynlerin aile içi pratiklerinde ortaya çıkan iktidar ilişkilerinin görünümü ve bu iktidar ilişkileriyle çocukları nasıl biçimlendirdikleridir. Bu konunun, hem toplumsal yapının dinamiklerini hem de bireyin bu yapı içinde, her yeni durumda, yeniden inşa ettiği özneleşme sürecini daha iyi anlamamıza önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı, eğitimci ebeveynlerin aile içi iktidar rollerini incelemek, çocukların sosyalizasyon ve toplumsallaşma süreçlerinde bu iktidar ilişkilerinin nasıl işlediğini anlamaktır. Eğitimci ebeveynlerin, pedagojik bilgi ve mesleki tecrübeleri yoluyla elde ettikleri yönlendirebilme iktidarı, çocukların yetiştirilme süreçlerini önemli düzeyde etkilemektedir. Bu çalışmada, eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve şekillendirme deneyimleri, Foucault'nun iktidar teorisi ışığında incelenerek çocukların toplumsal değer ve normları içselleştirmesi süreçlerinde ailenin oynadığı rol, iktidar ilişkileri üzerinden anlaşılmaya ve somutlaştırılmaya çalışılacaktır. Nihayetinde, aile bir iktidar aygıtı olarak düşünüldüğünde, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerinden bu iktidarın pratikleri ve bu pratiklerin toplumsal düzenin sürekliliğinde oynadığı rol daha net bir şekilde ortaya konabilir. Buna göre araştırma, eğitimci ebeveynlerin pratikleri üzerinden, aile içi iktidarın mikro düzeydeki dinamiklerini görünür kılmaya çalışarak, iktidar ilişkilerinin toplumsal yapının yeniden üretilme sürecindeki rolünü daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır. Toplumsal, kültürel ve tarihsel koşulların etkisiyle biçimlenmiş olan ebeveynlik deneyimlerinin ve tarzlarının çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyerek, aile içi iktidar dinamiklerini-mekanizmalarını daha görünür bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu noktada, ailenin bireyler arasındaki etkileşimlerin karmaşık bir ağı olduğu göz önüne alındığında, ebeveynlik rolü, bu ilişkiler ağının merkezinde yer alan ve bireyin sosyalizasyon-toplumsallaşma sürecinde belirleyici bir etkiye sahip olan bir iktidar ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Nitekim ebeveynler, aile içindeki kültürel ve sosyal normların aktarıcıları olarak, çocukların biçimlendirilmesi sürecinde etkin bir rol

oyunlar ve böylece toplumsal düzenin devamlılığı açısından kritik bir görev yüklenirler. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi şöyledir:

İktidar, aile içi ilişkilerde ve dinamiklerde nasıl şekillenmektedir ve kendisini nasıl göstermektedir?

Araştırmanın alt problemleri de şu şekildedir:

- (1) Eğitimci ebeveynler, çocuklarıyla gündelik yaşamdaki etkileşimlerinde nasıl bir iktidar ilişkisi kurmaktadır ve bu ilişkiyi hangi söylemler ya da hangi pratikler aracılığıyla üretmektedirler?,
- (2) İktidar ilişkileri perspektifinden, ebeveynlerin eğitimci statüsü ve aile içi rollerinin, aile dinamiklerine yansımaları nasıldır?,
- (3) Ebeveynler, çocuklarını hangi iktidar ilişkileri ve yöntemlerle şekillendirmektedirler?,
- (4) Çocukların toplumsallaşma sürecinde ailenin rolü nedir ve bu süreçte iktidar nasıl işlev görmektedir?

Bu çalışmanın kuramsal ve kavramsal bakış açısı, araştırmanın birinci bölümünde detaylı biçimde temellendirilecektir.

Bu bölümde, araştırmanın metodolojik ana hatları ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Araştırmanın metodolojisi, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, bireylerin öznel deneyimleri ve etkileşimlerine odaklanmak üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın, katılımcıları, Düzce ili devlet okullarında görev yapan eğitimci ebeveyn çiftlerden, amaçlı örnekleme yönteminin maksimum çeşitlilik ilkesi doğrultusunda seçilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ve mesleki tecrübeleri, aile içi iktidar dinamiklerinin rolünü ve etkisini daha iyi kavramak amacıyla çeşitlendirilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci, çalışmaya gönüllü olarak katılan 11 eğitimci ebeveyn çift ile yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu Zoom[®] platformu üzerinden katılımcılara uygulanmıştır. Zoom[®] platformu üzerinden kayıt altına alınan görüşmeler için katılımcıların izni alınmıştır. Bu kayıtlardaki veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık iki ay sürmüş olup, bu süreç boyunca kavramsal ve kuramsal çerçeveye eşzamanlı olarak veri toplanmış ve sistematik bir şekilde kodlama, kategorize etme ve tematik analiz gibi süreçlerden geçirilerek analiz

edilmiştir. Bu bölümde ayrıca, araştırmada tercih edilen nitel araştırma yönteminin seçilme nedenleri ve araştırmanın kapsamı ile sınırlılıkları ele alınacaktır.

Dördüncü bölümde, araştırmanın temel tartışmaları, üç ana başlık altında derinlemesine incelenecektir. İlk olarak, katılımcı profilleri ele alınarak, bireylerin demografik ve mesleki özellikleri sunulacaktır. İkinci kısımda, günlük yaşamda iktidarın nasıl deneyimlendiği ve uygulandığı üzerine odaklanılacaktır. İlk odak katılımcı profillerinden oluşmaktadır. Ardından gelen odak noktasında ise eğitimci ebeveynlerin pratikleri üzerinden, aile içi iktidarın mikro düzeydeki dinamiklerinin tartışıldığı aşamaya geçilmektedir. Son olarak, eğitimci ebeveynlerin mesleki tecrübeleri, pedagojik bilgileri ve toplumsallaşma süreçleri üzerinden, hem aile içinde hem de toplumsal bağlamda iktidarın nasıl deneyimlendiği ve uygulandığına odaklanılacaktır. Bu bölüm, eğitimci kimliğinin aile içi iktidar dinamiklerine nasıl yansıdığı ve bu durumun çocukların toplumsallaşmasını nasıl şekillendirdiği temel araştırma sorusuna odaklanmaktadır. Bu nedenle, araştırmanın amacını ve bulgularını daha derinlemesine anlamak için kritik bir yapı taşı olarak işlev görecektir.

Beşinci ve son bölümde ise bu araştırmanın bulguları ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, eğitimci ebeveynlerin çocuklarının eğitime, kariyer planlamalarına, fikirlerine ve gündelik yaşam pratiklerine nasıl çeşitli iktidar mekanizmaları ile müdahale ettiği incelenmektedir. Bu bölümde, katılımcı eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme pratiklerinde, özgürlük sunumu gibi görünen ilgili, hoşgörülü ya da demokratik iktidar tarzlarının aslında örtük bir yönlendirme stratejisi içerdiği ortaya konulmaktadır. Araştırmanın sonuçları, eğitimci ebeveynlerin kontrol ve disiplin mekanizmalarını kullanma biçimlerinin, Foucault'nun iktidar teorisiyle nasıl örtüştüğünü göstermektedir. Bu bölüm, eğitimci ebeveynlerin çocukları üzerindeki iktidar uygulamalarını ve bu uygulamaların toplumsal ve bireysel düzeydeki yansımalarını derinlemesine analiz ederek, çalışmanın genel çerçevesine katkı sağlamaktadır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanın kendi varlığının özünü ‘sosyal’ olarak belirlemesi, toplumsallaşma süreçlerine olan doğal yatkınlığına gönderme yapar ve öznedeki kalıplaşmış ilişkilerin varlığına işaret eder. Doğuştan sosyal bir varlık olan insanın, bireyselliği ve bilinci toplumsal gerçeklikle şekillenir. Bu ‘oluş’ süreciyle bireyselleşen insan toplumsal değerlerle, normlarla ve ilişkilerle uyumlu hale gelerek hayatına sosyal varlık olarak devam eder. İnsan, bu klasik özneleşme/bireyselleşme felsefesine göre toplumsal sistem veya kurumlar karşısında ‘hazır’dır.

Bir anlamda insan kendisine verili olan bu toplumsal yapının içerisindeki davranış örüntülerini, değer ve normları, yerleşik kültür içeriklerini toplumsallaşma süreçleriyle edinir. Böylece birey toplumun kabul ettiği, benimsediği davranışları içselleştirmiş olur. Toplumsallaşma süreci bir yandan bireye toplumsal / kolektif kimliğini kazandırırken diğer taraftan bireyi kalıplaşmış davranış örüntüleriyle etkiler ve onu sarmalar.

Toplum, aşkın bir varlık olarak bireyleri denetleyen bir konumu temsil ettiği gibi aynı zamanda bireylerin değerleri, normları, inançları içselleştirmelerini sağlayan bir düzenektir. Böylece, aile, eğitim, siyaset, ekonomi, din gibi toplumsal kurumlar içerisinde şekillenen hatta ‘normalleşen’ birey, toplumca istenen davranış kalıpları içerisinde ya da toplumsal ilişkilerde bir aktör haline gelmiş olur. Birey, öğrendiği aynı zamanda da pratik ettiği bilgi ve becerileriyle toplumsal kurumları, ihtiyaçlar temelinde yeniden düzenleyebilen bir varlık haline gelir.

Bu bölümde, iktidarla ilgili teorik yaklaşımların neler olduğuna, iktidarın nasıl çözümlendiğine ve iktidarın toplumsal pratikler üzerindeki etkilerine farklı teorisyenlerin kavramlarıyla bakılacaktır. İktidarın doğasını ve dinamiklerini anlamak, modern toplumların yapılarını ve bireylerin bu yapı içerisindeki konumlarını anlamak bakımından tartışmalı bir öneme sahiptir. Bu nedenle, klasik ve çağdaş iktidar teorilerini ele alarak, iktidar ilişkilerinin kaynağı, işleyişi ve sürekliliğine yönelik soruları yanıtlamaya çalışacağız.

İktidarın doğası ve işleyişi, sosyal bilimlerde geniş bir tartışma alanı oluşturur. İktidar nedir? İktidar ilişkilerinin kaynağı nedir? İktidar hangi mekanizmalarla işletilmektedir? İktidar devamlılığını nasıl sağlar? Toplumsal ilişkiler üzerinde iktidarın rolü nedir? Bireyler veya gruplar üzerinde iktidarın etkisi nasıldır? gibi sorular, iktidar teorilerinin

temel merak alanlarını oluşturur. Ancak bu sorulara yanıt arayışı, farklı teorik yaklaşımlar tarafından, iktidarın çok boyutlu ve karmaşık yapısının vurgulaması gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır.

İktidarın farklı özelliklerini ve toplumsal pratikler üzerindeki etkilerini ele alacağımız bu bölümde, klasik ve çağdaş teorisyenlerin yaklaşımlarıyla iktidar kavramının tanımı ve doğası ortaya konulmaya çalışılacak, daha sonra Michel Foucault'nun biyoiktidar ve biyopolitika kavramlarını ele alarak, iktidarın bedenler ve yaşamlar üzerindeki kontrolünü tartışacağız. Sonrasında, Louis Althusser'in ideoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) kavramsallaştırmasını ele alarak, ideolojinin bireyleri nasıl özneleştirdiğini ve toplumsal kurumlar üzerinden nasıl yeniden üretildiğini inceleyeceğiz. Ardından, Byung-Chul Han'ın psikopolitika yaklaşımı ile iktidarın psikolojik boyutunu ve bu boyutun bireylerin bilişsel süreçlerini nasıl etkilediğini tartışacağız. Pierre Bourdieu'nun sembolik iktidar teorisi üzerinden iktidarın kültürel sermaye ve habitus aracılığıyla nasıl işlediğini ve bireylerin eylemlerini nasıl şekillendirdiğini açıkladıktan sonra, Frankfurt Okulu'nun perspektifinden, iktidarın ideolojik yönlendirmeler aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünü kısaca ele almaya çalışacağız.

Bu bağlamda, iktidarın toplumsal pratikler üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik derinlemesine bir analiz yapmayı amaçlıyoruz. Böylece, iktidarın çok boyutlu ve karmaşık doğasını kavrayarak, toplumsal yapılar ve bireyler üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabileceğiz.

2.1. İKTİDARIN EPİSTEMOLOJİSİ

Kavramlar yardımıyla inşa edilen teoriler gerçekliğin ne olduğuna dair algımızı oluştururlar. Kavramlar içinde bulunduğu tarihsel koşulların ürünüdür. Ayrıca Kendisini oluşturan tarihsel koşulların ihtiyaçlarına göre de işlev kazanırlar. Her kavram kendi gerçekliğinde var olur, işler ve hedefe yönelir. Kavramlar, bazen tarihsel bir gerçekliği anlamamızı sağlayan bazen de hiçbir işe yaramayan anahtarlar halini alırlar (Akal, 1998: 38).

Swingewood'un vurguladığı gibi (1998: 231), Weber'in sosyolojisinde toplum bireylerin eylemlerinin bir ürünüdür. Toplumu anlamak için bireylerin eylemlerine odaklanmak gereklidir. Ona göre Weber'in bu yaklaşımı insan eylemlerini ve bu

eylemlerin oluşturduğu toplumsal yapıları rasyonellik temelinde çözümleme olanağı sağlar. Modern toplumlar toplumsal düzenin devamlılığını, bireyin disiplin altına alınması, yönlendirilmesi ve nesneleştirilmesi gibi iktidar süreçlerinin rasyonelleşmesiyle sağlar. Bireylerin eylemlerini düzenleme, yönlendirme ve böylece toplumsal eylemleri kontrol altına alabilmenin kısa yolu olarak kullanılan iktidar stratejilerini anlamak gereklidir. Bunun yolu da rasyonel eylemlerin analizinden geçmektedir.

Aynı şekilde toplumsal hayatı anlamak için bireyler, gruplar ve kurumlar arasındaki iktidar ilişkilerine odaklanmak gerekmektedir. Gündelik yaşamda kişiyi yönlendiren veya etkileyen bir düzenin varlığı söz konusudur. Bizim dışımızda olan her olgu, süreç, varlık, mekanizma aslında bizim üzerimizdeki toplumsal iktidarlarmızdır (Şentürk, 2014: 128). Başka bir anlatımla bireylerin sosyalleşmesinin yanında, toplumda var olan normlar, değerler, semboller üzerinden, sosyal olarak tanınmasını da sağlayan simgesel temsiller iktidar ilişkilerinden bağımsız bir şekilde düşünülemez. Toplumsal hayatın merkezinde yer aldığını gördüğümüz iktidar, oldukça kapsamlı ve etkilidir (Swartz, 2022: 18-19). Modern toplumların temelindeki her ilişkide, gizli veya açık bir şekilde yer alan iktidar sadece devletin varlığıyla sınırlanmayan, bütün toplumlarda görülen bir olgudur. İşte iktidar kavramının çok yönlü ve muğlak bir şekilde tanımlanması onun bu evrensellik özelliğindendir (Timurturkan, 2009: 37-38). Bu evrensellik özelliği nedeniyle iktidar kavramı özü bakımından tartışmalı hale gelir ve bu tartışma teorik karmaşayı artırır. Diğer taraftan burada öne çıkan ‘teorik karmaşa’ iktidar olgusunun var oluşu sebebiyle değil, iktidarın muğlaklığı sebebiyledir (Han, 2020: 7). Kavramın değer yüklü olması ve teorisyenlerin/düşünürlerin iktidar gerçekliğini farklı işlevleriyle ele almalarından dolayı iktidarın mutlak bilgisi üretilemez (Kurnaz ve Kara, 2022: 2).

Sosyolojinin temel kavramlarından biri olan iktidar kavramı, toplumun değişim ve dönüşümünü etkileyen karmaşık faktörler ve süreçleri anlamak için ideal bir araçtır. Ancak, iktidarın neliği, sınırları ve işleyişine yönelik olarak yapılan bütün tartışmalar, kavramın çok yönlü ve karmaşık yapısına vurgu yaparak, yalnızca sosyolojik düşüncenin değil diğer disiplinlerin de önemli bir parçasını oluştururlar.

Karl Marx’tan Max Weber’e, Louis Althusser’den Michel Foucault’ya, Pierre Bourdieu’den Manuel Castells’e kadar pek çok düşünür/sosyolog/filozof, iktidarın farklı türevlerini ve toplumsal yaşam üzerindeki farklı etkilerini ele almıştır. Bu düşünürlerden biri olan Foucault iktidar mekanizmasının, bireylerin ve toplumsal

grupların gündelik hayatlarındaki pratiklerini yönlendiren, toplumsal değerleri ve normları biçimlendiren, söylemlerini belirleyen, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin ve çatışmaların kaynağı olan toplumsal bir beden olarak anlaşılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (Foucault, 2007: 23). Çünkü toplumdaki iktidar yapısı içinde yaşayanların yazgısını belirleyen tam bir gerçekliktir (Poloma, 1993: 298). Öyleyse toplumsal gerçekliğin aydınlatılmasında, toplumsal bedenin çözülmesi çok daha işlevsel olacaktır.

2.1.1. İktidar ve Toplum İlişkisi: Klasik ve Çağdaş Kuramlar

Toplumsal bir gerçeklik olarak iktidar, sosyologlar tarafından farklı biçimde çözümlenmiş ve tanımlanmıştır. Bu sosyologlardan biri olan Weber iktidar kavramını muğlak, formsuz ve çok anlamlı bulduğundan dolayı iktidar olgusunun çözümlemesini ‘egemenlik-tahakküm-hakimiyet’ gibi daha sınırlı olan belli bir forma sahip ve daha somut kavramlarla yapmıştır (Karaismailoğlu, 2006: 48). Weber’in daha somut kavramlar kullanma tercihini iktidarın girift bir olgu olduğunun göstergesi olarak yorumlayabiliriz. Nihayetinde iktidar, bireylerin varlığıyla zorunlu olarak ortaya çıkan toplumsal bir gerçeklik olarak kişiler arası eylemlerin her anında, toplumsalın her alanında yaşama olanağına sahiptir. Bu bakış açısı iktidar olgusunun işleyişini anlayabilmek için bize ipuçları vermektedir.

İktidar her sosyal eylemde, ilişkilerde ve gruplarda ortaya çıkar. Toplumsal yaşamın her alanına yerleşmiştir. Bu anlamda kurumlar ve gruplar tarafından da kullanılabilir. Siyasi ve ekonomik sistemlerde gerçekleşen değişimler, iktidar ilişkilerini periyodik olarak etkiler ve yeniden düzenler (Timurturk, 2009: 38-39). Toplumsal ilişkilerle bütünleşmiş bir bileşen olarak iktidar, gündelik pratiklerin her anında vardır. Ötekini kendi istediğimiz gibi bir eyleme yönlendirebildiğimizde ortaya çıkar. Örneğin; ebeveynlerin çocukları üzerindeki veya öğretmenlerin öğrencileri üzerindeki etkisi. Bireyler birbirlerini etkiler ve yönlendirir. Bu etkiler ve yönlendirmeler toplumsal ilişkilerde gerçekleşir ve dolayısıyla her toplumsal ilişki iktidarın bir türünü içerirler. Bu iktidar ilişkileri toplumsal yapının her kademesinde ve gündelik hayatın her anında bulunur (Dölek, 2018: 10-11).

Kendi varlığını toplumun normlarına, inançlarına ve değerlerine göre temellendiren iktidar her toplumsal oluşumda açık veya gizli farklı formlarla ortaya çıkabilir. Öyleyse toplumsal değer ve normlara aykırı olmayacak şekilde bireylerin, toplumsal oluşumların

davranışları iktidar tarafından yönlendirilir ve disipline edilir. Ek olarak iktidar bireylerin istenen eylemleri yapmalarını sağlayan güç ilişkilerini de içinde barındırır (Dağlar, 2019: 11). Görüldüğü gibi bir edimi yaptırabilme yetisi her yerdedir, ayrıca etki faktörünü içermesi her türlü etkileşimde iktidarı var eder. Diğer taraftan iktidar toplumsal bir olgu olmasının da etkisiyle eşitsizliğin kaynağı haline gelir.

Aynı şekilde bazı sosyologlar, iktidar analizlerini ‘öteki’ üzerinden yaparak en genel anlamda ‘etki’ olgusuna işaret ederler. Bu yaklaşıma göre iktidar, en az iki kişinin var olması koşuluyla gerçekleşen bir değişim ilişkisidir. Bu ilişki bir hedefe, değiş-tokuş edilecek nesnelere yöneliktir. Ancak, bu değişim ilişkisinde, bir tarafın diğer taraf üzerinde, mutlak olmasa da, üstünlüğü söz konusu olacaktır (Timurturkan, 2009: 37). Bir diğer anlatımla ‘karar alma süreçlerine katılım’ olarak tanımlanan iktidar, doğası gereği eşitsizlik anlamına gelmektedir (Friedrich, 1999: 32). Etkileşim sürecindeki taraflardan biri öteki taraf üzerinde daha baskınsa ve daha üstünse buradaki ilişkide bir eşitsizlik söz konusudur. İktidarın, ilişkisel bir güç yapısına sahip olduğunun göstergesi olan bu durum üzerinden ilişkilerin güç eşitsizliği bakımından yine iktidar tarafından yapılandırıldığını söyleyebiliriz. Böylece, topluluk içinde geçerli olan bir ilişki türü olduğu için iktidar, hayatın içerisindeki ilişkilerin kendisi anlamına gelir (Karaismailoğlu, 2006: 48). Bundan başka toplumsal ilişkilerin temel parçası haline de gelmiş olur. Görüldüğü gibi iktidar kaçınılmaz bir biçimde ve karşılıklı etkileşimle ortaya çıkar. Tıpkı toplumsal değer ve normların yaşamın derinliklerine yerleşmesi gibi, tüm toplumsal ilişkiler disiplin, etki, yönlendirme, kontrol, direniş, baskı, zorlama gibi iktidar pratiklerini üzerinde taşır. Bireyler ‘belirlenmiş amaçlara ulaşabilmek için her türden kaynağın kullanılması’ yoluyla hareket ederler. Bu nedenle, iktidar etkileşimlere içkindir ve iktidar ilişkileri tüm toplumlarda evrenseldir. Başka bir anlatımla iktidar toplumsal ilişkilerde temel yapı taşı durumundadır ve toplumdaki varlığı zorunludur. İktidar, toplumsal yaşamın dokusunda yer alan (Giddens, 2000: 222-224), ayrıca güç (zorlama ve yaptırım) ve etki (ikna, saygı ve onay) yoluyla kendini gösteren bir olgudur (Dölek, 2018: 7-8).

Toplumsal ilişki yaklaşımına göre, iktidar bir kişinin bir başka kişiye normalde yapmayacağı bir şeyi yaptırmasıdır. Buna göre, bir kişinin davranışının değişmesinin nedeni ötekinin uyguladığı güç ilişkileridir. Bu yaklaşımın iktidar özellikleri şunlardır: (1) İktidar ilişkisi belli bir zamanda gerçekleşir, (2) İktidar ilişkisinin aktörleri arasında bir bağ olması gerekir, (3) Bir tarafın istediği ve diğer tarafın yaptığı bir eylem söz

konusudur. Bu durumda iktidar sadece bir kişinin diğerine etki eden konularda kararlar alabilme olanağına değil, ek olarak, olumsuz sonuçlar doğurabilecek durumları engelleyebilme kapasitesine de sahiptir. İktidar ilişkisi için iki kişi arasındaki görüş farklılıklarının olması gereklidir. Bağlı olarak bu ilişki karar almayı engelleme ile ortaya çıkar (Kurnaz ve Kara, 2022: 6-7). İki kişi arasında bir ilişki varsa ve biri diğerine, normalde yapmayacağı bir şeyi yaptırabiliyorsa, bu ilişki etkidir. Etkinin temelinde ise iktidar istenci vardır. Öyleyse insanlar arasındaki tüm otorite ve egemenlik ilişkilerinin kaynağı ‘etki’ olduğundan dolayı iktidar bu istenç ve etkinin sonucu olarak ortaya çıkan bir ilişki türüdür (Timurturk, 2009: 37).

İktidar kavramı, etkileme ve kontrol gibi süreçler yoluyla anlaşılabilir. Toplumsal yapının bir parçası olduğu için yapı değiştiğinde iktidar ilişkileri de değişir. Bu değişim durumu, iktidarın sürdürülebilirliğini ve değişebilir/dönüşebilir özelliğini işaret eder. İktidar, yalnız fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal kontrol aygıtıdır ve toplumsal sistemin değişen koşullarına uyumludur. Bundan dolayı, iktidar ilişkileri toplumsal yapının değişimine koşut bir şekilde sürekli bir ‘oluş’ halindedir. Görece değişim-oluşum hali nedeniyle bazı sosyologlar tarafından etkileme gücü biçiminde algılanan iktidar olgusu, güç ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Ancak güç, daha somut, görünüşü olan ve belirli durumları gösterebilen bir olgudur. İktidar ise kavramı daha geniş bir kavramdır. Bu nedenle her iktidarın aynı zamanda bir güç ilişkisi içermediği, ancak her gücün bir iktidar ilişkisi olduğu savunulabilir (Dölek, 2018: 8-9). Canetti’ye (2006: 283-284) göre, ana düşüncesi bakımından güç ve iktidar birbirinden farklıdır ancak birbirine bağlıdır. Güç, anlık ve fiziksel bir tahakküm etkisiyken; iktidar, sürekliliği olan ve daha organize bir yapıdadır. Ancak kriz zamanlarında, yeniden çıplak ve kaba güç haline geri dönebilir. Buna göre, güçlü olanın iktidar alanı vardır ve zayıf olanın ise güçlü olanın egemenlik alanında yaşama umudu söz konusudur. Bu süreçte, güçlünün zayıfla ilgili olarak yaptığı plan, amaç ve niyetler önemlidir. Güçlü bir varlığın, daha zayıf bir varlık üzerindeki egemenliği, bu egemenliği sürekli koruma ve güçlendirme isteği, iktidar ilişkisinin temelini oluşturur. Zayıf ise bu durumda sürekli bir tehdit altında hisseder ve güçlünün egemenliğinden kurtulmanın yollarını arar. Bir yandan iktidar, egemen olduğu alanda ‘ötekiyle’ oyalayıcı taktikler üzerinden ilişki kuran, diğer yandan da ‘öteki’ olanı kontrol etme teknolojisini her zaman kullanan, özetle vücuda gelen veya bedenleşen bir etki-egemenlik alanıdır. İktidarın nasıl işlediğini ve bireylerin ya da aktörlerin iktidar ilişkileri içinde nasıl konumlandıklarını

anlamamıza olanak sağlayan Canetti'nin bu yaklaşıma göre, iktidarı sadece zorlama ve tahakküm metoduyla uygulanan bir şey değil, oyun ve yanıltıcı taktiklerle de yürütölen girift bir güç kullanma süreci olarak anlamalıyız. 'İstenilen etkileri yaratabilme' yeteneğine sahip olan iktidar, bireyin bedeni üzerinde doğrudan güç kullanarak, bireyi kandırmak ya da onu yönlendirmek için yaptırım uygulayarak ve bireyin fikirlerini söylemlerle etkileyerek bireyi 'etki' altına alabilmektedir. Yani çok yaygın bir söylemle 'A, B üzerinde iktidara sahiptir' (Dölek, 2018: 13-15). Öyleyse, kendimize ait her türden söylem iktidarın baskın söylemine bağlı olduğu için aslında söylemin kendisi de bir iktidar aygıtıdır. Bağlı olarak iktidar, söylemler ve bilgi üretimi sayesinde topluma egemen bir güç alanı oluşturabilir (Solmaz, 2021: 14). Ancak iktidarın bu 'etki'si, basit ikili ilişkileri aşarak, toplumsal yapılar ve kurumlar içinde daha girift ve özel biçimlerde ortaya çıkar. İktidar ilişkileri, toplumun sistemine ve yapısına bağlı olarak değişir ve bu sebeptir ki her toplumda özgün iktidar dinamikleri bulunur. Bu yüzden, iktidar ilişkilerini anlamak toplumsal yapı ve süreçlerin en ince ayrıntısına kadar çözümlenmesini gerektirir.

İktidarı siyasetle, siyaseti devletle ilişkilendiren Weber (1998: 268), "*Genelde, güç (iktidar) denince bir ya da birden fazla kişinin bir toplumsal eylem içinde, o eyleme katılan başkalarının direnişine karşın da olsa, kendi iradelerini gerçekleştirme şansı anlaşılır*" biçimindeki yaklaşımıyla, iktidar ilişkisinin diğerlerine rağmen kendi iradesini gerçekleştirebilme olasılığını içlemine aldığını belirtmektedir. Bu olasılığın hem bedeni hem de pratiği olan aktör, yapabilme gücüne yani iktidara dönüşür. Başka bir deyişle öteki aktörlerin yapabileceklerini ön kestirerek davranışları etkileyebilmesi ve olasılıkları değerlendirerek kendi davranışlarının yönünü belirleyebilmesi, bir iktidar göstergesidir. Ayrıca 'diğerlerine rağmen kendi iradesini gerçekleştirebilme olasılığı' nedeniyle iktidar ilişkisinin bir ayrıcalık statüsü, toplumsal bir eşitsizlik kaynağı haline geldiğinin değerlendirmesini yapabiliriz.

Bağlı olarak Weber'in iktidarı, her türlü sosyal ilişkiyi kapsaması bakımından, belirli bir kişi veya kuruma özgü değildir, sürekli ve dinamik güç mücadelesidir. Çünkü her türlü toplumsal etkileşimde bir iktidar yer almaktadır. İktidar mücadelesi, toplumsal eylemin her alanına içkin bir olgudur. Nihayetinde iktidar, direniş söz konusu olsa bile iradeyi gerçekleştirebilme gücüdür (Swingewood, 1998: 225).

Nietzsche'nin 'güç yaşamdır-yaşamaktır' yaklaşımından etkilenen Weber'in, 'diğerlerinin direnişine rağmen, kendi iradesini gerçekleştirebilme olasılığı' bir anlamda

yaşayan, güçlü ve eylemde bulunan aktörlerin varlığı anlamını taşımaktadır. Bu nedenle, iktidarın kaynağı geleneksel, karizmatik ve hukuksal egemenlik gibi rasyonelleşme süreçlerine dayanır (Karaismailoğlu, 2006).

Giddens'in (2000: 213), Weber'den aktardığına göre iktidar, kaçınılmaz bir şekilde aktörlerin kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için diğerlerini kontrol etmesi biçimindeki, ilişkilerle ortaya çıkar Sosyolojiye işlevsel sistem teorisi yoluyla katkılar vermiş olan Parsons'ın çözümlemesine göre iktidar otoriteden türediği içindir ki otorite kavramı içinde meşrulaşır ve kurumsallaşır. İktidar ilişkilerinin kurumsallaşması yönetme, yönlendirebilme yetisini veya konumunu bir mülk haline dönüştürür (Kurnaz ve Kara, 2022: 5). Öyleyse hiçbir iktidar kendisini meşruiyet olmadan tanımlamaz. Daha doğru bir biçimde ifade edersek tüm iktidarlara meşrudur.

Bu açıklamalara bağlı olarak denilebilir ki iktidar 'öteki' üzerinde güç ilişkisine dayanır, belli bir emre itaat etmeye hazır belli kişilerin bulunma olasılığını içerir (Timurturkan, 2009: 38). Öyleyse iktidar, tek taraflı ve eşitsizlik üzerine inşa edilmiş bir 'güç ilişkisi'dir. Bu eşitsizlik disiplin, yönlendirme ve zor kullanma gibi yöntemlerle sağlanabilir. İlave olarak iktidarın işleyişi için itaatkâr bir grubun, insanların olması gereklidir. Diğer taraftan iktidar her zaman istendik bir şekilde işlemeyebilir. Onu kesin ve mutlak ilişkiler şeklinde değil, gerçekleşme olasılığı olan ilişkiler olarak anlamalıyız. Bu olasılık nedeniyledir ki iktidar, direkt ve açık bir şekilde değil normlar, değerler, semboller gibi daha sofistike hale getirilmiş iktidar dispozitifleri (düzenek-aygıt) yoluyla işler. Foucaultcu bir bakış açısıyla tamamlarsak, aktörün egemenlik olanağına sahip olması biçiminde var olduğu için, iktidar her yerdedir ve sürekli üretilir.

Arendt'in (2018), ortaya koyduğu iktidar kavramsallaştırması, iktidarı salt bir baskı veya zorlayıcı güç olarak görmekten ziyade, insanların ortak eylemleriyle ortaya çıkan bir güç dinamiği olarak inceler. İktidar, bireylerin son derece organize hareket ettikleri ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya geldikleri süreçlerden doğar. Bu yönüyle, iktidar, belirli bir zümreye ya da devlete indirgenemeyecek kadar geniş bir toplumsal olgudur ve bu olgu, insanların işbirliği ve uzlaşısına dayanır. İktidarın meşruiyetini, insanların rızasına ve ikna olmasına dayandıran bu yaklaşıma göre insanlar, özgür iradeleriyle bu güce katılır. İcat edilmiş bir olgu olarak iktidar, politik bir bedendir. Bu anlamıyla toplumsal ihtiyacın ürünü olan ve insanları rasyonel bir biçimde etkileme, yönlendirme sürecidir. İktidar ilişkileriyle insan, dışarıdan kendisine dayatılan pratiklerle nesneleştirilir (Akyol, 2020: 7). İktidarın meşruiyeti, demokratik süreçlerdeki

münazara, tartışma ve uzlaşma gibi mekanizmalar aracılığıyla sağlanır. Bu analiz, iktidarın toplumsal yaşamın her alanına nasıl nüfuz ettiğini ve insanların bu süreçte nasıl aktif bir rol oynadığını anlamak için önemli bir bakış açısı sunar. İlaveten, Arendt (2018), iktidarın sadece baskı aracı değil, aynı zamanda insanların daha özgür bir yaşam sürmelerine olanak tanıyan bir araç olabileceğini savunur. Bu yaklaşım, özgürlük ve rızanın iktidar dinamiklerinde nasıl bir yer tuttuğu konusunda yeni bir perspektif sunar.

Diğer taraftan Bauman'a göre (2003: 62-87), bireylerin eksikliklerini yeniden üreten ve "nesnel(leştiren)" iktidar pratiği, iktidar alanı içerisine bir uzmanın rolünü yerleştirdi: insanları toplumun istediği şekilde ve toplumsal sistemin ihtiyaç duyduğu normlarda inşa eden, eğitici. Böyle olunca eğitim ve benzeri toplumsal kurumlar iktidarın vazgeçilmez bir parçası haline geldi. İktidar sahipleri en uygun insan davranış örüntüsünün ne olduğunu; bu davranışı nasıl meydana çıkaracaklarını ve sürekliliğini nasıl güvence altına alacaklarını bilmeliydi. Bu nedenle bilgiye sahip olmanın iktidar olduğu çözümü fark edilmişti. Bu çözüm arayışlarından dolayı iktidarın farklı ve çok işlevli araçlar kullanma konusundaki yaklaşımları ortaya çıkmaya başladı. Eğitim böyle bir çözüm fikri olarak ortaya çıktı ve bu eğitim fikri yönetilen bir toplum kavramıyla uygulamasını göstermektedir.

Benzer bir şekilde Louis Althusser (2010: 79-171) ideolojiyi, bireyleri gerçeklikten kopartan fakat bireylere kendi düşlerini gerçeklik olarak dayatan 'imgesel bir tasarım' biçiminde tanımlamaktadır. Öyleyse ideoloji, bireylerin gerçek ilişkilerini değil, gerçek ilişkilerle ilgili algılarını ve kavramlaştırmalarını şekillendirir. İdeoloji, bir aygıtta ve bu aygıtın pratik ya da pratiklerinde görünürlük kazanır. Bu bağlamda bireyler aynı zamanda Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) olan toplumsal kurumların (örneğin aile, eğitim) kalıplaşmış pratiklerine özgürce katılarak ideolojiyi davranışlarında var ederler. Her pratik, davranış yalnızca bir ideolojinin aracılığıyla var olabilir ve aynı şekilde her ideoloji ise yalnızca bir özne aracılığıyla, yine özne için var olabilir. İdeoloji, bireylere özne olarak seslenerek yani onları gündelik pratikleri, kimlikleri üzerinden öznelere dönüştürerek var olur. İdeoloji, bireyi gündelik pratikleri ve kimliği arasında uyumlu davranışlar sergilemeye ve kimliğini ideolojiye göre şekillendirmeye yönlendirmektedir. İnsan doğal olarak bir ideoloji içinde yaşamaktadır. Bu nedenle ideoloji zaten özne olan bireylere somut özne olarak seslenir, yani aslında ideolojinin var oluşuyla, bireylerin zaten hep özne oluşu özdeşdir. Ancak ideoloji kendi ideolojik kimliğini inkâr eder ve ideolojik olmadığı yanılsamasını yaratır. Oysa ideolojinin kendisine göre dışarısı

olmadığı için bireyler ideolojiyle çevrelenmişlerdir. Bireyler, ‘aile’ gibi Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA), yoluyla bir kimlik kazanırlar ve sosyalleşirler. Kendi özgül koşullarında ideolojisi oluşan bir aile için, olması beklenen bireydir özne. Mekanizmasının özneleştirmek, tabi kılmak ilkesine dayandığı ideoloji, zaten hep özne olmuş olan bireyleri yani beni ya da sizleri etkisi altına alır. Her özne, özgül ideolojilere tabi olduğu gibi, her toplumsal yapı ideoloji ile işler. Zor kullanarak işleyen devlet aygıtından farklı olarak, ideoloji aracılığıyla işleyen Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA), üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlama işlevine sahiptir. Ayrıca DİA öznelere vicdanına yerleşerek üretim ilişkilerinin kendiliğinden işleyişine katkı sunar. Ancak ideoloji, maddi pratikler ve kurumlar aracılığıyla da işlemektedir. Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA), görünüşte yumuşak yöntemler kullanarak bile baskı uygulayabilir. Örneğin, iktidar aygıtı olan aile de ideolojiyi uygular. Nihayetinde, egemen sınıfın sermayesini meşrulaştırmak için kullanılan iktidar ve ideolojisi fikirler ve inançlar dışında, gündelik pratikler ve kurumlar yoluyla işlemektedir. DİA (aile, eğitim, sağlık vb.), ideolojinin yayılmasını ve meşrulaştırılmasını sağlar. DİA içerisinde yaşayan bireyler, ideolojiyi davranışlarda sergilerler. Her insan doğal olarak bir ideoloji içinde yaşar. İdeoloji, bireylere belirli bir kimlikle seslenerek onları zaten oldukları şeye yani öznelerle dönüştürür. Bireyler, ona göre davranmaya ve şekillendirmeye, başka bir deyişle sosyalizasyona-toplumsallaşmaya yönlendirilirler. DİA, ideolojiyi içselleştirmelerini sağlamak için bireylerin bilinçaltına hitap eden ve farkındalığı manipüle eden yöntemler kullanır. Böylece iktidar, ideolojisiyle hem egemen sınıfların çıkarlarını korur hem de alt sınıfları kontrol eder.

İktidarın toplumsal yaşamın derinliklerindeki işleyişini anlamak için güçlü bir çerçeve sunan Bourdieu'nun sosyolojik düşüncesine göre; iktidar, açık ve doğrudan bir baskıdan ziyade, daha çok toplumsal yapılar, kurumlar ve bireylerin zihinlerinde yerleşmiş alışkanlıklar (habitus) aracılığıyla işleyen, incelikli ve dolaylı bir süreçtir. Habitus kavramı, bu süreçte merkezi bir rol oynar. Bireyin toplumsal yaşamda edindiği ve içselleştirdiği deneyimlerin, düşünce kalıplarının ve davranış biçimlerinin bir toplamı olan habitus, bireyi belirli bir toplumsal bağlama uyumlu hale getirir ve farklı durumlar karşısında nasıl tepki vereceğini yönlendirir. İktidar, bireylerin habituslarını şekillendirerek, onların dünyayı algılama ve eyleme geçme biçimlerini belirler. Bu sayede, iktidar yapıları, kuşaklar boyunca yeniden üretilerek varlıklarını sürdürür. Bourdieu, eğitim sistemini bu sürecin önemli bir aktörü olarak görür. Öğretmenlerin,

öğrencilerin ve ailelerin alışkanlıkları (habitusları), öğrenme süreçlerini, hangi bilginin değerli sayılacağını ve ödüllendirilecek davranışları belirler. Bu süreç, iktidarın doğrudan uygulanmasından ziyade, bireylerin içsel olarak yönlendirilmesi yoluyla işler. Habitus, bireyleri iktidar yapılarına uygun davranmaya ve düşünmeye teşvik eder, çünkü bireylerin yatkınlıkları toplumsal yapıların beklentilerine göre şekillendirilmiştir (Bourdieu, 1995; Bourdieu, 2013; Bourdieu, 2023; Bourdieu ve Passeron, 2015). Ayrıca Swartz (2022), Bourdieu'nun kültürü bir iktidar aygıtı olarak tanımladığını vurgulamaktadır. Kültür, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren normlar, değerler ve pratikler bütünü olarak, iktidarın incelikli bir şekilde işleyişinin temelini oluşturur. Bu bağlamda, kültürün bir iktidar aygıtı olarak işlev görmesi, habitus ve iktidar ilişkileri arasındaki bağı daha da güçlendirir. Kültür, bireylerin habitusları aracılığıyla iktidarın etkisini sürdürür ve bu etkisiyle bireylerin bedenlerini ve davranışlarını yönlendiren bir iktidar aygıtı olarak karşımıza çıkar (Allan, 2020: 263-264). Özetle, Bourdieu'nun iktidar anlayışında, iktidar doğrudan zor kullanmaktan ziyade, daha çok toplumsal yaşamın derinliklerinde, bireylerin zihinlerinde ve bedenlerinde yerleşmiş alışkanlıklar (habitus) aracılığıyla işler. Habitus, bireylerin toplumsal dünyayı algılama ve içinde hareket etme biçimlerini belirlerken, aynı zamanda iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunur. Eğitim sistemi gibi kurumlar, habitus aracılığıyla iktidar ilişkilerini pekiştirerek toplumsal eşitsizlikleri sürdürür. Kültür ise, iktidarın bu süreçteki en önemli araçlarından biri olarak, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren normlar ve değerler sistemi sunar. Bu perspektif, iktidarın sadece devlet veya belirli kurumların elinde olan somut bir güç olmadığını, tersine toplumsal yaşamın her alanında, hatta bireylerin iç dünyasında da işleyen daha karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olduğunu bize gösterir.

Frankfurt Okulu temsilcilerinden Horkheimer (1998: 38-159) ise aklın öznelleşmesini ele alarak, bireyin iç dünyasına çekilmesi ve bireysel inançlar, değerler ve bakış açılarıyla özdeşleşmesi sürecini tanımlar. Bu noktada Horkheimer aklın, bireyin benliğine ve deneyimlerine hapsedildiğini iddia eder. Bu süreç, bireylerde özgürlük yanılsaması yaratırken, aslında bireyleri toplumsal normlara ve beklentilere uyum sağlamaya zorlar. Bu, bireylerin toplumsal yapılar ve iktidar ilişkileri tarafından şekillendirildiği ve bu yapılarla uyum sağlamak zorunda oldukları anlamına gelir Aynı zamanda toplumsal düzenin ve normların içselleştirilmesi anlamına gelen bu süreç otoriteye itaat eğilimini artırır. Bireysel aklın toplumsal normlar ve değerlerle uyumlu

hale gelmesi üzerine bireyler, kalıplara uymak ve normal kabul edilenin dışına çıkmamak için benliklerini törpülemek zorunda kalırlar. Yani aslında bireyler, toplumsal yapı ve iktidar ilişkileri tarafından biçimlendirilmektedir. Uyum, öznel davranışların ölçütü olduğundan dolayı bireyler topluma uyum sağlamak zorundadırlar. Sonuç olarak bireyler, kendi hayatları üzerinde kontrole sahip olmadıkları gibi, ideolojik ve politik yönlendirmelerin de nesnesi haline gelmiş durumdadırlar.

Manuel Castells'e (2016: 6) göre ise iktidar, toplumun işleyişi ve örgütlenişinin yapı taşıdır. Oluşturan en temel süreçtir ve iktidarın temelinde iletişim süreçleri vardır. Bu iletişim süreçleri insanların zihinlerinde iktidar ilişkilerini yerleştirir. Gücü ellerinde tutanlar iletişim araçlarını/ağlarını kullanarak iktidarlarını korurlar. İletişim ağı üzerinden işleyen iktidar bilgi ve mesajların etkisiyle insanları hem denetler hem de ikna eder. İletişim teknolojileri toplumsal bağlamlardan etkilenir, var olan iktidar ilişkilerini düzenleyebilir, dönüştürebilir. Bu anlamda tarafsız değildir. Bu durum güç ve bilginin farklı dağılmasına neden olur. İktidarı ya da iktidar ilişkilerini bu ağların yapısı ile ağlarda dolaşımda olan ve iletişim teknolojilerinin kontrol ettiği, düzenlediği, dönüştürdüğü bilgiler üzerinden anlamak faydalı olacaktır.

Farklı perspektiflerden bakıldığında, iktidarın sadece fiziksel güçle değil, aynı zamanda daha incelikli ve yaygın mekanizmalarla da işlediği görülmektedir. Althusser, Bourdieu ve Horkheimer gibi düşünürler, iktidarın bireylerin bilinçaltına ideoloji aracılığıyla yerleştiğini ve bu sayede gündelik yaşama nüfuz ettiğini öne sürer. Bourdieu ve Foucault, iktidarın bilgi üretimi ve dağıtımını üzerindeki etkisiyle, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendirdiğini belirtir. Horkheimer ve Foucault'ya göre, iktidar bireylerin biyolojik süreçlerine ve yaşam kalitesine müdahale ederek, toplum için istenen bir profil oluşturmaya çalışır. Diğer taraftan, Castells ve Foucault ise iktidarın bilgi ve söylemleri iletişim aracılığıyla yayarak, bireylerin bilinçlerine ve pratiklerine yerleştiğini savunur. İktidar, etkileri bakımından bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur.

Tüm bu bilgiler ışığında denilebilir ki; bu teoriler, iktidarın karmaşık ve çok katmanlı bir olgu olduğunu, fiziksel baskı dışında ideolojik, kültürel, biyolojik, psikolojik ve iletişimsel araçlarla da toplumsal düzeni sağladığını vurgular. İktidar her zaman doğrudan bir baskı olarak değil, aynı zamanda bireylerin düşüncelerini, davranışlarını ve yaşamlarını şekillendiren daha dolaylı taktikler üzerinden işler. İktidar, sadece devlet gibi merkezileşmiş bir bedenle sınırlı değildir. İdeoloji, iktidar çıkarlarının en temel

aygıttır. Aile, eğitim gibi ideolojik aygıtlar üzerinden kendisini üreten iktidarla birlikte toplumsal eşitsizlikler süreklilik kazanır.

2.1.2. Foucault Ve İktidarın Analizi

Şimdiki zamanda gerçekleşen bazı eylemlerin geçmişte nasıl deneyimlendiğine ve nasıl anlamlandırıldığına yönelik olarak çalışmalarını yürütmüş olan Foucault eğitim, sağlık, cinsellik gibi deneyimleri kendi tarihsel koşulları üzerinden analiz ederek, bu deneyimlerin kavramsal temellerini ortaya çıkartmayı amaçlamıştır (Merquior, 1986: 18). Geçmişin izlerini şimdiki zamanın deneyimlerinde bulmaya yönelik çabası, şimdiki zamanın deneyimlerinin, pratiklerinin oluşum süreçlerini anlamak ve açıklamak içindir. Foucault'nun (2021: 58), şimdiki zamanı anlama çabası, öznenin nasıl inşa edildiğini ve iktidar tarafından nasıl şekillendirildiğini incelemesine yol açmıştır. Bu nedenle, öznenin¹ geçmiş deneyimler ve iktidar ilişkileriyle şekillenen bir yapı olduğunu anlamak, şimdiki zamanı anlamak için temel bir adımdır. Bu amaçla, Foucault öznel deneyimleri inceleyerek geçmişin izlerini günümüzde araştırmıştır. Michel Foucault, düşüncenin diyalektik süreci boyunca farklı bakış açılarıyla tanımlanmış olan iktidar kavramını, daha önceki rasyonel yaklaşımların kullanmadığı bir yöntemle analiz eder. Bu analiz onu diğer yaklaşımlardan farklı bir statüye yerleştirir. Foucault (2005b: 37,43), iktidarın sürekli değişen ve çok boyutlu bir olgu olduğunu belirterek, onun tekil bir birey veya grubun diğerleri üzerindeki doğrudan egemenliği olarak indirgenemeyeceğini vurgular. Onun bu yaklaşımına göre iktidar, yalnızca devlet kurumları veya egemenlik sistemleri aracılığıyla var olamaz. Öyleyse iktidarın nasıl işlediğini, kimin tarafından uygulandığını ve nasıl bir direnişle karşılaşıldığını ortaya koyabilmek için daha eleştirel düşünmek ve klasik, rasyonel analizlerin ötesinde sorgulayıcı bir tavır geliştirmek gerekmektedir. Foucault'nun (2021: 137-138) iktidar analizini, 'İktidar nerede bulunur, kimler tarafından kontrol edilir, hangi kurallarla işler, toplumsal beden üzerinde hangi yasalar aracılığıyla kendini gösterir?' şeklindeki sorular işlevsel bir araç haline getirir.

Foucault (2021: 228-229), 'iktidar' kelimesi yerine 'iktidar ilişkileri' öbeğini kullanır. İktidarla, bir kişinin diğerlerinin eylemlerini yönlendirme ilişkisini, kastetmektedir. Ona göre bu türden ilişkiler her yerdedir ve hep vardır. İktidar ilişkileri dinamik, değişebilir

¹ Türkçedeki 'özne' ile Foucault'nun 'özne'si aynı anlamı taşımaz. Fransızca 'sujet' (özne) kelimesi aynı zamanda 'tebaa', yani tabi (boyun eğmiş) anlamını taşıyor. Aynı şekilde Fransızca 'assujétir' kelimesini de Foucault iki anlamda kullanıyor: özneleştirmek ve tabi kılmak ya da boyun eğdirmek (Foucault, 2021: 63).

ve özgürce seçilebilen ilişkilerdir. Aksi durumda özneler özgür değilse iktidar ilişkilerinden söz edilemez. İktidarın sadece devlet veya diğer siyasal kurumlar dolayısıyla değil, toplumsal etkileşim ve günlük hayatın deneyimleri ile de işlediğini öne süren Foucault'ya göre, iktidar sadece 'büyük 'İ' ile yazılan' siyasal aygıt yani devlet anlamına gelmez, devletin aygıtları aracılığıyla da işlemez. İktidar egemenlik ve itaat etme ilişkileriyle de sınırlı değildir. Aynı şekilde, egemenlik ve normatif düzene itaat ilişkileri zaten iktidarın sonuçlarındandır. İktidar disiplin, normalleştirme, bilgi ve söylem gibi mekanizmaları yoluyla toplumda, gündelik hayatta, ailede, evde, okulda yani her yerde sürekli işlemektedir (Foucault, 2010: 71). Dolayısıyla bu iktidar ilişkileri bedenlerimizi, gündelik pratiklerimizi, cinselliğimizi, tutkularımızı, söylemlerimizi etkileyebilir. Foucault, 'söylem' kavramını geniş bir anlamda kullanır ve bu kavramla, farklı disiplinlere ait olabilen ancak belirli çalışma prensiplerine uyan cümlelerin bütünlüğünü anlatır. Söylem, belirli bir zamanda ve toplumsal bağlamda ortaya çıkan düşünce tarzlarını, konuşma biçimlerini ve dil kullanımını ifade eden pratikler bütünüdür. Yani belirli bir tarihsel döneme özgü olan bu söylemler, o dönemde geçerli olan bilgi ve güç ilişkileri içinde şekillenir, toplumun yapısında ortaya çıkar. Söylem, belirli bir döneme özgü olan ve o dönemde geçerli olan bilgi, güç ve ilişkiler ağını ifade etmektedir (Revel, 2012: 113-116).

Foucault'nun (2005b: 187) analizi iktidar mekanizmasının nasıl işlediğini ve deneyimlerimizi nasıl etkilediğini anlamaya yöneliktir. Buna göre iktidarın tek boyutlu değil, çok boyutlu, girift bir yapıda olduğu iddiasındadır. Kapital'in II. cildine gönderme yaparak, iktidarın homojen-tekil bir yapı değil heterojen-çoğul bir yapıda olduğunu düşünen Foucault, iktidar çokluğuna işaret ederek bütün bu iktidar çokluğunun birbirinden bağımsız ve farklı mekanizmalarla işlediğini vurgular. Çünkü her iktidar kendi uzam ve zaman koşullarında oluşur. Her toplumda iktidarlar vardır ve var olan bu iktidarlar kendi özerk bölgelerindeki ilişkileri yönlendirirler. Öyle ki toplum, çeşitli iktidar odaklarının bir arada bulunduğu bir ağıdır (Foucault, 2021: 140-141). Bu bağlamda, 'iktidar' diye bir şeyin olmadığını iddia ederken, aslında iktidarın tek bir kaynaktan geldiği düşüncesini reddeden Foucault iktidarı, insanlar arasındaki ilişkiler anlamında kullanmaktadır. Foucault'ya göre (2005b: 124), bireyler etkileşime geçtiklerinde iktidarlardan yararlanır. Bu nedenle iktidar aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş ilişkiler ağıdır. Bu iktidar, bireyler ya da gruplar arasındaki ilişkilerin dinamiklerine göre işler. Bağlı olarak statik bir yapıya da sahip değildir (Foucault, 2021:

69). Modern dönem öncesi ve sonrası iktidar anlayışı, özneleri ideolojinin hegemonyasıyla toplumsal düzene yerleştiren ve egemenliğinin devamı için düzenin ilişkilerini oluşturma biçimindeydi. Oysa günümüzde iktidar, gündelik yaşamın teorik ve pratik bilgisinin içine kadar sızmıştır (Coşkun, 2010: 35). Bu nedenle Foucaultcu perspektifin ‘bilgi iktidardır’ biçimindeki işlevselliği bir keşif aracından başka bir şey değildir. ‘İktidar’ kavramının kendisi de, toplumsal-tarihsel söylemleri ya da uygulamaları anlamak için metodik bir araçtır (Tekelioğlu, 1999: 128). Özetle, gündelik hayatın pratiğinde işleyerek güç ilişkileri çokluğu biçiminde örgütlenen iktidar, dinamik bir güç ilişkileri ağıdır. İktidarı ve işleyişini anlayabilmek veya çözümleyebilmek için öncelikle bu ilişkiler ağını iyi kavramak esastır (Foucault, 2010: 71-72). Sonuçta iktidar teorisi, iktidarın bireyler ve toplum üzerindeki etkisi ve kapsamına odaklanır.

İktidar aygıtı, meşruiyetini rasyonel ilkelerle temellendirir. Ancak bu meşrulaştırma şiddet kullanımıyla sağlanamaz. Çünkü iktidar birey üzerinde işler, bireylerden geçiş yapar (Coşkun, 2010: 41). İktidar mekanizmalarıyla iktidara tabi olan bireyler aynı zamanda iktidarın üretimine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunurlar. Örneğin, ebeveynlerin kurallarına uyan ve bu kuralları içselleştiren bir çocuğun, bu kurallara uymayı erdem olarak tanımlamasıyla ortaya çıkan davranış, iktidarı yeniden üretmiş olur. Bu durum bireyler ve iktidar ilişkisinin bağımlı ilişki olduğunun göstergesidir. Bireyler iktidarla işlevseldir. Anlaşıldığı üzere teorisini iktidar ilişkileri üzerine inşa eden Foucault’ya göre iktidar ilişkileri, siyasal veya kurumsal aygıtlardaki tahakküm durumunda değildir. Bunun yerine iktidar ilişkilerinin insan ilişkilerinde etkisi vardır. İktidar, her yeredir ve her yerde işlemektedir. Ayrıca Foucault (2021: 217), insan ilişkilerinde, aile yapısında, eğitimde, siyasette etkili olabilecek iktidar ilişkilerinin varlığına da işaret etmektedir. O halde iktidarın, Foucault’nun işaret ettiği gibi tutarlı, tek biçimli, değişmeyen bir töz-kendinde varlık olmadığı açıktır. İktidar, karmaşık tarihsel koşullarda oluşmuş ve pek çok etkiyi barındıran ‘iktidar ilişkileri’ ağıdır (Revel, 2012: 81). Bu nedenle Foucault’ya (2021: 76) göre, toplumsal ilişkiler ağında bulunmak, toplum içinde yaşamak, başkalarının eylemlerini sürekli etkileyebilme olanağı anlamına gelmektedir. İktidar ilişkilerinin olmadığı bir toplum gerçeklikte mümkün değildir. İktidar ilişkilerinin genel yapısı nedeniyle iktidarın var olduğu her yerde iktidar uygulanır. Aslında iktidar karşılıklı ilişkilerde her zaman belirli bir yönde uygulanarak üretilir. Bu yüzden, belirli grup ya da bireyler mutlak anlamda iktidarın sahibi değildirler. Belirli bir yönde gerçekleşen iktidar ilişkilerinde iktidara sahip

olmayanlar bu iktidar ilişkilerine maruz kalırken (Foucault, 2005b: 37-38) iktidar ilişkisinin vazgeçilmez iki tane unsuru söz konusu olur: birincisi, ötekinin eylem öznesi olarak tanınması ve öyle kalması. Yani bir etkileşim ve karşılıklık ilişkisinin var olmasını sağlayacak özne gereklidir. İkincisi ise karşılıklar, tepkiler, sonuçlar ve muhtemel buluşların ortaya çıkabileceği bir alanın olması gerekliliğidir (Foucault, 2021: 73). İktidar ilişkileri karşılıklı etkileşimlerle ve hareketli bir süreçte gerçekleştiğinden, merkezi bir egemenlik olgusu değildir. Öyleyse iktidar dolaşımında olan ya da farklı noktalardan işleyen bir ilişkiler ağı gibi analiz edilmelidir. Şurada ya da burada sabit bir yeri olmayan, sahipsiz iktidar toplumsal mekânda işler. Yukarıdan aşağıya şeklinde, hiyerarşik bir yapıdan daha çok ağ biçiminde işleyen ve bu ağ üzerinde etkileşen bireyler hem iktidara maruz kalırlar hem de iktidarı üretirler. Bu nedenle bireyler iktidar karşısında araç konumundadır. Bir başka anlatımla iktidar ilişkileri bireylerle işler, bireyler iktidar ilişkileriyle kendilerini inşa eder. İktidar bedeni, eylemleri, söylemleri, tutkuları biçimlendirir ve bireyi üretir. İktidar bireyleri özneleştirme, gözetim, normalleştirme gibi spesifik yöntemlerle işler. Onu sadece baskı, egemenlik ve disiplin aracı olarak düşünmemek gerekir (Foucault, 1992: 214; Foucault, 2002: 43; Foucault, 2005b: 107).

Bu bağlamda insan bedeni bir varlık olarak siyasal sistemin içindedir. Siyasi iktidar bireye eylemlerde bulunabileceği bir alan sağlar. Böylece bedeni kontrol eder. Beden siyasal iktidara katkıda bulunan, çalışan bir güçtür ancak siyasi iktidar tarafından kuşatılmış, iktidar mekanizmalarının içine alınmıştır çünkü sadece insana ait değildir (Foucault, 2005b: 188). Siyasi iktidar aile gibi kurumlar aracılığıyla uygulanır. Aile, bireyleri belirli norm ve değerlere göre yetiştirir ve bu yolla siyasal sistemin devamlılığını sağlar (Chomsky ve Foucault, 2006: 44). Nitekim Foucault'nun (2021: 156) aktardığına göre, Marx iktidar ilişkilerini ezen-ezilen karşıtlığına indirgemez. Çünkü o, iktidar ilişkilerinin her yerde, sürekli var olduğunun ve üretildiğinin bilincindedir. İktidar ilişkileri her yerden geçtiği için ve hepimiz iktidar konumunda olduğumuz için toplumsal aktörlerin her birinin iktidar ağındaki konumunu, iktidarı nasıl pratik ettiğini, nasıl koruduğunu, nasıl yeniden ürettiğini analiz etmek elzemdir. Bundan dolayı iktidar her yerde hazır ve nazır bir şekilde bulunur çünkü, her ilişki iktidar gücünü ağ biçiminde üretir. İktidar her yerde bulunur; çünkü her yeri kuşattığı için değil, her yerden kaynaklandığı için her yerdedir (Foucault, 2010: 72). İktidar bir toplumda uygulanan karmaşık stratejik durumların genel sonucuna verdiğimiz bir

isimdir. Toplumda var olan iktidar verili bir kurum veya yapı oluşturmaz. Aksine iktidar karmaşık stratejilerle üretilir ve süreklilik kazanır. Stratejiler, pratikler, teknikler ve araçlarla iktidarı uygulayan, üreten aynı şekilde bu yolla bireyleri kontrol eden ve normalleştiren iktidar formu, kendi tarihsel koşullarında biçimlendiğinden dolayı, özgündür. Toplumsal yapının her düzeyinde var olan bu değişken ve karmaşık iktidar ilişkileri ağı, ‘teknolojiler’ ağıdır (Foucault, 2021: 143). İktidar, bedende-bireyde pratik edildiği, işlediği, üretildiği, ağ oluşturduğu için ‘iktidar, hepimizin bedenindedir’ (Foucault, 2002: 43-44). Öyleyse, iktidar ilişkilerinin bireyler ve gruplar arasında güç farklılığı içerdiği açıktır. Batı toplumlarında iktidar, ağırlıklı olarak negatif ve hukuki mekanizmalar üzerinden işlemektedir. Bu durum, bireylerin özgürlüklerini sınırlayan yasaklar ve kurallar ağıyla kendini gösterir. Bu nedenle Batı toplumları, iktidarın uygulanış biçimi bakımından diğer toplumlardan farklılık gösterir (Foucault, 2005b: 108-127). Foucault’ya (2005b: 73) göre, iktidar ilişkilerinin alanı siyasal olanın sınırlarını aşar. Siyasal otorite, zaten var olan iktidar ilişkileri ile işler ancak bu ilişkileri tam anlamıyla kontrol edemez. İktidar beden, cinsellik, aile, akrabalık, bilgi, teknoloji üzerinden işler. Devlet, bu iktidar aygıtları karşısında üst yapıdadır. Bu, ağların ya da aygıtların devlet tarafından etkilenebileceği ama tam anlamıyla kontrol edilemeyeceği anlamına gelir. Bağlı olarak iktidarın yalnız iki taraf arasında gerçekleşen bir ilişki biçimi olmadığını söyleyebiliriz. Gündelik hayatta devamlı karşımıza çıkan, kullanılan, diğerlerinin eylemlerini etkileme becerisi olarak işleyen eylemdir. İktidar şimdiki ve gelecekteki eylemleri etkileme, ön görme, sınırlama becerisini de içermektedir. Etkilediği özne ya da öznelerin eylemleri üzerinde işler (Foucault, 2021: 72-73). İnsanlara, “yapmamalısın!” diye seslenerek iktidar oluşturan kişi, davranışları kontrol edebilme bakımından sınırlı bir iktidar gücüne sahiptir. Ancak bu durumda iktidarın daha incelikli yöntemlerle de işlediğini ve öznelerin deneyimlerini etkilediğini söyleyebiliriz. Bu deneyimleri yeni bir iktidar kavrayışı ile analiz edebileceğimize işaret eden Foucault’ya (2021: 137-141) göre, merkezi iktidar bölgesel ve özgül iktidarlara oranla ikincildir. Bu özel ve bölgesel iktidarların ilk işlevi kesinlikle yasaklamak, engellemek, “yapmamalısın!” demek değildir. Yerel ve bölgesel iktidarların temel görevi, verimliliği artırarak daha fazla ürün elde etmek ve böylece ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Bölgesel iktidarların üretime ve verimlilik artışına vurgusu çok özel bir iktidar biçimine göndermede bulunur: pastoral iktidar. Bu iktidar biçimi, bireylerin ve toplumun korunması ve refahı amacıyla, bireylerin ruhuna ve vicdanına hitap ederek onların davranışlarını şekillendirmeye yöneliktir. Yaşamla iç içe geçmiş bu iktidar türü,

bireyin kendi hakkındaki gerçekliği inşa eder ve bir anlamda devletin yeni bir yönetim şekli olarak görülebilir. Tek fark devletin iktidarının ‘dünyevi’ amaç taşımasıdır. Bu bağlamda selamet sözcüğü farklı anlamlar kazanır: Sağlık, refah (yeterli ölçüde servet, yaşam standardı), güvenlik, kazalara karşı korunma, huzur. Aynı zamanda bu iktidarın görevlilerinde de bir artış oldu. Ancak, pastoral iktidar ilişkileri otoriter bir yapıdadır ve bu yüzden iktidar ilişkileri sorgulanmaz. Çünkü pastoral iktidarın “*çobanları Tanrı olunca, insanlar siyasi bir anayasaya ihtiyaç duymuyorlardı.*”² Onlara ne yapmaları, ne yapmamaları gerektiğini Tanrı söylüyordu (Foucault, 2021: 35-66).

Modern iktidar ise pastoral iktidarın yerine getirdiği işlevleri eski kurumlara yükleyerek onları bir araç olarak kullanır. Örneğin aile, bireylerin ve toplumun selametini sağlamak; bireylerin kimliklerini, davranışlarını inşa etmek; toplumsal kontrolü sağlamak gibi pastoral işlevler için yeni rollerle donatılmıştı (Foucault, 2021: 66-67). Aile, iktidar için bir aygıt haline getirildi. Böylece bu iktidar yaklaşımı ile disiplin ve ıslah süreçleri de dönüştürülmüştür.

XVIII. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreçte vücûdu cezalandırmak yerine, ruhu ıslah etme yaklaşımı kullanılır oldu. Bu yaklaşımda bireylerin çalışarak, üreterek, itaatkâr ve faydalı olacak şekilde disiplin toplumuna kazandırılması amaçlanır. İktidar, ıslah etme yetkisini doktor, öğretmen gibi uzmanlara vererek, topluma uyum çerçevesinde, bireyleri rasyonel eğitime yönlendirdi. Bireylerin otokontrolü öğrendiği bu sürecin gerçek amacı ıslah etmek ya da pişmanlık duygusu olmadığı gibi kapitalist üretim biçimine yeni üreticiler, emekçiler kazandırma amacının bir sonucu olarak özneler nesneleştirilmiştir (Coşkun, 2010: 11-14) Nihayetinde bu nesneleştirmenin işaret ettiği en marjinal örnek hapisanedir. Genel anlamda, birini hapse atmak, onu temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bırakmak, dışarı çıkmasını, sevişmesini engellemek gibi örnekler bu iktidar formunun en ölçsüz fenomenidir. İktidarın meşrulaştırıldığı yani haklı çıkarıldığı hapisane, acımasız bir iktidar uzamıdır (Foucault, 2005b: 34). Bir eylem olarak ‘kapatmak’; doğru yola getirme, iyileştirme, tövbe ettirme, "güzel duygular" edindirme gibi gerekçelerle kendisini meşrulaştırır, haklı çıkarır (Foucault, 1993: 87). Diğer taraftan modern iktidar sert disiplinci metotları aşarak, bireylerin verimliliğini ve üretkenliğini artırmaya dönük daha ince, spesifik

² Pythagorasçıların kabul ettiği etimolojiye göre Nomeus (Çoban), yiyeceği dağıtır, sürüyü güder, doğru yolu gösterir, soyun devamı için çiftleşmeyi telkin ettiği ölçüde, Nomos (Yasa) koyandır. Bütün bunlar, sürüsüne yasalar koyan çobanın işlevleridir. Zeus’un Nomios (Yasaların Tanrısı) olarak adlandırılması da buradan kaynaklanır (Foucault, 2013: 121).

taktikler, teknikler ya da stratejiler uygular (Foucault, 2013: 89). Modern özne, itaat ağı ve hakikat söylemleri dolayısıyla kendisine dayatılan normları, bilgiyi, pratikleri, kimliği içselleştirerek kendisini özneleştirir. Böylece bireyselliğini, kimliğini ve kendini tabi kılarak şekillendiren özne, modern iktidarın rasyonel ve özgür bireyi olarak kabul görür (Foucault, 2013: 165). Öyleyse bireyleri hem nüfus³ düzeyinde hem de tek tek kontrol edebilecek bir iktidar ağı kurabilme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu problem veya ihtiyaç modern iktidar yaklaşımıyla çözülmüştür. Bu iktidarda başkalarının davranışlarını yönlendirme yani ‘tutumların yönlendirilmesi’ söz konusudur (Özmkas, 2021: 161-163). Aynı zamanda bireylerin kimliklerini ve bireyselliklerini inşa etme sürecinde, Allen ve Colwell’in (Aktaran: Özmkas, 2021: 97) tespitlerine göre, Foucault için özne, sorunlu ve gerçek bir varlıktır. Tekelioğlu’na (1999: 150) göre Foucault, bu klasik özne sorunsalından çıkmak için, bireyin sorunsallaştırma koşullarının neler olduğunun, bireyin modern kimliği nasıl benimsediğinin analizini yapmaya girişti. Onun için problem; bireylerin varoluşlarının belirli bir anlam/amaç taşıdığı fikrini nasıl içselleştirdikleri ve normlar, kurallar dolayısıyla kimliklerini, bireyselliklerini nasıl inşa ettikleridir (Gutting, 2010: 143). Nihayetinde onun amacı, bireylerin kendi yaşamlarını yönetebilme potansiyelini ortaya çıkartabilecek ‘kendilik pratikleri’ne sahip olmalarıdır. Bu pratikler bireyin kendi normlarına ve değerlerine göre yaşaması anlamına geleceği için yaşamı daha güzel hale getirir (Foucault, 2021: 87). Bu arada özne, deneyimler ve özneleşme süreci dolayısıyla sürekli değişim-dönüşüm halinde bulunmaktadır. Aynı şekilde özne, kendisini kendilik pratikleri aracılığıyla inşa eder. Kendilik pratikleri bireyin kendi kültüründe bulduğu; bireye kendi kültürü, kendi toplumu ve kendi ailesi tarafından önerilen, telkin edilen ve dayatılan kalıplardır. Bu anlamda özne, gündelik hayatındaki ritüellerini, kültürle birlikte sergilemeye zorunludur (Foucault, 2021: 228-253). Gündelik pratiklerimiz kültürel, siyasal ve sosyal normların sınırları tarafından belirlenir. Öznelliğin eleştirisi yine öznelliğin içerisinde kalarak yapılmalıdır çünkü amaç öznelliği daha özgür daha yaratıcı bir hale dönüştürmektir. Foucault’ya göre öznel deneyimler sorunsallaştırmalar yoluyla oluşturulurlar ve dönüştürülürler. Bu yüzden Foucault kendi yapıtlarını öznenin inşa sürecinde önemli gördüğü delilik, hastalık, yaşam, dil, emek, suç, cinsellik gibi deneyimleri kurmuş olan sorunsallaştırma süreçlerinin bir tarihi olarak değerlendiriyor (Foucault, 2021: 12-15). Sorunsallaştırmayı ise bir şeyi doğru ya da yanlış olarak değerlendiren ve onu bir

³ Foucault’ya göre nüfus, biyolojik süreçlerin ve yasaların etkilediği, emrettiği, yönettiği canlı varlıklar anlamında kullanılmaktadır (Foucault, 2021: 147).

düşünce nesnesi haline getiren (ister ahlaki, ister bilimsel, isterse siyasi analiz şeklinde olsun) söylemsel ve söylemsel olmayan pratiklerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Foucault, 2021: 84-85). Foucault (2021: 13), deneyimlerin yani sorunsallaştırmanın tarihini, düşüncenin tarihi olarak tanımlar. Düşünce ile de doğru ve yanlış oyununu belirleyen ve dolayısıyla deneyimi ve onun öznesini kuran şey olarak tanımlıyor. Foucault'ya göre düşünce deneyimlerin nasıl sorunsallaştırıldığında aranmalıdır. Örneğin deliliğin hangi söylemler, hangi hakikat oyunları, hangi tanımlar yoluyla sorunsallaştırılarak “akıl hastalığı” olarak değerlendirilmesine neden olacak kurumsal bir alana dahil edildiğini görmek önemlidir. Foucault'ya göre sorunsallaştırmanın üç ana eksenidir: bilgi, iktidar, etik⁴.

Öncelikle her deneyim, belirli kavramlar ve kuramlar içeren ve ürettiği hakikatlerle ifade edilen bir bilgi alanına sahiptir. Bu bilgi alanı, iktidarın öznesini yaratır ve bireyselliğimizi, kimliğimizi, kendi eylemlerimizin öznesi olarak belirler. Bunun dışında, deneyimler iktidar alanıyla ilişkilidir. Son olarak, birey bilgi ve iktidar alanlarının etkisiyle öznelliğini ya da kendilik bilincini geliştirir. Bu bağlamda iktidarın dayattığı sözceler, kimlikler üzerinden bilincimizde kendimizi tanımlıyorsak o zaman, iktidarın öznel deneyimlerinin öznesi olmayı kendiliğimizden kabulleniyoruz. Görüldüğü gibi bu ilişki formu bireyin iktidarın deneyimlerinin öznesi, tebası haline gelmesiyle ilişkilidir. Böyle olunca özne, normlar ve kurallarla çevrelenmiştir (Foucault, 2021: 14).

Michel Foucault'ya (2004: 353-356) göre özne, kendisi için nesne olarak kurulur. Çünkü özne, kendi deneyimleri hakkında bilgi edinmek ve kendini bilmek istiyor. Bu nedenle öznenin, kendisiyle ilişki içine girdiği bir hakikat oyunu içinde kendini deneyimleme tarzı tarihsel süreç içerisinde değişir/dönüşür. İktidar ilişkileri ailede, okulda, hastanelerde farklı işlemlerle ve tekniklerle uygulanır. Böyle olunca belirli özne türleri iyi çocuk, başarılı öğrenci, deli, hasta biçiminde ‘nesneleştirilir’. Bu nedenle onun analizlerinin odağında iktidar değil, özne yer alır. Foucault'a göre özne, doğuştan gelen sabit bir varlık değil, aksine hakikat oyunları ve iktidar pratikleri gibi deneyimlerle sürekli olarak inşa edilen bir biçimdir. Foucault (2021: 58-227) bu durumu şu sözlerle ifade eder: “Özne, sabit bir varlık değil; bir biçimdir ve bu biçim, her zaman ya da çoğunlukla kendisiyle aynı değildir. Farklı pratikler içinde, her seferinde kendimizle olan ilişkimizi farklı şekillerde kurarız ve her durumda farklı bir biçim

⁴ Foucault burada “etik” terimini “insanın kendisiyle kurduğu ilişki” anlamında kullanıyor (Foucault, 2021: 14).

alırız. Benim asıl merak ettiğim nokta ise bu farklı özne biçimlerinin, tarihsel süreç içerisinde hakikat oyunları ile nasıl şekillendiği ve dönüştüğüdür.” İktidar bireyi kategorize ederek, onu bireyselliğiyle belirleyerek, ona kimlik vererek ve hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir.

Söylemin, hem teorik hem de toplumsal pratik boyutlarının olması gerektiğini vurgulayan Foucault, söylemi bilgi ve iktidar ile eş değer tutmuştur. Foucault’a göre söylem bilgi ve iktidarı eş zamanlı üretmektedir. Söylem, iktidarın elde edilmesi için kullanılan bir güç aracıdır. Bir kişi söylem sahibi olduğunda, bu söylem iktidardan bağımsız değildir; tam tersine, söylemini oluşturup yayan kişi, iktidarın kendisidir (Güneş, 2013: 61). İktidar söylemin ne anlamıdır ne de söylemin dışındadır. Söylem, genel iktidar mekanizması içinde işleyen bir dizi unsurdur. Sonuç olarak, söylemi bir olaylar dizisi olarak, siyasi olaylar olarak kabul etmek gerekmektedir. Bu olaylar dahilinde iktidar iletilmekte ve yönlendirilmektedir. Söylem, iktidar mekanizması içinde işleyen bir aygıttır. Sonuç olarak, iktidar söylemin anlamı değildir. İktidar ilişkileri, toplumsal kurumların (aile, eğitim, hastaneler gibi) ürettiği söylem üzerinden iletilir, yönlendirilir ve meşrulaştırılır (Foucault, 2005b: 182). Sadece kelimelerden oluşan söz öbekleri olmayan söylem aynı zamanda bir iktidar aygıtıdır. Foucault’nun (1993: 11) söylem, yalnızca çatışmaları veya baskı sistemlerini açıklayan bir araç değildir; aynı zamanda uğruna mücadele edilen ve ele geçirilmek istenen güçtür. Bu anlamda Foucault’nun işaret ettiği şey, söylemlerin bilgi ve anlamın üreticisi olduğundan dolayı güce dönüşebilme kapasitesidir. Söylem(ler) üzerinde kontrol sahibi olmak, hem bireyleri hem de toplumu kontrol etme olanağını getireceğinden, söylem alanı farklı güçlerin mücadele uzamı haline dönüşür. Söylem güç ve istencin nesnesidir. Kendisi ile özdeş hakikat dolayısıyla iktidar, söylemle döngüsel bir ilişki içindedir. Sözceler⁵ üretimi, düzenlenmesi, dolaşımı ve işleyişinin mekanizmasını hakikat olarak değerlendirmek aslında iktidarı ve ilişkilerini değerlendirmektir (Foucault, 2005b: 52). Bir başka açıdan bakarsak iktidar ve bilginin söylem içindeki geçişkenliklerini görürüz. Ve bu nedenle söylemi; hareketli, sürekli değişen ve yeni anlamlar üretebilen bir çokluk olarak tanımlayabiliriz (Foucault, 2010: 77). Bu bağlamda, bir iktidar kurumu olarak eğitim sistemi, içerdiği bilgi ve güç ilişkileriyle, toplumsal söylemlerin sürekliliğinin ya da değiştirmenin politik bir yoludur. Eğitim kurumu iktidar ilişkilerini, söylem ve

⁵ Sözce sözle elde edilen otoriter ifade ya da eylem olarak düşünülebilir. Sözceler yalnızca cümlelerden oluşmaz makaleler, kitaplar, haritalar ve resim de bir sözce şeklinde değerlendirilebilir (Mills, 2023: 80).

söylemin dilini belirli bir kalıba sokarak meşrulaştırır. Böylece öznenin davranışlarını, rollerini belirler ve düşüncelerini, sözlerini değerlendirir. Belirli bir inanç ve değer sistemini yaymaya ve benimsetmeye çalışır. Neyin bilinebilir veya anlaşılabilir olduğu konusunda da belirleyici olarak aslında iktidar ilişkilerini kurumsallaştırır (Foucault, 1993: 25). Mills'in (2023: 80) Foucault'dan aktardığı gibi, tüm iktidar kurumları hakikati dolaşımda tutmaya çalışırlar.

İktidar, söylemleriyle şekillendirdiği ve yaygınlaştırdığı bilgi türleri üzerinden ideolojiyi temellendirir. Bu sayede bilgi türleri toplumsal yapının iktidar ilişki ağını dinamik hale getirir ve güçlendirir. Aynı zamanda da bu ağı yıpratır, zayıflatır veya onun yok olmasını sağlar (Foucault, 2010: 77-78). Foucault'ya (2005b: 52-184) göre, söylemin içeriği değil belli bir anda birinin bir şey söylemiş olması yani söylemek işlevseldir. İktidarın hakikate öncelik verdiğini belirten Foucault, hakikatin kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içerisinde olduğunu vurgulamıştır. Foucault gerçekliği, söylem tarafından inşa edilmiş yapılarla düşünüp deneyim sahibi olabileceğimizi belirtir (Mills, 2023: 77). Öyleyse gerçeklik iktidarın inşa ettiği bir yapıdır. Bu yapıya ait bilgi de inşa edilir. Biz bu bilgiyi kullanarak gerçekliği anlamlandırır ve açıklarız. Söylem bir iletişim aracı olmanın ötesinde bilgi, iktidar ve gerçeklik olgularını belirli bir sistematikte üreten refleksif bir pratiktir. Normlar üzerinden üretilen ve işleyen söylemler yine tarihsel, toplumsal, siyasal ve kültürel koşullara göre değişebilir. Nitekim söylem toplumsaldaki gerçeklikle ve bilgi ile ilişkilidir. Söylemler, gündelik hayatta dolaşımda olan öznenin tüm pratiklerinin doğruluk ölçütü olabildiği gibi öznenin ve gerçekliğin de yapılandırıcısıdır. Görüldüğü gibi söylem kavramı bilginin, iktidar ilişkilerinin ve gerçekliğin üretilmesi konusunda oldukça etkin bir varlıktır. Ayrıca Foucault özneye dair deneyimleri inşa eden tarihsel koşulların anlaşılmasında söylem kavramını kullanır. Ona göre yalnızca iktidarın bilgiyi ürettiği düşüncesi eksiktir aynı zamanda bilgi de iktidarı üretmeye devam eder (Foucault, 1992: 33-34; Foucault, 2007: 35). Her iktidarın amacı mevcudiyetini devam ettirecek ve egemenlik gücünü yenileyecek olan bilgiyi üretmektir (Öztürk, 2019: 49). Dolayısıyla iktidar, bilgiyi isteyen, üreten ve bu anlamıyla dinamik olandır. Bu bilginin gücü ve yeterliliği iktidar ilişkilerini ortaya çıkartır. İktidarlar denetim aygıtı olarak kullandıkları bilgiyle tüm eylemlerinin meşruiyetini sağlayıp uygulamalarını haklı

gösterirler. Bu nedenle bilgi ve iktidar arasında sürekli bir eklemlenme söz konusudur (Foucault, 2007: 35).

İktidar ilişkilerinin ağ yapısı bilgi ile inşa edilir. Bu inşa süreci sadece siyasal yapı ve kurumlarla değil bedenın çevresinde ya da kendisinde devam eder. Örneğin, hapisaneler bedenleri kontrol etmek, ıslah etmek ve cezalandırmak için kullanılır (Foucault, 1992: 33-35). Aynı zamanda beden de bilgi üretim aracı olarak kullanılır. Örneğin, tıp biliminin alanı olan anatomi bedenın incelenmesiyle oluşturulur. Bilgi ve iktidar kavramları arasında var olan bu eşitlik ilişkisinden dolayı Foucault, bilgiyi anlamak için onu oluşturan, inşa eden iktidar ilişkilerini işaret eder.

Foucault'ya göre hakikat, tarihsel olarak üretilen ve göreceli bir bileşendir. Hakikat, iktidar ve onun mekanizmaları tarafından üretilir ve bu mekanizmalar hakikat üretimini mümkün kılarken, aynı zamanda bu üretilen hakikatler bizi iktidar etkileriyle bağlar ve birleştirir. İlgilendiğim mesele, hakikat-iktidar ve bilgi-iktidar ilişkileridir. Bu bağlamda hakikat, güç ilişkilerinin tarihsel koşullarında şekillenir ve özneyi iktidar ilişkileri ağı içinde sosyalleştiren bir yol gösterici işlevi görür (Foucault, 2007: 173-177; Foucault, 2021: 84). Hakikati, öznenin pratiklerinde uyguladığı bir 'yapılması gerekenler listesi' olarak değerlendirebiliriz. Foucault'ya göre bilgi, sadece söylemin bir ürünü olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal ve kültürel pratiklerin hem kaynağı hem de uygulayıcısıdır. Bilgi, toplumsal düzenin sağlanması, kontrolün uygulanması, kural ve normların belirlenmesi gibi işlevlere sahiptir. İktidar gibi bilgi de her yerdedir, çünkü bu ikisi arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Toplumun her alanında -kültür, ekonomi, eğitim, sağlık, hukuk ve aile gibi- bireyin yaşamında etkin olan bilgi, iktidarın ideolojiye itaat edecek özneler yaratmasında işlevsel bir rol oynar. Yani bilgi, egemen güç ve iktidar ilişkilerinin meşruiyetini sağlar. Her iktidar, kendi varlığını sürdürecektir bilgiyi üretir ve yayar. Bu bağlamda bilgi, bir iktidar olgusudur (Coşkun, 2010: 77-78). Foucault (2007: 175), iktidar kavramını kullanarak, güç ilişkilerinin yaşandığı her ortamda aslında bir hakikat inşasının gerçekleştiğini ve bu hakikatin iktidar tarafından meşrulaştırıldığını savunur.

Foucault'ya göre (2021: 62-63), iktidar ilişkileri bir kadın ile bir erkek, bilen ile bilmeyen, ebeveynler ile çocuklar arasında ya da ailede var olması bakımından her yerdedir. İktidar ilişkileri makro yapılarla sınırlı olmadığı gibi toplumsalın her düzeyinde, yani çocuk-ebeveyn, işçi-işveren, öğretmen-öğrenci biçiminde, bireyin çevresindeki ilişkilerde de görülür. Devlet gibi büyük makro iktidar yapıları, mikro

iktidarların ağ ilişkileri dolayısıyla var olabilir ve yine bu mikro yapılarla işleyişine süreklilik kazandırır. Bağlı olarak Foucault, her yerde olan ve her zaman işleyen bu iktidar ilişkilerinin temellendirmeye çalışmaktadır. Her iktidar ilişkisi kendi yöntemlerini ve kendi teknolojilerini kullanır. Sonuçta iktidar ilişkileri, ‘ya bunu yaparsın ya da seni öldürürüm!’ biçiminde değildir. Bunun yerine inceltilmiş mikro taktikler ve stratejiler uygulayarak birey ve toplum kontrol edilir. Foucault (2021: 145), bireyleri özne haline getiren iktidar biçimi olarak disiplinci iktidarı tanımlar. Onun yaklaşımına göre bu disiplinci iktidar, bireyleri kategorize eder, onlara kimlik verir/bağlar, hakikat yasası/doğru davranış ve düşünce biçimleri dayatır ve böylece doğrudan bireylerin gündelik hayatına müdahale eder. Disiplini; bireylerin gözetlenmesi, davranış ve yeteneklerinin kontrol edilmesi ve geliştirilmesi, verimliliğin kazandırılması ve en faydalı olabilecekleri alanlara yönlendirilmesi süreci olarak tanımlayan Foucault (2005b: 183), disiplinci iktidarın on sekizinci yüzyılın sonunda, insanların dışlanmadığı, bireylerin statülerinin belirlendiği, kişileri her daim gözetleyen, onları kendi kimliklerine sabitleyen ve bir sistemin içine dahil eden yeni bir iktidar kipi olan ‘panoptikon’u icat ettiğini ifade eder.

Foucault iktidarı; güç uygulayan bir baskı aygıtı olarak düşünmemektedir. Ona göre, bu iktidar ilişkileri, iktidar süreçlerinin son formudur. Öyleyse baskı, iktidar süreçlerinin kendisi değil sonucudur. İktidar bir söylem stratejisi olduğundan her yerdedir ancak ‘onun her yerde olması her şeyi kapsamamasından değil her yerden gelmesine’ dayanır. Demek ki iktidar aktörlerin ilişkileriyle doğar ve uygulanır. İktidar belirli bir amaç ve yönelim/niyet taşımaktadır (Ece, 2009: 61-63).

Öznesi olarak tanımlandığımız deneyimlerin kurulmasını gerçekleştiren söylemsel ve söylemsel olmayan pratiklerin merkezinde bir iktidar alanı vardır. Bu iktidar alanı bazı deneyimleri, pratikleri örneğin doğurganlığı, cinselliği ve sağlığı yönetmeyi amaçlar. Aynı şekilde nüfusun kontrolü, düzenlenmesi veya üretim süreçlerine de odaklanır. Yeni bir iktidar biçimi olarak; üretken, yaşamı destekleyen, yaşamın sağladığı güçleri sınırlayan değil arttıran yani pozitif olan özellikleriyle ön plana çıkan biyoiktidar hayatı, bedeni, insanı iki temel formda etkiler (Foucault, 2021: 16). Birinci form olan ‘insan bedeninin anatomo-politikası’ bireyin bedeninin terbiyesi, yeteneklerini geliştirmek, verimli ve itaatkâr kılmak ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleştirmek gibi ‘disiplinci’ bir iktidardır. İnsan bedeninin anatomo-politiğinden sonra, bu yüzyılın sonunda ortaya çıkan ikinci form ise biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedenin,

öncelikle üreme aygıtı olarak nüfusun ya da toplumsal bedenin (doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyen koşullar) sorumluluğunun yüklenilmesi, yönlendirilmesi, etkilenmesi için normlar belirleyen iktidar formuna biyopolitika denir (Foucault, 2010: Foucault, 102-103; Foucault, 2021: 147). Bağlı olarak, hayatın kendisi insanın biyopolitikasının bir nesnesi konumuna gelmiş ve bu uzamda biyoiktidar görünüm kazanmıştır (Foucault, 2002: 248-249). Biyoiktidar, kapitalizmin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Kapitalizm, bedenin üretim sürecine kontrollü bir şekilde katılmasını ve nüfusun çalışmaya uygun hale getirilmesini gerektirir. Böyle bir ekonomik sistemde, bedenin emek gücüne dönüştürülmesi ve üretim gücü olarak kullanılması gerekirken, aynı zamanda itaatkâr ve uyumlu olması, tabi kılınması da önemlidir. Bu noktada biyoiktidar, toplumsal eşitsizliği ve baskı ilişkilerini beraberinde taşır. Ancak bu etkiyi, bedensel, kaba şiddet uygulamadan, bireyin hayatını güçlendirerek, potansiyelini en verimli en faydalı şekilde kullanarak, düzenleyerek ve denetleyerek yapar. Kullandığı tekniklerle hayata olumlu bakan ve bedensel şiddeti dışlayan bu biyo-iktidar teknolojisi, insanları normlara uymaya ve belirli biçimlerde davranmaya zorlayarak, toplumu/bedeni normalleştirme amacı ile inşa eder. Foucault'nun (2021: 16-18), 'dispositif' adını verdiği spesifik tekniklerle bedenin ve toplumun normalizasyonu, somut düzenlemeler biçimi halini alır. Sonuçta biyolojik bir varlık olarak insanın ve biyoorganizmanın (nüfus) üzerinde, amacı onları 'yaşatmak' olan sürekli, donanımlı bir iktidar teknolojisi ortaya çıkar (Foucault, 2002: 252).

Foucault'nun (2005b: 119-122) ifadesiyle 'dispositif' terimi, söylemlerden, kurumlardan, mimari yapıtlardan, düzenleyici kararlardan, yasalardan, idari önlemlerden, bilimsel ifadelerden, felsefi önermelerden ve ahlaki öğütlerden oluşan farklı bileşenlerin bir araya gelmesiyle oluşan homojen bir bütündür. Dispositifin bileşenleri, farklı öğelerin oluşturduğu yapıları temsil ederken, dispositifin kendisi ise bu öğeler arasındaki ilişki ağını tanımlamaktadır. Yani, dispositif bir yapı veya düzenek olarak düşünülebilir; bu yapı, içinde yer alan bileşenlerin birbiriyle ilişkisini ve etkileşimini içerir. Buna bağlı olarak, bilgi tarafından desteklenen ve bilgiyi destekleyen iktidar taktikleri anlamına da gelmektedir. İktidarın tabi kılan araçlarını ifade eden dispositif kavramı metodik araç anlamında da kullanılmaktadır (Revel, 2012: 64). Foucault (2021: 18), dispositif kavramıyla sadece yasalar ve kurumlar yoluyla değil, gündelik hayatın pratikleri ve söylemleri dolayısıyla da işleyen iktidar ilişkileri ile bireyin nasıl kontrol edildiğini ve yönlendirildiğini anlamaya çalışmıştır. Günümüzde

etkisini yaşam dolayımıyla ve yaşam sürecinde işleten siyasal iktidar, kendine görev olarak hayatı yönetmeyi seçer (Foucault, 2010: 102). Toplumsalın her aşamasında ve her yerinde bulunan iktidar teknikleri birbirinden değişik kurumlarca (aile, ordu, okul, polis, hastane, alternatif tıp, yerel yönetimler gibi) kullanılır. Bu kontrol eden ve düzenleyen iktidar teknikleri, birer ayırım ve toplumsal eşitsizlik, tabakalaşma faktörü olarak işlev görürler. Bağlı olarak iktidar, canlı varlıkların yaşam sorumluluğunu yüklenir (Foucault, 2010: 103-105). Eğer iktidar ilişkileri beden dolayımında işliyorsa, bu bir biyoiktidar ya da bedensel bir iktidar ağı var anlamına gelir. Deneyimler bu biyoiktidar ağıyla oluşmaktadır (Foucault, 2007: 110). Tarihsel gerçekliklere, koşullara uygunluk anlamında ‘hakikat’ yerine ‘hakikat ilişkileri’ (Foucault daha sonra ‘hakikat oyunları’ adını kullanmıştır) daha anlamlı görünmektedir. Bu ilişkiler toplumun kendi tarihsel koşullarına özgü olarak biçimlenirler. Her toplum söylemleri ve bu söylemlerin doğruluk değerlerini, doğruya ulaşma yollarını, erdemli davranışlara verilen statüleri kendi özgül koşullarına göre düzenler (Ece, 2009: 60). Bilgi ve hakikatin iktidar ilişkileri ile yapılandırıldığının göstergesi olan bu tarihsel süreçte iktidar, öznenin hakikat arayışını da kurumsallaştırır, uzmanlaştırır, ödüllendirir. Böylece ‘doğru söylem’ üzerinden işleyerek toplumsal yapının devamlılığını sağlar. Her toplumda iktidar ilişkileri toplumun bütününe yayılır. Toplumun bütününe etkileyen bu ilişkiler aynı zamanda toplumun iktidar süreçlerini inşa eder ve onlara form verir. İktidar, hakikat söylemleriyle işler ve meşruiyet kazanır. Hakikat söylemleri ise iktidar sayesinde etki kazanır. İktidar ilişkilerinin değişmesi durumunda hakikat söylemleri de değişir (Foucault, 2005b: 102-103). Hakikat bir iktidar ürünüdür ve bu yüzden özne de iktidar tarafından üretilir. Fakat özne diğerleri için hakikati üretirse iktidar uygulayabilir (Foucault, 2002: 38). Toplumsal pratiklerin parçası olan dil, bilgi, güç iktidar yani söylemle tarihsel olarak kurulan, inşa edilen bilgi öznesi (Foucault, 2005a: 166), içinde yaşadığı toplumsal şartların ya da tarihsel koşulların stratejik bir ürünüdür.

İktidarın işleyişiyle sadece devlet aygıtı sorununa değil, bireylerin gündelik pratiklerinde, bedenlerinde işleyen, giderek daha da ince stratejiler haline gelen, tüm mikro iktidarlara dizisine işaret eden Foucault (2007: 48-49), iktidar algısının devlet aygıtı gibi anlaşıldığını ve iktidarı bu algıyla düşünerek yaşadığımızı iddia ederek, bu durumun tartışma konusu olduğunu söylemektedir. Ona göre iktidar yalnızca baskı ve cezalandırmalarla değil, bilgiyi üreterek de işlemeye devam eder. Karmaşık mekanizmalar yoluyla işlediğinden dolayı iktidardan kurtulmak çok güçtür. İktidar

bedeni çalıştırır, davranışa nüfuz eder. Disiplin ve gözetim gibi mekanizmalar kullanır. İktidardan kurtulmak için bilinçli olmak yetmez bunun yerine onu görünür hale getirmek daha önemlidir. Nihayetinde Foucault'nun (2007: 110-134) yapmak istediği şey, iktidar ilişkilerinin, bedenlerde nasıl cisimleştiği ve insanların bilincinde içselleştiği için değil, bir biyoiktidar, bedensel iktidar ağı olduğu için bedenin derinliklerine kadar nüfuz ettiğini göstermektir. Ona göre kesinlik taşıyan şey, iktidar ağlarının 'ruh'tan değil 'beden'den geçiyor olmasıdır.

İktidar ilişkileri güç ilişkileri olduğu için kaçınılmaz olarak her yerde olan, sürekli ve çok çeşitli direnişlere de neden olabilir (Foucault, 2007: 175-177). Foucault'nun ortaya çıkartmaya çalıştığı şey de direnişin bu dinamizmidir. Aynı zamanda direnişin bu hareketli yapısı 'hakikat' sorunsalı haline dönüşür (Foucault, 2005b: 85). Bir yerde direniş ya da direniş imkânı varsa bunun anlamı orada iktidarın var olduğudur. Eğer iktidar varsa özgürlük mevcuttur. Foucault özgürlüğü, davranış ve eylemlerimiz önündeki engelleri aşmak için sahip olduğumuz güçlerin kullanımı şeklinde anlamaktadır. Buradaki sorun özgürlüğün etik olarak nasıl kullanılacağıdır. Foucault'ya (2021: 21) göre bireyin kendisiyle ilişki kurabilmesi için özgürlüğün var olması şarttır. Özgürlük, iktidarın varlığı ve işleyişi için bir ön koşuldur. Bu ön koşul, iktidarın işleyebilmesi için özgürlüğe ihtiyaç duyduğu gibi, iktidarın tamamen ortadan kalkması durumunda, yerine kaba şiddet geçeceği için özgürlük var olmalıdır (Foucault, 2021: 75). Bu anlamda önemli olan, iktidarın nasıl kullanıldığı ve özgürlüğün hangi sınırlar içinde kullanılabileceğidir.

Foucault'ya (2007: 14) göre insanın bir deneyime ve kimliğe, kendi deneyimi ve kimliği olarak bakması, kendini o deneyim ve kimliklerin öznesi konumuna yerleştirmesi anlamına gelecektir. Bu nedenle 'özne' ya da 'öznellik', bireyin bir kimliği kabul etmesi, kendisini o kimliği oluşturan deneyimler yığınının öznesi konumuyla özdeşliğini kabul etmesi anlamına gelmektedir. Başka bir anlatımla 'öğretmen, başarılı, iyi insan, agnostik, ruh hastası, suça eğilimli' gibi kimlikleri taşımak kendimi bu kimlikleri oluşturan düşünce, tutum, eylem, duygu biçimlerinin parçası olarak görüyorum ve kabul ediyorum anlamına gelmektedir. Gerçek pratikler yoluyla kurulan (Foucault, 2021: 211) özne iki anlamı üzerinde taşımaktadır: birincisi, denetlenen dolayısıyla başkasına tabi olan edilgen özne iken ikincisi, kendi vicdanına veya kimliğine bağlı olan özerk öznedir. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimine işaret etmektedir (Foucault, 2021: 62-63). Bu açıdan insanın 'kendisiyle kurduğu' ilişki

iktidarın inşa ettiği deneyimler, hakikatler ve dayatılan ‘yapılabileceklerin sınırı’ aracılığıyla kurulabilir. Foucault’ya (2021: 22) göre bu sınırlar aşılabilir çünkü iktidar bireyin ‘etik’ özgürlüğünü gerektirmektedir. Ona göre, eğer toplumsal alanda iktidar ilişkileri varsa bunun nedeni her yerde özgürlüğün olmasıdır (Foucault, 2021: 229). Özgürlüğün olduğu her yerde var olan iktidarın uygulanması, ‘davranışları yönlendirmek’ ve muhtemel sonuçları bir düzene koymaktır. Aslında iktidar, bir ‘yönetim’ sorunudur. İktidarın yönetme işlevi, başkalarının eylem imkânları (yapılabilecekler-yapılamayacaklar) alanını yapılandırmaktır. Öyleyse iktidar yalnızca “özgür özneler” üzerinde işler ve yalnızca ‘özgürlük’ varsa uygulanır (Foucault, 2021: 74). Esas olarak, iktidar ilişkilerinin toplumun tüm tabakalarına hangi metotlarla sızdığını, bir ağ gibi herkesi ve her şeyi nasıl içine aldığını ve bunu yaparak iktidarın nasıl biçim değiştirdiğini, ortaya koyan Foucault, iktidarın görünmezlik pelerini kaldırarak onun her türlü ilişkide var olduğunu anlaşılmamasını da sağladı. İlâveten, bize dayatılan demir parmaklıkları özgürleşerek aşabileceğimizi, çünkü bu sınırların sadece tarihsel bir kurgudan ibaret olduğunu vurgulamaktadır (Feldman, 2021: 9-11).

Foucault’un dediği gibi; *“hayat artık ... iktidarın bir nesnesi haline gelmiştir.”* Biyoiktidar toplumsal yaşamı düzenleyen bir iktidar biçimidir. Nihayetinde iktidar, toplumsal bedenin/nüfusun kontrolünü, her bireyin öznel yaşamını nasıl içselleştirdiğini ya da ürettiğini yönetirse sağlayabilir (Hardt ve Negri, 2001: 48).

Modern toplumlardaki özne ya da öznellik iktidarın dayattığı, inşa edilmiş kimlikler olduğundan bireyin özgürlüğü yine iktidar tarafından sınırlandırılır. Bu yüzden Foucault’ya göre (2021: 19-68), siyasi, etik, toplumsal ve felsefî bakımdan kendimizi hem tabi olma durumundan hem de öznel deneyimlerin bireyselliğinden kurtarmak gerekmektedir. Bu noktada, Foucault günümüz toplumunda kimliklerimizi keşfetme probleminden daha önemlisinin, bu kimlikleri kabul etme veya reddetme sorununa odaklanmak olduğunu ifade etmektedir. Yani, önceden belirlenmiş bir kimliği kabul etme veya reddetme özgürlüğü sürecindeyiz. Bu bağlamda birey yepyeni öznellikler/deneyimler geliştirebilmek için, şu anda kendisine dayatılan özne deneyimlerinin ya da kimliğinin sınırlarından çıkıp kendisine yeni bir özgürlük mekânı yaratmalıdır. Foucault, iktidarın sadece bir baskı aracı olarak değil, aynı zamanda bireylerin kendileriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini düzenleyen bir yönetsellik biçimi olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, yönetsellik, bireylerin özgürlüklerini kullanarak taktikler geliştirmelerini ve bu taktikleri başkalarına

karşı kullanmalarını sağlar. İktidar ilişkileri ve özgürlük arasındaki bu etkileşim, bireyin etik öznesi olarak kendisiyle ve toplumsal ilişkileriyle olan bağıı belirler. Foucault (2021: 239), iktidarı hukuksal özneye geri dönüş anlamına gelen siyasi bir yapı olarak anlamının tersine yönetsellik yapısının özelliğinin, bireylerin, öznenin etik özgürlüğünü sağlaması olduğunu savunmaktadır. Böylece yönetsellik, kontrol edilebilir bir özgürlük pratiğı yoluyla bireyleri kapitalizme uyarlayarak özneleştiren yeni bir iktidar teknolojisi olarak işlev görür. Foucault, iktidarın ve yönetselliğın siyasal yapıyla sınırlı olmadığını, tersine bireyler arasındaki günlük ilişkilerde, aile yapılarında ve eğitim sisteminde derinlere sızmış olduğunu aktarmaktadır. Aynı şekilde, iktidarın "aşağıdan geldiğı" düşüncesiyle, başta gündelik hayatın pratikleri olmak üzere hayatın her alanında var olan bu mikro ilişkilerin daha büyük iktidar yapılarını, örneğın devlet, etkilediğini ve biçimlendirdiğini de vurgulamaktadır. Bağlı olarak Foucault (2005b: 324), bireyler arasındaki yönetim ilişkilerinin belirli bir şekilde organize edilmesi gerektiğini söyleyerek, örneğın, nüfusun eğitim düzeyini yükseltmek için bireyler arasındaki ilişkilerin, aile yapılarının ve eğitim yöntemlerinin belirli koşulları sağlaması gerektiğini savunmaktadır.

Bu noktadan hareketle iktidar hakkındaki tartışmalar, sadece siyasal ve toplumsal düzlemde sınırlı kalmayarak, psikolojik alana kadar sızmış ve 'psikopolitika' yaklaşımıyla tartışmanın kapsamı genişletilmiştir. Özellikle, insanların fikir ve pratiklerini biçimlendiren iktidar süreçlerinin anlaşılması, günümüz modern toplumlarında önem kazanmıştır.

Michel Foucault, iktidar ilişkilerinin etkisiyle tabi olduğu ve kendini inşa ettiğı öznel deneyimler, kimlikler ve bireysellik yoluyla özgürlüğü sınırlandırılan öznenin direnişini sonuçları itibariyle 'olduğumuz şeyi reddetmek' biçiminde sorunsallaştırarak etik özgürlük sloganıyla seslenir insanlığa. Bu noktada, Byung-Chul Han, 'psikopolitika' kavramıyla, Foucault'nun 'biyopolitika' kavramını derinlemesine analiz ederek, günümüzün neoliberal toplumları ve homo economicus ile ilgili yeni bir algı orta koyar. Psikopolitika, iktidarın görünmezliğini sağlayan spesifik stratejilerini, yöntemlerini, tekniklerini analiz eder. Byung-Chul Han, bireyleri *performans öznesi* haline getiren bu yeni iktidar biçimini eleştirir. Bu durumda, bireyler sürekli bir başarı öznesi olma yarışı içinde kendi kendilerini stres, depresyon ve tükenmeyle yıpratırlar. İşte, iktidar, sahibi olduğu bu özne projesinin çabalarıyla ortaya çıkan meyvelerden toplayarak var oluşuna devam eder. Bu bağlamda Byung-Chul Han, modern iktidarın bireyler üzerindeki

etkisini psikopolitika çerçevesiyle daha kapsamlı bir şekilde analiz etmenin yollarını aramaktadır.

Byung-Chul Han'a (2022: 11-12) göre, özgürlük bir epizot (geçici, kısa süreliğine) halinde yaşanırsa özgürleşmenin yerini yeni bir tabiyet biçimi doldurur. İnsan özgürleşmeye çalıştıkça her defasında başka bir tabiyet durumuyla döngüsel bir süreç yaşar. İşte bu özgürlük-tabiyet ilişkisi öznenin yazgısıdır: Fransızca 'sujet' ve 'assujeter' kelimelerinin anlamının yani 'tabi olan'ın bize gösterdiği gibi. Başka bir anlatımla, sınırsız bir 'yapabilme özgürlüğü' yanılsaması, bireyleri sürekli bir seçim yapmak zorunda bırakarak, özgürlük yerine bir tür özgürlük yükü yaratabilir. Oysa 'yapmalısın'ın belirlediği sınırlar, bireylere bir yön verir ve karar verme süreçlerini kolaylaştırır. Bu durumda zorlamanın karşıtı olması gereken özgürlük zorlamalar yaratır. Foucault, neoliberal ekonomik insanın artık itaat öznesi olmadığını söyler ama bu öznenin özgürlük yanılsamasıyla yaşamaya devam ettiğini savunur. Sana özgür olmak için ihtiyaç duyduğun şeyi vereceğim. Özgür olma özgürlüğünün olmasını sağlayacağım anlayışıyla kişilere 'Özgür ol!' emri veren Foucault, insanın kendi kendisini sömürmesinin kaynağındaki şiddeti göz ardı eder. Bu anlamda 'becerebilirsin', 'becermelisin' den çok daha fazla şiddet üretir (Han, 2020: 17-18). Byung-Chul Han (2020: 13), iktidarın özgürlüğü dışladığı görüşüne iktidarın özgürlükten yararlanabileceğini, aynı zamanda günümüzde toleranslı bir formla maskelenebileceğini vurgulayarak cevap verir. O, günümüzün iktidar anlayışının giderek daha toleranslı olduğunu buna karşılık kendisini özgürlük olarak gösterdiğini iddia etmektedir. Byung-Chul Han'a göre (2022: 23), iktidar ne kadar büyükse o kadar sessiz ve derinden işlemeye, etkilemeye devam eder. İktidar, şüphesiz ki kendisinin bizzat konu edilmediği bir yerde de bulunur. İktidar kavramı söz konusu olduğunda, çoğunlukla aşağıdaki gibi bir nedensellik ilişkisi anlaşılmaktadır: Bir bireyin iktidarı, başka bireylerde, kendi iradesine rağmen, belirli bir davranışı etkileyen nedendir. Bu davranış, bireyin, diğer bireyi dikkate almadan, kararlarını gerçekleştirmesini sağlar. Bundan dolayı bireyin iktidarı, bir başkasının özgürlüğünü kısıtlar.

İktidarın, illa ki bir baskı formunda olması gerekmez. İktidar, bir formun olgusudur (Han, 2020: 9-10). Baskı olarak iktidar, başkasının direncine karşı kendi irademizi gerçekleştirmek demektir. Bir başkası kendiliğinden, yaptırım olmadan, bireyin iradesine uygun şeyde karar alır. İktidar sahibi olan birey herhangi bir şiddet uygulamadan, diğerinin ruhuna yerleşir. Birey, diğerine baskı yapmaz. Çünkü diğer kişi,

bireyi özgürlük içinde takip eder. Birey diğerlerinin özgürlüğünden faydalanmak zorunda kalacaktır. Böylece özgürlük ve teslimiyetin birleştiği bir zamanda birey iktidarını ilan eder. Nihayetinde iktidar, bireyin, bir başkasında ‘kendisi olma’ halinin devamlılığını yaratır. Kendisi olmasına izin verilen diğeri üzerindeki birey, kendi kararlarını gerçekleştirir. Bu nedenle birey, yani iktidar diğeri dolayısıyla devam eder. İktidar, diğere rağmen kendinde olabileceği, kendisine ait alanlar sunar. İktidar, baskıcı değil bir iletişim aracı olarak yapıcıdır. İktidar işlevi her zaman ‘hayır’ın ‘evet’e dönüşme olasılığını artırma işlevine sahiptir (Han, 2020: 11-15). Oysa neoliberalizmin disiplinci iktidar teknolojisi hiçbir şekilde görünür olmadığı gibi iktidara tabi olan özne bu tabiyetinin bilincinde bile değildir. Bu disiplinci yaklaşım yani boyun eğdirmek hiçte verimli bir teknik değildir. Bunun yerine insanlarda bağımlılık yaratarak egemenlik, iktidar ilişkilerine kendiliğinden boyun eğmelerini sağlamak çok daha verimli bir teknolojidir. Akıllı ve dost bir iktidar kendisine tabi öznelerin iradelerinin karşısına direkt/doğrudan çıkmaz. Öznelerin iradelerini yine öznelerin kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirir. ‘Hayır’ demektense ‘evet’ demeyi, ayartıcı olmayı tercih eder. Olumlu duyguları uyandırıp sömürmeye çalışır. Yasaklamaktansa baştan çıkartır. Özneye karşı çıkmak yerine ona dost gibi yaklaşır. İnsanı ya da özneyi susturmaz. Aksine devamlı olarak onunla iletişim kurmaya, paylaşmaya, katılmaya, fikirlerimizi, gereksinimlerimizi, beklentilerimizi, tercihlerimizi duyurmaya ve hayatımızı anlatmaya çağırır. Bu iktidar baskıcı iktidardan daha güçlüdür. Her daim görünürlüğü her türünden muaf olmaya çalışır (Han, 2022: 24). Böyle olunca akıllı iktidar bireyleri daha görünür hale getirecek ve bu yolla onların üzerindeki kontrolünü arttırmış olacaktır.

Han’a (2020: 16-17) göre Weber, sosyal bir ilişki içinde insanın, karşılaştığı direnişe rağmen kendi iradesini gerçekleştirme fırsatı olarak tanımladığı ‘iktidar’ kavramının sosyolojik olarak ‘biçimsiz’ (amorf) olduğunu iddia etmektedir. Aksine iktidar, kesinlikle amorf değildir. Farklı olarak iktidar özgürlüğe de karşı değildir. İktidarın şiddetten ya da baskıdan ayrımı, özgürlüktür. Baskı altındaki eylemlerde herhangi bir iktidar oluşmaz. Ek olarak itaat, bir dereceye kadar iradeye bağlı olduğundan özgürlük gerektirir. Böyle olunca iktidar sahibi de belirli bir davranışı seçmek ve o davranışın gerçekleşmesini sağlayabilmek adına özgür olmalıdır. İktidar, bireylerin farklı biçimlerde hareket edebilme özgürlüğünü içeren sosyal ilişki biçimidir. İktidar sahibi olan bireyler, en alt düzeyde bile olsa özgürlük yanılsamasıyla eylemde bulunmalıdır.

İktidar sahibi olan bireyler, sadece bir rıza değil, aynı zamanda coşku ve heyecan

aracılığıyla güçlenirler. Ancak akıllı iktidarda gücün tek bir merkezinin olmamasının olumlu bir yönü toplumsal etkileşimlerdeki güven ortamıdır. Karşılıklı güven, saygı verimliliği artırır; ilişkiler yoğunlaşır ama bu yoğunlaşma iktidar ortamı yaratmaz. Çünkü iktidar, etki ile özdeş değildir. Etki, iktidar ilişkisinde değer yüklü yani yönetme becerisine sahip değildir. Bu anlamıyla etki ilk önce etkileme gücüne dönüştürülmelidir. Canetti'nin perspektifinden bakıldığında, iktidar eylemi ve özgürlüğü dışlamaz; tersine, zaman ve mekân algısını derinlemesine etkiler ve bunları yeniden oluşturur. Özgürlük ve eylem için gereken koşulları oluşturma kapasitesi, iktidarın sunduğu bir yanılsama bile olsa, bu sürecin merkezindedir. Eşit olarak iktidar baskı kıyafetiyle dolaşmaz (Han, 2020: 19-29).

Byung-Chul Han'ın (2020: 17) iddiasına göre, iktidar işaretlerle ve anlamlarla dolu bir iletişim ağı oluşturur. İktidarın en güçlü ya da en yoğun olduğu uzam ve zaman esasında en görünmez olduğundadır. Neoliberalizm üretici ve verimli bir güç olarak ruhun (psyche) önemini farkettilğinde bedensel disipline değil zihinsel performansa ihtiyaç duyar. İktidar, insanın kendi kendini sömürmesine dayalı içkin bir şiddet uygular. Bu performans öznesi, bir başkasına tabi olmadığı ölçüde özgürdür fakat gerçekten özgür değildir, çünkü artık kendi iradesiyle kendi kendini sömürmektedir. Kişinin hem fail hem kurban olduğu bu kendini sömürme başkasının sömürsünden çok daha iyi performans alınmasını sağlar, çünkü bir özgürlük duygusu dolayısıyla işler. Bu sayede, baskısız sömürü mümkün olur. Bu bağlamda neoliberalizmin iktidar teknolojisi baskılayıcı ve engelleyici değildir. Aksine geleceği planlar ve teşvik eder. İletişimde bulunmak ve tüketmek için insanlar kışkırtılır. Byung-Chul Han'ın analizine göre 'Big Data' ile iktidar her şeyi bilen, ruhumuza dahi etki edebilen bir hal aldı. Bu baştan çıkarıcı ve ayartıcı iktidar tekniği ile birlikte artık istediğini kendiliğinden yaptıran "*akıllı iktidar*" devrededir. Günümüzdeki neoliberal iktidar bu inceltilmiş, spesifik hale getirilmiş teknik ve stratejileriyle özgürlüğü sömürür. Sonuçta özgürlük sorununun nedeni de budur. İktidar, özgürlük yanılsaması nedeniyle, çok daha zahmetsizce uygulanabilmektedir (Parlar ve Azak, 2023: 207-221). Bizi teşvik eden ve ayartan iktidar, emir veren, tehdit eden iktidardan daha etkindir. Akıllı iktidar bilinçli ve bilinçdışı durumlarımızın farkındadır. İnsanların kendi iradeleriyle kendilerini düzene sokmasını ve en verimli, en iyi duruma getirmesini motive eder. Böylelikle de zorlanabileceği bir direnişle karşılaşmaz. Onun bu kontrolü çok büyük bir çabaya, enerjiye veya zor kullanmaya ihtiyaç duymaz, çünkü kendiliğinden gerçekleşir.

Sonuçta neoliberal iktidar beğeni motifi üzerinden bağımlılık yaratarak hükmetmeyi amaçlar (Han, 2022: 25). Michel Foucault'nun yaptığı gibi Byung-Chul Han'da günümüz iktidarına karşı şu etik özgürlük uyarısında bulunur: 'İstediklerimden beni koru.'

Byung-Chul Han, neoliberal iktidarın değişimini ve bireylere etkilerini açıklar. Han'a göre, geleneksel iktidar, bedensel kontrol ve fiziksel disiplin yöntemiyle pratik edilirken, neoliberal toplumlarda ise bu kontrol psikolojik alanda gerçekleşir. Bu anlamda, bireylerin zihinlerini, duygularını ve arzularını yapılandırır, onlara kendi kendilerini yönetebilecek bir form kazandırır. Han'a göre, bireyler psikopolitikanın yöntemleriyle devamlı kişisel gelişime, verimliliğe (performansa) ve dolayısıyla rekabet etmeye teşvik edilirler. Byung-Chul Han'ın psikopolitika anlayışına göre, iktidar artık fiziksel güç yerine insanların zihinlerine sızmaktadır. İnsanları öz-denetime teşvik ederek, daha derin ve etkili bir hakimiyet kurar. Bu durum, bireylerde bir özgürlük yanılsaması yaratır. Yani, bireyler kendilerini özgür zannederken, aslında sistemin beklentilerine uygun şekilde biçimlendirilmektedirler. Bu çelişki, Han'ın psikopolitikada vurguladığı en önemli noktalardan biridir. Han, bu anlayışıyla bireyleri çevreleyen iktidar mekanizmalarını derinlemesine analiz eder ve modern toplumdaki bireyin durumunu sorgular.

2.2. AİLE VE İKTİDAR

Aile olgusu, sosyolojik açıdan ele alındığında, geniş bir alanda incelenebilir; ailenin işlevlerinden rollerine, iktidar ilişkilerinden bireylerin toplumsal kimliklerinin inşasına kadar, pek çok açıdan değerlendirilir. Modern toplumlarda özellikle, aile içindeki iktidar ilişkileri ve bu ilişkilerin çocukların sosyal, kültürel ve bilişsel gelişimlerine olan etkileri önem taşır. Ebeveynlerin, toplumsallaşma süreçleri boyunca edindikleri deneyimler ve mesleki bilgi, pedagojik yaklaşımlarıyla çocukların kimliklerini ve özneleşme süreçlerini nasıl şekillendirdiği bu bağlamda incelenir. Sosyolojik araştırmalar, aile içi iktidar dinamiklerini analiz ederek, ailenin bir iktidar aygıtı olarak nasıl işlediğini açıklamayı hedefler. Aile, güç ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkileri, sosyalizasyon süreçleri ve çocukların bireyselleşme süreçleri üzerine odaklanır. Bu bağlamda, aile kavramının çeşitli sosyolojik yaklaşımlarla nasıl tanımlandığı ve bu tanımların nasıl değiştiği de önemli bir tartışma konusudur.

Sonuç olarak, aile içi iktidar ilişkilerinin anlaşılması, hem teorik hem de pratik düzeyde önemlidir çünkü bu ilişkiler, toplumsal yapının yeniden üretiminde ve bireylerin kimlik inşası süreçlerinde kritik bir rol oynar. Bu çalışma, aile içindeki güç dinamiklerinin ayrıntılı olarak anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2.2.1. Aileye Sosyolojik Yaklaşımlar

Sosyolojide yaygın bir düşünme biçimi, ailenin sadece üreme ve neslin devamını sağlama gibi nüfus aracı olmadığını, aynı zamanda bireylerin sosyalizasyon-toplumsallaşma sürecinin başladığı ilk ve en temel mekân olduğunu söyleyebiliriz. Hatta aile, bu sosyalizasyon-toplumsallaşma sürecinde bireyi etkileyen, yönlendiren, biçimlendiren, kontrol eden en önemli kurumlardandır. Aile, üyelerinin çok çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan, onlara değerler ve normlar yükleyen, toplumsal beklentilerin, toplumsal statü ve rollerin öğrenildiği, üyelerinin içinde yer aldığı koşullara göre ortaya çıkan iktidar ilişkilerini deneyimlediği bir kurumdur. Sosyologlar ve diğer sosyal bilimciler, aileyi anlamak üzerine farklı teoriler ve modeller oluşturmuşlardır. Bu bağlamda, aile kavramına yönelecek tanımlar, araştırmamızın temelini oluşturarak, aile içi iktidar ilişkilerini ve çocukların özneleşme-bireyselleşme deneyimlerini daha kapsamlı anlamamıza imkân sağlayacaktır.

Kişinin toplumsal normlara, değerlere, kurallara özetle pratiklere uyum sağlayabilmesi hem kendisi hem de toplum için önemlidir. Kişilerin aile içi toplumsallaştırma sürecinin topluma uyum bakımından; toplumsal benliğin geliştirilmesi, dolayısıyla kimlik oluşturma sürecinde önemlidir, sorumluluk ve özgürlük anlayışını oluşturarak başka insanlarla gerçekçi güç ilişkileri içinde bulunmanın sağlanması gibi temel sonuçları vardır (Ozankaya, 1994: 401-402). Aile üyeleriyle olan etkileşimleri üzerinden çocuklar, toplumun normlarını, değerlerini ve rollerini öğrenirler. Ebeveynler, çocuklarına kendi pratiklerini aktararak onların kimlik algısını biçimlendirirler. Çocuklar güç/iktidar ilişkileriyle ilk kez ailede karşılaşır. Aile, bu toplumsal iktidar deneyimlerini çocuklarına ilk kez kendi mekânında sunar. Çocuklar, aile içi iktidar ilişkilerinin oluşturduğu hiyerarşik yapıyı, eşitsizlik ya da güç/iktidar ilişkilerini burada tanıyarak, otoriteye saygı duymayı veya itaat etmeyi yine bu iktidar ilişkisi aracılığıyla öğrenirler. Aile tarafından iyi bir şekilde toplumsallaştırılan çocuklar, topluma aidiyet duygusuyla bağlanırlar, öznel deneyimleriyle ya da kimlikleriyle kendilerini rahat ve özgür hissederler, sorumluluklarını yerine getirirler. Toplumun bir üyesi olma bilincine sahip

olurlar. Benzer şekilde, bu onların uyumunu ve mutluluğunu yani sosyalizasyonlarını kolaylaştırır. Toplum açısından kontrol süreci ve düzen sağlanmış olur (Fichter, 1997: 23).

İnsan yaşamını yapılandıran ona form kazandıran en önemli toplumsal kurumlardan biri olan aile, son yıllarda çok değişik aile formlarını ve yapılarını kapsamına alacak şekilde genişlemiştir (Çevik, 2020: 11). Nitekim aile kavramını bileşenlerine ayırdığımızda oldukça farklı fikir ve fenomenleri de içinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Cinsiyetler arasındaki güç ilişkileri, ebeveynlerle-yetişkinlerle çocuklar arasındaki güç ilişkileri, otorite gibi olgular aile tanımında açık veya gizli bir biçimde önemli bir yer tutmaktadır (Gittins, 2011: 190'dan aktaran Dünder, 2020: 41). Bir başka anlatımla ailenin bir sözleşmeler zinciri ve sosyolojik bir olgu olduğunu söyleyebiliriz (Arslantürk ve Amman, 2000: 310). Esping-Andersen'e göre (1999) aile, toplumdaki bireylerin davranışlarını ve beklentilerini şekillendirerek, makro düzeyde neyin doğru ve istenilir olduğu konusunda bir değerlendirme yaparak kendi özel norm ve değerlerini belirler. Bu sayede aile, insanların normlara ve toplumsal bütünleşmeye uyumunu kolaylaştırır (Aktaran: Çevik, 2020: 8).

Toplumların değişme-dönüşme sürecinde aile kavramı da değişimlere uğramıştır. Günümüzün sanayileşmiş toplumlarında çekirdek diye tabir edilen aile biçiminin daha yaygın ve sık görüldüğü söylenebilir. Canatan ve Yıldırım'a göre (2013: 124-125) çekirdek aile formu modernizmin bir ürünüdür. Çekirdek aile, bireyselleşerek ve özneleşerek eylemde bulunan üyelerden oluşan modernlik idealidir. Modernleşme, genel olarak bireylere özne olmaları yönünde telkinlerde bulunarak bir kültür ve ilişkiler ağı önermektedir. Bu durumdan aile bireyleri de etkilenmektedir.

Aile kurumunun kültürel bir görüngü olması onun kavramsallaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Kültür, aile üyelerinin rollerini ve iletişimde yansıtılan güç dinamiklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenlerle kültür, hem benzersiz bir mikro yaşam alanı hem de daha geniş bir kültürel bağlamın ürünüdür (Arias ve Punyanunt-Carter, 2017: 2'den aktaran Çevik, 2020: 36). Öyleyse kültür, aile üyelerinin davranış ölçütleri olan kuralları belirleyerek, rollerini ve iletişimlerinde somutlaşan güç/iktidar süreçlerini de etkileme işlevine sahiptir. Bireylerin davranışlarını ve ilişkilerini etkileyen bu kurallar, aile içinde kimin ne yapacağını, ne söyleyeceğini ve kimin karar vereceğini belirler. Kültür, toplumsal yaşamın bir ürünü olduğu için bu iki olgu arasında eşitlik ilişkisi söz konusudur. Bourdieu, aileye yönelik yaklaşımını

‘kültürel sermaye’ kavramı dolayısıyla teorileştirir. Bourdieu’da kültür, gerçeklik anlayışımızı şekillendirir, insanlar arası iletişimin zeminini kurar, toplumsal hiyerarşileri oluşturur ve onlara devamlılık sağlar. Aynı zamanda bireyleri ve grupları yerleşik ve kalıcı hale gelmiş, katı ve eşitsiz güç ve otorite ilişkileriyle etki altına alan kültür, iktidar ilişkilerini somutlaştırır (Swartz, 2022: 11). Benzer yaklaşımla, aileyi toplumsal düzenin korunmasında, yeniden üretilmesinde merkezi bir kurum olarak tanımlar. Aile, bireylerin ekonomik, kültürel ve simgesel sermayeyi biriktirme, aktarma mekanizmasıdır. Bu mekanizma toplumsal iktidar ilişkileri ve güç dinamiklerinin işleyişinde bir tür kolektif özne gibi davranır (Bourdieu, 1995: 140). Aile, çıkarların dayanışmasının somutlaştığı, sermaye ya da ayrıcalıkların konumlandığı bir yapıdır. Bu durum, bireylerin sosyal sermayesi sayesinde daha iyi eğitim fırsatlarına, bilgiye, beceriye ve kültürel kaynaklara erişebilmesine yani kültürel sermayeyi etkili kullanabilmesine olanak sağlar. Zaten, aile üyelerinin başarısı bu sermaye biçimine bağlıdır (Güçlü, 2020: 88). Bu noktada aile, toplumsal varlığını sürdürmek için çeşitli taktikler kullanan ve kültürel sermayeyi edininip bir sonraki nesillere aktaran kolektif bir öznedir. Bourdieu’nun (Aktaran: Özsöz, 2014: 296) dile getirdiği gibi bu kolektif özne, çocuklarının daha iyi imkânlarla sahip olması için, eğitim kurumlarıyla iş birliği yaparak, hem ekonomik hem de kültürel sermayeye biriktirir ve böylece sosyal statülerini korumaya çalışır. Bu anlamda, Bourdieu, eğitimle edinilen tüm yerleşik davranış kalıplarını ve bilgi birikimini ‘kültürel sermaye’ kavramıyla açıklar. Bir miras olarak kültürel sermaye, toplumdaki gücün/otoritenin, eğitim yoluyla yeni kuşaklara aktarıldığı bir yapıdır. Ailelerin çocuklarına miras bıraktığı toplumsal kabuller, davranış ve düşünme biçimleri, bir arada kültürel sermayeyi oluşturmaktadır. Birey, hayatı boyunca, aileden edinmiş olduğu ‘habitus’a uygun pratikleri sergiler. Sonuçta habitus, bireyin yaşam tarzında ve koşullarında belirleyici olan temel bir ilkedir (Şentürk, 2021: 72-74). Bir başka anlatımla ailesi seçkin, egemen olmayanlar eğitimde başarılı olma düşüncesini içselleştirdiklerinden dolayı bu eşitsiz iktidar ilişkileri devam eder. İşte bu durumda güç ilişkileri, kültürel sermaye aracılığıyla, meşru otoriteye dönüştürülür. Buna karşılık, kültürün güç ve iktidar ilişkilerini belirleyen bir faktör olduğu öncülü ile ‘iktidar toplumsaldır ve her yerdedir’ öncülü arasında kuracağımız bir anoloji, bizi Bourdieu’nun işaret ettiği ‘kültür, sermayenin iktidar aygıtıdır’ argümanına götürecektir. Benzer şekilde aile, kapitalist devlet tarafından araçsallaştırılmıştır. Ona göre, aile, sosyal olarak kurgulanmış bir yanılısamadır. Ancak bu yanılısama devlet garantisindedir ve değiştirilemez (Oktik, 2018: 22-23).

Aileye ilişkin teorik yaklaşımlardan biri olan yapısal işlevselci yaklaşımın temsilcilerinden Parsons, ailenin de mikro düzeyde bir birey yetiştirme alanı olduğunu dile getirmiştir (Yazar, 2018: 56). Ona göre toplumsallaşma yoluyla eyleyenler, eylemlerini yönlendiren bilişsel, takdir edici ve ahlaki standartları içselleştirirler ve bu standartlar yoluyla, seçimlerini normlar ve değerlerle uyumlu hale getirerek yaparlar. Bu anlamda bireyler nasıl davranması gerektiğini sosyalizasyon ile öğrenir. Nitekim Fichter (1997: 22) sosyalizasyonu, sosyal davranış örüntülerinin kabul edilmesiyle ve öğrenilmesiyle sonuçlanan bir etkileşim süreci olarak tanımlamaktadır. Bu eylem teorisine göre Parsons, toplumsal düzenin, bireylerin eylemlerinin dışsal standartlar tarafından değil, kendi kendilerini kısıtlayarak ve ortak değerlere uyulması ile en iyi şekilde sağlanacağını düşünmektedir. Eyleyenler toplumun genel kabullerine uyma davranışı sergileyerek, kendi kendilerine disipline olmayı öğrenirler (Ritzer, 2013: 462-466). Görüldüğü gibi Parsons iktidara, toplumsal düzenin sağlanması işlevi yükleyerek onu meşrulaştırmaktadır.

Ailede çatışmayı doğal etkileşimin sonucu olarak gören yaklaşım ise güç, şiddet ve aile içi problemler üzerine odaklanmıştır. Bu yaklaşıma göre ailede otorite hiyerarşisi olduğu için çatışma kaçınılmazdır (Güçlü, 2020: 78). Çatışmacı teorisyenler için toplumsal yaşamın odak noktasında anlaşmazlıklar ve mücadele söz konusudur. Bu anlamda aile, toplumdaki eşitsizliğin yapılandırıcısı konumundadır (Şentürk, 2021: 53-55). Güçlü'nün aktardığına göre (2020: 79) güç kavramı uyumun yokluğu anlamına gelmektedir.

Feminist kuramın aile konusundaki yaklaşımı ise aile ve evlilik kurumlarının cinsiyete dayalı olarak kurulmasından dolayı bu olguların cinsiyetler bağlamında analiz edilmeden anlaşılamayacağı şeklindedir. Feminist kuramcılara göre kadın asla özne konumuna gelememektedir aksine sürekli nesne durumundadır. Çünkü toplumsal düzen erkeğin egemen olduğu cinsiyet kurgusunun devamı üzerine işlemektedir. Bu yaklaşıma göre sorun erkeklik statüsüdür, ancak bu toplumsal cinsiyet, tarihsel olarak kurulmuştur (Şentürk, 2021: 65-67). Aile, cinsiyete dayalı olarak bireylerin toplumsallaştırıldığı temel bir kurumdur. Aile içindeki bu cinsiyet ayrımcılığı durumu rol ve güç dağılımının yine ayrımcılığa maruz kalmasından kaynaklanmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 42). Bu anlayışla, feminist teorisyenler, tek tip ailenin idealize edilmesine karşı çıkarak, aile formlarının çeşitliliğine vurgu yapmaktadırlar (Güçlü, 2020: 86).

2.2.2. Ailede İktidar Deneyimleri

İktidarlar varlığını çocuklara ve genç nüfusa borçludur. Çocuklar ve gençler olmadan iktidarlar varlığını dönüştüremezler, koruyamazlar. Biyoiktidarın, nüfusun sürekliliği için, toplumdaki çocuk ve gençlerin bu düzenin bir parçası olmasını sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle, çocuklar ve gençler de tıpkı yetişkinler gibi belirli düzenlemelere, denetime ve gözetime tabi tutulurlar (Deniz, 2021: 169). Aile, nüfusun özel bir boyutunu temsil eder; çünkü cinsel davranışlar, demografi ve tüketim gibi nüfus konularında bilgi edinmek gerektiğinde bu bilgilere ancak aile aracılığıyla ulaşılabilir. Bu bağlamda, aile bir araç haline gelir: İyi yönetimin ideal modeli olmasa da, nüfusun yönetilmesi açısından önemli bir araçtır (Foucault, 2007: 281-282).

Foucault (2021: 72-75), iktidarın bireyler arasında, aile içinde, eğitimde ve siyasette olmak üzere pek çok alanda var olduğunu ve bu ağlarda etkiler kurduğunu öne sürmektedir. Bu ağlar toplumsal yapıları ve kurumları etkileyebilme, insan davranışlarını standartlaştırma, kontrol altına alma ve denetleme gücüne sahiptir. Bundan başka, iktidar, her yerde olan ve bireyler etkileşime geçtiklerinde cisimleşen bir olgudur. Aile, bu iktidar etkileşimlerin en yoğun yaşandığı kurumlardan biridir. Ancak Foucault'nun (2007: 110-111) yaklaşımıyla ailedeki iktidar ilişkileri, devletin doğrudan bir temsilciliği değildir. Aile, karmaşık ve özgül iktidar dinamiklerine sahiptir ve bu dinamikler, siyasal iktidarın işleyişini mümkün kılan çok daha geniş bir iktidar ağının parçasıdır. Ailedeki iktidar ilişkileri, genellikle tahakküm ve itaat ilişkileri üzerinden biçimlenir. Erkeklerin kadınlar üzerindeki ya da ebeveynlerin çocukları üzerindeki otoritesi, toplumsal normlar, kültürel değerler ve gelenekler tarafından form kazanan ve yeniden üretilen ilişkilerdir. Bu anlamda ona göre aile, iktidarın toplumsal yapı içinde nasıl yayıldığını ve mikro düzeyde nasıl işlediğini gösteren bir modeldir. Nihayetinde birey, toplumdan ve kültürden ayrı var olamayan bir varlıktır; toplum ve kültür ancak bireylerde gerçeklik kazanır (Ozankaya, 1999: 145).

Aile, toplumda var olan iktidar ilişkilerinin en erken yaşta ve en yoğun olarak deneyimlendiği kurumların başında gelmektedir. Ailedeki iktidar ilişkileri, ebeveynlerin otoritesi ve çocukların bu otoriteye karşı geliştirdiği tepkiler üzerinden şekillenir. Bu iktidar dinamikleri, bireylerin toplumsal yaşamda otoriteye ve güce karşı nasıl bir tutum geliştireceklerini belirlemektedir (Swartz, 2022: 11). Çocuklar, ailede karşılaştıkları ve keşfettikleri iktidar ilişkileri ile toplumsal hiyerarşileri, güç dinamiklerini ve otorite yapısını tanırlar ve öğrenirler. Bu öğrenme süreci, onların toplum içindeki rollerini ve

statülerini nasıl benimsediklerini ve toplumsal yapıyla nasıl etkileşimde bulunduklarını etkiler. Ailedeki iktidar deneyimleri, çocukların toplumsal statü ve rollerini içselleştirmelerine, otoriteye saygı duymalarına ve toplumsal normları kabul etmelerine yardımcı olur (Şentürk, 2021: 72-74). Bu bağlamda, aile içi iktidar deneyimlerinin analizi, toplumsal iktidar yapılarının ve güç ilişkilerinin anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Aile, toplumsal eşitsizliklerin ve güç dinamiklerinin yeniden üretildiği bir alan olarak, bireylerin toplumsal yaşamda karşılaşacakları iktidar yapılarıyla ilgili temel bir eğitim sağlar.

Aile, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil ideolojinin en temel aktarım mekanizması olarak işlev görür. Ataerkil yapılar, kadınlara belirli roller ve değerler yükleyerek, toplumsal cinsiyetin şekillendirilmesinde merkezi bir rol oynar, özellikle annelik rolü üzerinden kadın kimliği doğurganlık, bakım ve ev işleriyle özdeşleştirilir. Ataerkil sistemde kadınların cinsellikleri ve doğurganlıkları erkekler tarafından denetim altında tutulur; bu, erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarını pekiştiren bir mekanizmadır. Radikal feministler, özellikle Firestone (1993), ataerkil sistemin kadınları biyolojik annelik ve heteroseksüel yeniden üretim yoluyla baskı altına aldığını savunur. Aile, ataerkil normların yeniden üretildiği bir alan olarak toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde kilit bir rol oynar. Bu süreç, kadınların toplumsal rollerinin dar bir çerçevede tanımlanmasına ve iktidara tabi olmalarına neden olur. Sonuç olarak, aile içindeki iktidar deneyimleri, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil yapının korunmasını ve yeniden üretilmesini sağlar (Mermutlu ve Çetin, 2023: 170-174).

Aile içindeki iktidar deneyimleri, toplumsal cinsiyet rolleri, şiddet ve eril tahakküm aracılığıyla da şekillenir. Toplumsal çevre, eğitim ve kültürel normlar, kız ve erkek çocuklarının cinsiyetlerine uygun rolleri benimsemelerine yol açar, bu da toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunu sağlar. Bu süreçte, erkekler kamusal alanda daha görünür hale gelirken, kadınlar özel alanda, ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevlerle sınırlandırılır. Bu ayrım, kırsal alanlarda dahi normatif bir hale gelmiş ve toplumsal olarak kabul görmüştür. Brownmiller'ın (1993) çalışmaları, erkeklerin kadına yönelik şiddeti, ataerkil kültür ve erkek iktidarının bir aracı olarak nasıl kullandığını vurgular. Bu bakış açısına göre, erkek olmak, kadına yönelik şiddetin faili olmak için yeterli bir durum olarak görülmektedir. Aile içinde uygulanan şiddet, yalnızca biyolojik potansiyel üzerinden değil, aynı zamanda çocuklar için öğrenilebilir bir iktidar aracı olarak da işlev görür. Bu şiddet, çoğunlukla erkekler tarafından uygulanır ve ailenin, özellikle de

kadınların, şiddetin mağduru olduğu ve bu şiddeti yeniden üreten bir kurum olarak işlev gördüğü görülmektedir. Aile içinde şiddet, kadının kimliğinin ve statüsünün erkeğe bağımlı hale gelmesine yol açar. Kadının birey olarak tanınmaması, onun toplumsal kimliğinin ev içi roller ve annelik üzerinden tanımlanmasına neden olur. Bu durum, kadının bireyselliğinin, eş ile olan ilişkisi çerçevesinde şekillenmesine yol açar. Eril tahakküm, kadının bedeni üzerindeki sürekli gözetim ve denetim yoluyla kurulurken, bu denetim sembolik şiddetin bir biçimi olarak ortaya çıkar. Kadının cinselliği, tehlikeli olarak algılanır ve bu algı, kadının dış görünüşü üzerinde baskı kurulmasına neden olur. Bu bağlamda, aile içindeki iktidar deneyimleri, şiddet ve eril tahakküm aracılığıyla şekillenirken, kadınlar, toplumun belirlediği cinsiyet rollerine uymaya zorlanır. Aile, bu iktidar ilişkilerinin hem bir üreticisi hem de taşıyıcısı olarak işlev görür, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesine ve şiddetin normalleşmesine katkıda bulunur. Bu durum, kadınların toplumda ikincil bir konumda kalmasına ve erkeklerin kamusal alan üzerindeki hâkimiyetini sürdürmesine olanak tanır (Demez ve Seval, 2018: 100-104).

Kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik algısı, aile içindeki iktidar ilişkilerini derinden etkiler. Erkeklerin fiziksel üstünlükleri, onları ailede otoriteyi elinde bulunduran figürler olarak konumlandırırken, kadınları daha pasif ve destekleyici rollere itmektedir. Bu iktidar ilişkileri, çocuk yetiştirme pratiklerinde de kendini gösterir; kız çocukları bağımlı ve kontrollü bir şekilde yetiştirilirken, oğlan çocukları güçlü ve otoriter roller üstlenmeye yönlendirilir. Dini ve kültürel referanslar, bu iktidar dinamiklerini pekiştirir ve erkeklerin otoriter, kadınların ise şefkatli rollerine dair kalıplar oluşturur. Sonuç olarak, aile içindeki cinsiyete dayalı iktidar hiyerarşisi, kadınları itaatkâr ve uyumlu, erkekleri ise baskın ve karar verici pozisyonlarda konumlandırır. Ergenlik dönemindeki cinsiyet rollerinin belirginleşmesi, kız ve oğlan çocuklarıyla kurulan ilişkilerde farklı dinamikler yaratır. Kadınlar genellikle daha esnek ve anlayışlı bir yaklaşım sergilerken, erkeklerde daha katı ve geleneksel normlar baskın olabilir. Bu durum, aile içindeki iktidarın toplumsal cinsiyet normları tarafından nasıl yeniden üretildiğini ve çocuk yetiştirme süreçlerini nasıl etkilediğini gösterir. Eğitim konusunda ise, her iki cinsiyetten çocuklara verilen önem, iktidarın ekonomik ve toplumsal değerler üzerinden nasıl işlediğini yansıtır. Oğlan çocuklarının eğitimi meslek edinme ve para kazanma ile ilişkilendirilirken, kız çocuklarının eğitimi çoğunlukla mecburiyet durumunda gerekli bir şey olarak görülür. Bu farklılıklar, aile içindeki iktidarın toplumsal cinsiyet ve

ekonomik beklentilere göre nasıl şekillendiğini ortaya koyar. Ebeveynler, çocuklarını toplumsal normlara uygun hale getirmek için ikna ve normatif baskı yöntemleri kullanarak iktidarlarını meşrulaştırır ve çocukları bu normlara uygun olarak yönlendirir. Aileler, çocuklarını cinsiyetçi roller doğrultusunda yetiştirme eğilimindedir çünkü bu roller, ailelerin içinde yetiştikleri toplumsal yapının normları olarak kabul edilmektedir. Aile, cinsiyetçi rejimin yeniden üretildiği bir alan olarak görülür. Bourdieu'nun (2023) habitus kavramına göre, ebeveynlerin cinsiyetçi bakış açıları, sosyal çevrelerinden edindikleri yatkınlıklarla şekillenmiştir ve bu yatkınlıklar çocuklarına aktarılmaktadır. Bu süreç, iktidarın aile içinde nasıl işlediğini ve toplumsal normların sürekli olarak nasıl yeniden üretildiğini anlamak açısından önemlidir. İktidar, aile içinde, bireylerin toplumsal normlara uygun davranışları yoluyla sürekli olarak yeniden üretilir (Kılıç vd., 2013). Görüldüğü üzere, ailedeki iktidar deneyimleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarla sıkı sıkıya bağlıdır. Çocuk yetiştirme pratikleri, bu iktidar ilişkilerinin bir yansıması olarak, cinsiyete dayalı farklı güç dinamikleri içinde şekillenir. Ancak toplumsal değişim ve farkındalığın artması, bu iktidar ilişkilerinde bir dönüşüm olasılığını da beraberinde getirebilir. İktidarın sadece fiziksel güçle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel normlar aracılığıyla da işlediğini anlamak, çocuk yetiştirme ve aile içi dinamikleri daha iyi kavrayabilmek için önemlidir.

3. METODOLOJİ

Eğitimci ebeveynlerin biyoiktidar rollerinin incelendiği bu çalışma, nitel yöntemler kullanılarak hazırlanmıştır. Nitel araştırmalar, insanların öznel dünyalarını ve toplumsal yapıyı şekillendirme biçimlerini ortaya koymayı amaçlar. Toplumsal yaşamın karmaşık ve çok yönlü yapısı göz önüne alındığında, bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesinin temel nedeni, bireylerin deneyimleri ve perspektiflerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmasıdır. Bu yöntem, ‘Aile, bir iktidar aygıtı mıdır ve iktidar aile içinde nasıl görünüm kazanır?’ sorusuna odaklanacaktır. Benzer şekilde bu araştırma, farklı eğitim ve tecrübe değişkenlerine sahip olan eğitimci ebeveyn çiftlerin iktidar deneyimlerine yönelik farklı görüşleri ortaya koyarak, çocukların inşasında aile içi iktidar dinamiklerinin rolünü ve etkisini kavramayı amaçlamaktadır. Foucault’nun bilgi üretimi ve dağıtımını üzerindeki iktidar etkilerine yönelik görüşleri, bu araştırmanın teorik altyapısını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme pratikleri ve bu pratiklerin iktidar ilişkileriyle nasıl örtüştüğünü derinlemesine analiz etmek, nitel araştırma yöntemlerinin katılımcı görüşlerinden elde ettiği zengin ve anlamlı verilerle mümkün olur. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini ve toplumsal süreçleri sosyo-kültürel bağlamlarında derinlemesine anlamaya yönelik önemli bir araçtır (Neuman, 2020: 307). Nitel araştırmanın temel özelliği olan ‘anlam’, toplumsal etkileşimlerle oluşur ve bu nedenle toplumsal bir yapıdır. Buna göre, nitel araştırmacı, eğitimci ebeveynlerin aile içindeki etkileşimlerinde rollerin iktidar ilişkileri bakımından ne anlama geldiğini tümevarımsal bir süreçle keşfetmeyi amaçlar (Creswell, 2017: 9). Bu noktada, nitel araştırma, insan deneyiminin girift yapısını ve toplumsal olguların anlam dünyasını derinlemesine anlamaya yönelik, çok yönlü bir araştırma yaklaşımıdır. Özdemir’e göre (2010: 326), bireyin kendi varoluşsal sorularına yanıt araması ve içinde yaşadığı toplumsal yapıyı daha derinlikli keşfetmek için geliştirdiği bir bilgi üretim yöntemidir. Bu yaklaşım, bireylerin deneyimlerine ve perspektiflerine odaklanarak, araştırma sorularına daha çeşitli ve ayrıntılı yanıtlar sunmayı hedefler. Bu anlamda, toplanan verileri derinlemesine inceleyerek, olayları katılımcıların bakış açısından ve kendi bağlamlarında anlamaya çalışan bir yaklaşım olan nitel araştırma, olguları gerçekçi ve kapsamlı bir şekilde sunmayı amaçlar (Avcil, 2021: 1026). Daha önceden fark edilmemiş problemlerin fark edilmesine ve bu problemlere ilişkin bilinen olguların sorgulanarak asıl gerçekliğin yeniden inşa edilmesine dair öznel-yorumlayıcı bir süreci

ifade eden nitel araştırma (Baltacı, 2019: 369-370), olay ve olguları yorumlarken insanların onlara yüklediği anlamlara odaklanır. Bu özelliği nedeniyle insanın toplumsal yaşamını anlamak için kullanılan güçlü bir araç haline gelir. Nitel araştırmalar, bireylerin toplumsal yaşamla olan etkileşimleri sonucunda kendi gerçekliklerini nasıl inşa ettiklerini inceler. Başka bir anlatımla bu araştırma, eğitimci ebeveynlerin kişisel deneyimlerini ve bu deneyimlerin hayatlarını nasıl şekillendirdiğini anlamayı amaçlamaktadır (Merriam, 2013).

Nitel araştırma, verilerin özgün bir yorumlama sürecinden geçtiği ve belirli durumlara odaklanan bir yaklaşımla gerçekleştirilir. Bu tür araştırmalarda genelleme yapmak yerine, her durumun kendine has özellikleri üzerinden değerlendirme yapılır. Araştırma, sabit bir yapıdan ziyade süreç içinde ortaya çıkan bulgular ve etkileşimlerle şekillenir. Araştırmacı, katılımcıların gerçekliklerini yeniden inşa etmeye çalışırken, derinlemesine anlamlar ve yorumlamalar katılımcılarla tartışılır. Nitel araştırma, sonuçlar kadar araştırma sürecine de odaklanarak olayların gerçekleşme biçimlerini anlama gayreti taşır (Creswell, 2017: 206). Niteliksel araştırma, bireylerin deneyimlerini, dünyayı nasıl algıladıklarını, neye değer verdiklerini ve nasıl anlam ürettiklerini derinlemesine inceleyen, bu sayede toplumsal gerçekliği derinlemesine bir şekilde anlamamıza olanak tanıyan yorumlayıcı ve keşfedici bir araştırma yaklaşımıdır (Kümbetoğlu, 2008: 47).

Bu araştırmanın katılımcıları, Düzce ilinde devlet okulları bünyesinde görev yapan, eğitimci ebeveyn çiftlerden, amaçlı örneklem türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme doğrultusunda, seçilmiştir. Katılımcıların seçilmesi maksimum çeşitlilik ilkesi gözetilerek, eğitim düzeyleri ve mesleki tecrübeleri, aile içi iktidar dinamiklerinin rolünü ve etkisini daha iyi kavrayabilmek amacıyla, çeşitlendirilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırma konusuna ilişkin derin bilgiye sahip katılımcıları belirleyerek, nitel yöntemin zengin veri toplama amacına katkı sağlar. Bu örnekleme yöntemi, araştırma sorularına daha iyi yanıt verebilecek, bilgi bakımından kapsamlı bir katılımcı grubu oluşturmayı hedefler (Kaya, 2020: 135). Nitel araştırmalar, bireylerin deneyimlerini anlamaya çalışırken, her deneyimin eşsiz olduğu kabulünden hareket eder. Bu nedenle, nitel araştırmalarda genelleme yapmak yerine, elde edilen bulguların benzer durumlara yönelik bir perspektif sunması amaçlanır. Bu doğrultuda, araştırmacılar genellikle amaçlı örnekleme yöntemini tercih eder. Aile içi iktidar deneyimlerini daha iyi anlamak ve konuya dair zengin veriler elde etmek amacıyla, bu nitel araştırmada amaçlı örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Çünkü amaçlı örnekleme olay ve olguları

keşfetme ve anlama çabasını içermesi bakımından seçilir (Kümbetoğlu, 2008: 97). Olay ve olguların keşfedilmesi ve kavranması bakımından Yıldırım ve Şimşek (2021: 107), amaçlı örneklemi bilgi bakımından son derece zengin durumların ayrıntılı çalışılmasına fırsat verdiğinden dolayı faydalı bulmaktadır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, araştırmacılara çalışmanın amacına en uygun katılımcıları seçme imkânı tanıyarak, elde edilen verilerin derinliğini, kapsamını ve ayrıntılarını artırma fırsatı sunar. Bu yöntem sayesinde, araştırmacılar inceledikleri konuya ilişkin daha geniş ve detaylı bilgilere ulaşabilirler. Böylelikle, araştırma sonuçları, konunun farklı boyutlarını daha kapsamlı bir şekilde yansıtabilir ve elde edilen verilerin zenginliği artar (Başkale, 2016: 26; Akyavuz ve Çakın, 2020: 727). Bu sayede, araştırmacıların, küçük bir katılımcı grubunda çalışırken bile, araştırma konusuyla ilintili olabilecek, bütün farklı deneyim ve perspektife sahip bireyleri temsil eden katılımcıları örnekleme bulundurmaları mümkün hale gelir. Benzer bir yaklaşımla ifade edersek, maksimum çeşitlilik örnekleme, heterojen bir popülasyon içindeki farklılıkları temsil eden katılımcıların seçildiği bir strateji olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2012). Bu yöntem, araştırma sorusunun farklı boyutlarını ortaya çıkarmak ve zengin bir veri tabanı oluşturmak için kullanılır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, bir konudaki farklılıkları vurgulayarak, çeşitli bağlamlarda heterojen bir katılımcı grubunun deneyimlerini kapsayan geniş bir veri seti elde etmeyi amaçlar. Böylelikle, farklı perspektifleri bir araya getirerek, incelenen olguya yönelik daha ayrıntılı bir anlayış kazandırır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, incelenen olgunun anlamına yönelik bir perspektif geliştirebilmemiz için daha kapsamlı veri tabanı elde etmemizi sağlayan bir yöntemdir (Yağar ve Dökme, 2018: 5). Buna göre, araştırmanın amaçlarına uygun olarak okul kademesi, eğitim durumu, branş ve mesleki tecrübe gibi değişkenlerde farklılık gösteren 11 eğitimci ebeveyn çift araştırmanın örnekleme dâhil edilmiştir. Ayrıca katılımcı ailelerin demografik verileri araştırmanın ekler bölümünde sunulmuştur.

Bilgi ve iktidar arasındaki karşılıklı üretim ve dönüşüm ilişkisinin, aile içi dinamiklerde de gözlemlendiği söylenebilir. Ebeveynlerin çocuklarına aktardığı bilgiler, toplumsal düzenin ve iktidar yapılarının yeniden üretilmesine hizmet eden araçlar olarak işlev görür. İktidar, bilgiyi ister ve üretir (Foucault, 1992: 33-35; 2007: 35-177; 2021: 84). Nitekim iktidarın varlığını sürdürebilmesi için sürekli olarak bilgi üretilmesi gerekmektedir. Bu süreç, aile içindeki değer ve normların aktarımıyla, sadece bilgi alışverişi değil, aynı zamanda toplumda var olan iktidar yapısının gelecek kuşaklara

aktarılması olarak da değerlendirilebilir. Eğitimci ebeveynler, çocuklarına kültürel değerleri aktarma (Demir ve Köse, 2016) ve onları şekillendirme gücüne sahip olup (Erzen ve Epçaçan, 2018), toplumsal yapıdaki iktidar ilişkilerinin önemli bir parçası olarak rol oynarlar (Yerli, 2023). Bu bağlamda, kültürel değerlerin temsilcisi olarak öğretmenlik mesleği, toplumun şekillendirilmesinde ve bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir rol üstlenir (Cerit, 2008'den aktaran Demir ve Köse, 2016).

Nihayetinde, eğitimci ebeveynlerin bireyler (çocuklar) üzerindeki etkilerini anlamak için araştırmanın katılımcıları olarak seçilmeleri, iktidarın bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl işlediğini daha derinlemesine incelememize olanak tanıyacaktır. Çünkü bilgi üretimi ve kültürel kodların aktarımı gibi toplumsal işlevleri yerine getiren bu ebeveynler, iktidarın yeniden üretim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, araştırmacının katılımcı grubun doğal bir üyesi olarak aynı zamanda katılımcı gözlemci rolünü üstlenmesi, araştırmanın veri çeşitliliği ve derinliğini artırarak, araştırmaya daha bütüncül bir bakış açısı ve güvenilirlik kazandıracaktır.

Nitel araştırma, benzer özelliklere sahip çok çeşitli araştırma desenlerini ve analiz tekniklerini kapsayan genel bir kavramdır. Sosyal olguların sürekli değişen ve öznel bir doğası olduğu gerçeği göz önüne alındığında, nitel araştırmada kullanılan gözlem ve görüşme yöntemleri, bu olguların doğal ortamındaki karmaşık ve çok boyutlu yapısını olduğu gibi yansıtarak, sosyal gerçeğin zengin ve detaylı bir resmini çizer (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 37). Bu nitel araştırmada amaç, toplumsal bir olgu olarak ailedeki iktidar ilişkilerini anlamak olduğundan, derinlemesine görüşmeler ve içerik analizi teknikleri, araştırmanın temel veri setini oluşturmak için kullanılmıştır. Bu bağlamda, veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış olup, araştırmanın verileri, çalışmaya gönüllü olarak katılan 11 eğitimci ebeveyn çift ile yapılan, derinlemesine görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Nitel araştırmalarda, katılımcıların kendi deneyimleri ve değerlendirmelerini anlamak için en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri derinlemesine görüşmedir. Görüşmeler, araştırmacılara kapsamlı ve detaylı veriler sunarak, incelenen olguya yönelik derinlemesine bir perspektif kazandırır. Araştırmacılar katılımcılardan elde ettikleri verilerin analizini, görüşme yöntemini destekleyen gözlem ve içerik analizleri sayesinde, daha güvenilir bir biçimde yapabilirler (Baltacı, 2019: 371). Derinlemesine görüşme, niteliksel araştırmalarda kullanılan ve açık uçlu sorularla konunun ayrıntılı olarak incelenmesini olanaklı hale getiren bir veri toplama tekniğidir (Kümbetoğlu, 2008: 71). 'Derin' kelimesi, günlük

yaşamın karmaşık yapısını tüm boyutlarıyla anlama çabasını yansıtır. Buna göre, derinlik, görünüşlerin ardındakini anlamlandırma sürecini ifade eder (Tekin, 2006: 102). Nihayetinde, derinlemesine görüşme, görünüşlerin ardındaki asıl gerçekliği ayrıntılı bir şekilde kavramayı amaçlar (Kümbetoğlu, 2008: 72). Araştırmacı, çeşitli görüşme teknikleriyle hazırlanan sorular aracılığıyla katılımcının düşüncelerini ve deneyimlerini elde etmeyi amaçlar. Görüşmeci-arştırmacı ve katılımcı arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu elde edilen veriler, nitel yöntemin en güçlü tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşmenin temelini oluşturur. Eğer görüşme hedeflenen biçimde gerçekleştirilebilirse, derinlemesine görüşmeyle başka türlü elde edilemeyen ayrıntılı bilgiler toplanabilir (Tekin, 2006: 101-102). Neuman'a göre (2014: 585-586), derinlemesine görüşmeler, araştırmacı ve katılımcının ortak bir anlam inşa ettiği etkileşimli bir süreçtir. Bu süreçte katılımcılar, sadece bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda kendi bakış açılarını, duygularını ve deneyimlerini aktif şekilde paylaşarak araştırmaya katkıda bulunan, bir tür ortak araştırmacılarıdır. Böylece, araştırmacı daha önce erişilmesi zor olan, derinlemesine ve öznel anlamlara ulaşma olanağı bulur. Derinlemesine görüşme bir konuşma olayıdır ancak belirli bir araştırma sorusuna yanıt bulmak gibi açık bir amaç taşımaktadır. Bununla birlikte, Kümbetoğlu (2008: 72) derinlemesine görüşmenin günlük konuşmalardan farklı olarak, araştırmacının yönlendirdiği, daha ayrıntılı sorularla yapılandırılmış bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Derinlemesine görüşme, görüşmeci ile katılımcı arasında bilgi alışverişinin gerçekleştiği bir etkileşim sürecidir. Bu süreçte, katılımcılarla Zoom[®] platformu üzerinden gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle araştırma verileri toplanmıştır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşmeler Zoom[®] platformu üzerinden katılımcılara uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, esnek soruların kullanıldığı, her katılımcıdan özgün bilgiler elde etmeye imkân tanıyan, görüşme sorularını içeren bir kılavuzun bulunduğu ve önceden sabitlenmiş ifadelerin yer almadığı bir veri toplama yöntemidir (Merriam, 2013). Bu çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme soruları, katılımcıların anlam dünyasını keşfederek, belirli konular üzerine daha detaylı bir inceleme yapmayı amaçlamıştır (Üzümcü, 2017: 66). Yapılan görüşmeler ortalama iki Zoom[®] oturumu yani 80 dakika sürmüştür. Yine bu platform üzerinden kayıt altına alınan görüşmeler için katılımcıların izni alınmıştır. Katılımcı ailelerle eş zamanlı derinlemesine görüşmeler yapılmış, görüşme sırasında katılımcıların beden dilleri, birbirlerine müdahale etme durumları, uyumları ve tepkileri gibi faktörler de gözlemlenmiş ve

gerekli notlar alınmıştır. Toplanan veriler Microsoft 365 Word[®] programı ile transkript edilmiştir. Katılımcı ailelerin anonimliğini sağlayabilmek amacıyla görüşmeler sıralamaya göre Aile 1, Aile 2, ... Aile 11 olarak kodlanmış, ailelerin ebeveynleri ise kadın (K) ve erkek (E) olarak sembolize edilmiştir. Örneğin, (Aile 10 K) şeklindeki sembolik gösterim, 10. sırada görüşülen ailenin kadın bireyini, (Aile 7 E) şeklindeki sembolik gösteriminde ise 7. sırada görüşülen ailenin erkek bireyini temsil etmektedir. Bu sembolik gösterimler bulgular bölümünde kullanılmıştır. Transkript edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık iki ay sürmüş olup, bu süreç boyunca kavramsal ve kuramsal çerçeveye eşzamanlı şekilde veriler toplanmış ve kodlama, kategorize etme ve tematik analiz gibi süreçlerden geçirilerek analiz edilmiştir. İçerik analizi, metinlerde yer alan sözcükler, anlamlar, düşünceler, semboller ve görseller gibi mesajları sistematik olarak toplayıp ayrıntılı inceleyen bir yöntemdir. Bu teknik, kitaplardan sanat eserlerine kadar uzanan yazılı, görsel veya sözlü materyaller üzerinde uygulanabilir (Neuman, 2014: 466). İçerik analizi, metinlerde gizli kalmış kalıpları, temaları ve anlamları sistematik bir şekilde ortaya çıkararak, araştırmacılara tarafsız ve güvenilir bulgular sunan bir analiz yöntemidir (Koçak ve Arun, 2006: 22). Böylelikle içerik analizi asıl gerçekliğin anlaşılması sürecinde metinlerin ayrıntılı ve sistematik değerlendirmesine katkıda bulunur.

Bu araştırma, Düzce ilindeki devlet okullarında görev yapan eğitimci ebeveyn çiftler ile gerçekleştirildiği için katılımcı çeşitliliği açısından bazı sınırlılıklara sahiptir. Farklı illerde, farklı okul türlerinde görev yapan ya da sosyo-ekonomik açıdan farklı düzeylerdeki ebeveynlerle yapılan araştırmalar, farklı bulgular ortaya çıkarabilir. Bu durum, bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Araştırmanın bir başka önemli sınırlılıklarından biri, sadece ebeveynlerin perspektifine dayanması sebebiyle aile içi iktidar ilişkilerine dair tam kapsamlı bir analiz sunamamasıdır. Bu tek taraflı bakış, elde edilen bulguların sınırlı kalmasına yol açabilir. Ayrıca, neoliberalizmin ve benzeri sosyo-ekonomik faktörlerin araştırma kapsamına dahil edilmemesi, aile içi ilişkiler ve iktidar dinamiklerinin daha geniş bir bağlamda yorumlanmasını ve anlaşılmasını engelleyebilir. Araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan Foucault'nun iktidar anlayışı, çalışmanın sınırlarını belirleyen önemli bir faktördür. Foucault'nun iktidarın tarihsel ve toplumsal bir yapı olduğuna yönelik vurgusu, araştırmanın kavramsal çerçevesini biçimlendirirken, aynı zamanda bu yaklaşım iktidarın diğer boyutlarının incelenmesine ve bulguların daha bütüncül yaklaşımla analiz edilmesine sınırlamalar getirmiştir. Nitel

araştırmaların özellikleri gereği, bu çalışmada da genelleme yapmak yerine, elde edilen bulguların duruma özgü olduğu vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, bir yandan araştırmanın derinlemesine bir analiz yapmasına olanak tanırken, diğer yandan bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle, sonuçlar yalnızca incelenen konu ya da bağlam içinde anlamlıdır.

Bu metodolojik ereve ışığında ortaya çıkan bulgular ve bu bulgulara dair tartışmalar bölümünde; ilk olarak, katılımcıların özelliklerine dair bir profil sunularak, araştırmanın katılımcıları hakkında genel bir bilgi verilecektir. İkinci olarak, eğitimci ebeveynlerin günlük yaşamlarında iktidarı nasıl deneyimlediği ve uyguladığına dair bulgulara yer verilecektir. Bu bölümde, aile içi ilişkilerde gözlemlenen iktidar dinamiklerinin görünümleri detaylı bir şekilde incelenecektir. Son olarak, eğitimci ebeveynlerin mesleki bilgi ve deneyimlerinin, aile içi iktidar ilişkilerine ve çocukların toplumsallaşma süreçlerine olan etkileri üzerinde durulacaktır. Özellikle, eğitimci kimliğinin aile içindeki iktidar dinamiklerine nasıl yansıdığı ve bu durumun çocukları nasıl şekillendirdiği sorusu, bu bölümün odağında yer alacaktır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

İktidar kavramının muğlak ve çok anlamlı oluşunun çeşitli disiplinlerin araştırma nesnesi haline gelmesiyle sonuçlandığını, iktidarın tarihsel bir bedeni olduğunu ve bu bedenin tarihsel süreçte farklı stratejiler, teknolojiler, teknikler üzerinden işlediğini, yine kendisini refleksif olarak üretebildiğini, bu anlamda yaşamın her bir düzlemine güç ilişkileri ağı şeklinde yayıldığı ve bir sorunsal halinde ele alındığı felsefi alandan psikolojinin alanına sızdığının bilgisine literatür bölümünde yer verilmişti.

İktidar, hayatın her yerinde bulunması nedeniyle her noktadan, her an varlık kazanarak beden aracılığıyla işlediği, bedende pratik edildiği ve yeniden üretildiği için ve üstelik ağ sistemi oluşturduğu içindir ki ‘hepimizin bedenindedir’ (Foucault, 2002: 43-44). Bedeni; düzenleyebilme, biçimlendirebilme ve disipline edebilme nesnesi haline getiren iktidar, bireyin bedeni üzerinde belli bir hâkimiyet alanı oluşturmaktadır. Bu anlamda biyoiktidar, hem araçsallaştırdığı ebeveynlik hem de ebeveynlerin öznel deneyimleri dolayısıyla insanın bedeninin dönüştürülmesini ve aynı zamanda insanın bir özne-nesne olarak biçimlendirilmesini ifade eder. Bu çalışmada, ebeveyn iktidarının çocukların yaşamları üzerindeki etkisine yanıt aranmıştır. Eğitimci ve ebeveyn kimliklerinin bir araya geldiği ailelerde, bireylerin nasıl inşa edildiği ve bu süreçte iktidarın nasıl işlediğine dair sorular bu çalışmanın merkezinde yer almaktadır.

Bu bölümün amacı, aile içinde gerçekleşen iktidar biçimlerinin nasıl somutlaştığını ve bu iktidarın çocukların eğitimi, kariyer ve gelecek planlaması ile günlük yaşam pratikleri üzerindeki etkilerini tartışmaktır. Ailedeki iktidarın ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerindeki etkileri ile eğitimci ebeveynlerin kişisel yaşam deneyimlerinin ve mesleki bilgilerinin, çocuk yetiştirme yaklaşımlarına nasıl yansıdığını incelemek bu çalışmanın diğer boyutlarındandır. Bu konu ve amaçlar çerçevesinde, katılımcılardan derinlemesine görüşme yoluyla elde edilen veri seti üzerinden, ortaya çıkan araştırma bulguları ile ailede iktidarın rolü tartışılmıştır. Bulguların analizi sürecinde, birbiri ile ilintili ve kapsamlı katılımcı görüşlerinden oluşan kümülâtif veri setinden oluşturulan dört alt başlıkla birlikte tema ve kodları oluşturulmuştur. Bulgular, şu dört alt başlık çerçevesinde tartışılacaktır:

(1) Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Üzerinden İktidarın Cisimleşme Deneyimi

(2) Eğitim, Kariyer Planlama, Meslek Seçimi ve İktidar Dinamikleri

(3) Ailede Gündelik Yaşamın Dinamikleri

(4) Eğitimci Olarak Ebeveynlik: Geçmiş Deneyimlerin Rolü

4.1. DEMOGRAFİK VERİLER

Eğitimci ebeveynler, çocuklarının bedenlerini, fikirlerini ve hatta hayallerini, bilgi ve tecrübeyle temellendirdikleri mikro iktidar stratejileriyle biçimlendirirler. Böylece mikro düzeyde kendi beklentilerine, makro düzeyde ise toplumun beklentilerine uygun bireyler inşa ederler.

Bu nitel araştırma, eğitimci ebeveynlerin deneyimlerini, yaşadıkları sosyo-kültürel bağlamlarda anlamayı (Neuman, 2020: 307) ve ayrıca katılımcıların bakış açılarından, ebeveynlerin, çocukların yönlendirilmesi ya da şekillendirilmesi konusundaki görüşleri hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmayı hedeflemektedir (Avcil, 2021: 1026). Bu bağlamda, nitel araştırmalar genellikle katılımcıların çeşitliliği ve demografik özelliklerinin daha derinlemesine analizine odaklanır. Katılımcıların özellikleri, onların toplumsal koşullarına ve yaşam tecrübelerine dair önemli ipuçları verir. Ancak, nitel araştırmalarda asıl amaç, bu özelliklerin katılımcıların deneyimleriyle olan ilişkisine dair derinlemesine bir anlayış geliştirmektir.

Görüşülen kadın ebeveynlerin yaş özelliklerini değerlendirdiğimizde, katılımcıların 35-50 arasında olduğu anlaşılmaktadır. Yaş dağılımlarının ise; 35 yaşında 1 katılımcı, 36 yaşında 1 katılımcı, 43 yaşında 2 katılımcı, 44 yaşında 2 katılımcı, 48 yaşında 1 katılımcı, 49 yaşında 1 katılımcı, 50 yaşında 3 katılımcı, şeklinde olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşülen erkek ebeveynlerin yaş özelliklerini değerlendirdiğimizde, katılımcıların 38-52 arasında olduğu anlaşılmaktadır. Yaş dağılımlarının ise; 38 yaşında 1 katılımcı, 44 yaşında 2 katılımcı, 46 yaşında 1 katılımcı, 47 yaşında 2 katılımcı, 49 yaşında 1 katılımcı, 50 yaşında 1 katılımcı, 51 yaşında 1 katılımcı, 52 yaşında 2 katılımcı şeklinde, olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşülen kadın eğitimci ebeveynlerin mesleki kıdem yıllarını değerlendirdiğimizde ise, 12-29 yıl arasında bir mesleki tecrübeye sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Yani veri setini oluşturan ebeveynlerin çoğunluğunun aynı zamanda tecrübeli öğretmenler olduğu görülmektedir. Mesleki kıdem yılı baz alındığında dağılımın; 12 yıl 1 katılımcı,

13 yıl 1 katılımcı, 18 yıl 1 katılımcı, 20 yıl 2 katılımcı, 23 yıl 1 katılımcı, 25 yıl 1 katılımcı, 27 yıl 2 katılımcı, 29 yıl 2 katılımcı şeklinde olduğu söylenebilmektedir.

Görüşülen erkek eğitimci ebeveynlerin mesleki kıdem yıllarını değerlendirdiğimizde ise, 16-29 yıl arasında bir mesleki tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Yani veri setini oluşturan ebeveynlerin çoğunluğunun aynı zamanda yirmi yılı aşkın bir mesleki tecrübeye sahip olan eğitimciler olduğu söylenebilmektedir. Mesleki kıdem yılı baz alındığında dağılımın; 16 yıl 1 katılımcı, 22 yıl 3 katılımcı, 23 yıl 1 katılımcı, 24 yıl 1 katılımcı, 26 yıl 1 katılımcı, 27 yıl 2 katılımcı, 28 yıl 1 katılımcı, 29 yıl 1 katılımcı şeklinde olduğu görülmektedir.

Görüşülen kadın eğitimci ebeveynlerin öğrenim durumları dikkate alındığında ise; Yüksek Lisans mezunu 5 katılımcı, Lisans mezunu 6 katılımcı, olduğunu görülmektedir. Bu verilerden yola çıkarak, kadın eğitimci ebeveynlerin yüksek eğitim seviyesine sahip oldukları ve ayrıca, eğitimlerine önem verdikleri yorumu yapılabilmektedir. Buna bağlı olarak eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarını da yükseköğrenime yönlendirebilecekleri görüşüne sahip olabiliriz.

Görüşülen erkek eğitimci ebeveynlerin öğrenim durumları dikkate alındığında ise; Yüksek Lisans mezunu 3 katılımcı, Lisans mezunu 8 katılımcı, olduğu görülmektedir. Görüşülen katılımcıların ve çocuklarının demografik özellikleri Ek 3'te sunulmuştur.

4.2. EĞİTİMCİ EBEVEYNLERİN İKTİDAR DENEYİMLERİ

Aile sadece duygusal, biyolojik ve güvenlik işlevlerini karşılayan bir toplumsal kurum olarak görülmemelidir. Aksine aile, çocukları özneleştirir, normalleştirir ve onlara kimlik kazandıran bir iktidar aygıtıdır. Bu bağlamda görüşmeye katılan ebeveynlere (ailelere/çiftlere), çocukların kendi bedenleri hakkındaki izlenimlerini, değerlendirmelerini; aynı zamanda tüm bu izlenim ve değerlendirmeleri üzerinde ebeveynlik tarzlarının etkisini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Esas olarak bu sorular, çocukların bedenleriyle ilgili deneyimleri üzerinden, ebeveynlerin çocuklarının bedenleriyle ilgili tasarruflarına yönelmektedir. Bu noktada, görüşmecilere yöneltilen soruların odağını, çocukların kendi bedenleriyle ilgili izlenimleri ve değerlendirmelerinin biçimlenmesinde iktidar etkisinin rolü oluşturmaktadır. Öyleyse, sorular, çocuk yetiştirme tarzının beden üzerindeki potansiyel etkilerini belirlemek amacı taşımaktadır. Ebeveynlerin çocuklarını kendi beden deneyimleri üzerinden

biçimlendirdikleri öngörüsü de bu görüşme sorularının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Nihayetinde genel amaç, bireyi özneleştirilen iktidar süreçlerini / dinamiklerini ortaya koyarak, mikro düzeyde beden üzerinde cisimleşen aile iktidarının rolünü anlayabileceğimiz bulguları ortaya koymak ve tartışmaktır.

Bu bölümde aile içi ilişkilere odaklanılarak, özellikle ebeveynlerin öznel deneyimlerini, çocuklar üzerinde işleyen ve üretilen iktidar etkisiyle anlamaya çalışan bu araştırma sürecinde, görüşmecilerden elde edilen bulgular değerlendirilmeye ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Görüşme sürecinde, görüşmecilere deneyim soruları olarak on bir soru yöneltilmiş olup, soruların ilk onu direkt deneyim sorularına, on birinci soru ise görüşmecinin görüşme hakkındaki değerlendirmesine ve ifade etmek/eklemek istediği başka konulara olanak sağlayacak soruya odaklanmaktadır.

4.2.1. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Üzerinden İktidarın Cisimleşme Deneyimi

Birey, iktidarla örülmüş bir hayatı sürekli tecrübe etmektedir. İktidarın etkisi, gücü, kaynağı ve araçları bakımından farklılaşan türevleri bu yaşam alanında bireyi etkiler ve ondan itaat etmesini ister. Bu açıdan, bireylerin sosyalleşmesini ve toplumda var olan normlar, değerler, semboller üzerinden, toplumsal olarak tanınmasını da sağlayan, aynı zamanda kişiyi etkileme gücüne sahip olan simgesel temsillerin mekânı, toplumsal kurumlar, iktidar ilişkilerinden bağımsız bir şekilde düşünülemez. Bu nedenle toplum ve iktidar, iç içe geçmiş kavramlardır ayrıca toplumun yapısı ve devamlılığı ile iktidarın varlığı ve uygulanışı uyumlu bir bütünlük oluşturur. Toplum ve iktidar birbirini karşılıklı olarak etkilediğinden birini anlamak için diğeri de anlamak gerekir. Toplum, farklı iktidarlardan var olduğu ve hatta birçok bağımsız adacığın oluşturduğu bir iktidar mekânıdır. Ve bu iktidar ağı-adacıkları, toplumsal mekândaki insanın davranışlarını, kendi başına denetleyebilecek şekilde bireyselleştirerek disipline eder (Foucault, 2021: 140-145). Aynı şekilde, Jenkins'in (2016: 11) belirttiği gibi, hiçbir insan tek başına bir güç odağı değildir. Her insan, daha geniş bir iktidar ağının parçasıdır ve bu ağ içinde var olur. Bu bağlamda insan bedeni geniş bir siyasal sistem⁶ içindedir. Bireyler mutlak iktidar olamazlar, iktidar ve güç toplumsal ilişkiler ağı içerisinde ortaya çıkar ve

⁶ Burada Foucault, siyasal sistemi toplumu düzenleyen, bireylerin eylem, düşünce ve bedenlerini biçimlendiren, onları normlara, kurallara ve disipline tabi tutan geniş bir iktidar ağı anlamında kullanmaktadır. Bu anlamda, her düzeyde işleyen iktidar ağlarını kapsayan güç yapıları olarak siyasal sistem, günlük yaşamın her alanında etkin olan ve bireylerin hayatlarını belirleyen yapılarla işler. Bireylerin bedenleri ve davranışları üzerinde egemenlik kurar ve onları toplumsal düzenin bir parçası haline getirir. Bir başka anlamda siyasal sistem, bireyin içinde yaşadığı ve sürekli olarak şekillendiği bir iktidar perspektifidir.

şekillenir. Bu iktidar yapıları bireye eylemlerde bulunabileceği bir alan sağlar ve bedeni kontrol ederler. Beden, iktidar yapılarına katkıda bulunan aktif bir güç olmakla birlikte, bu yapılar tarafından kuşatılmış ve iktidar mekanizmalarının içine alınmıştır. Çünkü beden sadece insana ait bir mekân değildir (Foucault, 2005b: 188). Toplumu düzenleyen, bireylerin davranışlarını yönlendiren, kontrol eden ve denetleyen bu güç-iktidar yapıları, aile gibi ideolojik aygıtlar yoluyla kişilerde yerleşir. İktidarın toplumsal yaşamda bedensel deneyimler üzerinden nasıl işlediği, Foucault'nun biyoiktidar kavramsallaştırmasında önemli bir tartışma konusudur. Biyoiktidar, bedenlerin ve biyolojik süreçlerin (üreme, doğum, beslenme, uyku, sağlık gibi) denetimi ve düzenlenmesi anlamına gelir (Foucault, 2021: 16). Bu iktidar, bireylerin yalnızca bedenlerini değil, aynı zamanda toplumsal rollerini, kimliklerini ve yaşam pratiklerini de şekillendirir. Böylece bedenler, toplumsal normların ve değerlerin taşıyıcısı haline gelirken, iktidar bu normların dayatılması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla bireylerin biyolojik süreçlerini denetler ve düzenler. Bu bağlamda, biyoiktidar, modern toplumlarda iktidarın bedenselleşmesi deneyimlerinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkar. Aile de bu süreçte önemli bir rol oynar; kişileri belirli norm ve değerlere göre yetiştirir ve bu yolla iktidarın yapısal sürekliliğini sağlar (Foucault ve Chomsky, 2005: 44). Bir iktidar aracı olarak aile aygıtı ve iktidarın cisimleştiği bireyler olarak ebeveynler, iktidar içeren değerleri ve ideolojileri üzerinden çocukların biçimlendirilmesinde, onların belirli norm ve değerlere göre yetiştirilmesinde önemli bir rol oynadığı gibi bu yöntemle iktidar sisteminin yeniden üretimini, değerlerin aktarımını sağlamaktadır. Bu bağlamda, lise düzeyindeki çocuğunun iyi eğitim görmesi amacıyla olan ve eğitim kurumlarının niteliğini araştıran Aile 2 E katılımcısı, aynı zamanda da okul tercihlerini ideolojileri ve siyasal değerleri üzerinden yaptıklarını anlatarak çocukları yönlendirme ve kimlik kazandırma deneyimlerini şu ifadelerle desteklemektedir:

“Yani evde Atatürk ve cumhuriyet konuları zaten çok var. O yüzden çocuklar Atatürkçü ve cumhuriyetçi, gittikleri okullarda öyle olduğu için onları daha güzel destekliyor. Mesela burada en çok hoşuma giden şey formaların kollarında Mustafa Kemal Atatürk yazıyor.” (Katılımcı Aile 2 E)

İktidar belirli bir amaç ve niyet taşıyan fiziksel kontrol aygıtı olmasının yanında, psiko-sosyal kontrol aygıtı olarak da, sürekli bir değişim halindedir, aynı zamanda ideoloji yoluyla bireyleri biçimlendirirken, normalleştirir ve denetler. Nihayetinde toplumsal gerçeklik ideoloji ile işler ve kişiler ideolojiyle özneleştirilir; ancak ‘ideoloji bilinçte

değil, öznde gerçeklik' kazanır. Böylece bireylerin, gündelik hayattaki pratiklerinde ve bedenlerinde varlık kazanan iktidar yapısal bir ağ oluşturur. İktidar kendini bedenler üzerinde somutlaştırmakta ve görünür kılmaktadır. Aile, bu süreç nedeniyle iktidarın bir aygıtı haline dönüştürülmüştür (Foucault, 2002: 43-44; Ece, 2009: 61-63; Althusser, 2010: 79-119; Dölek, 2018: 8-9; Foucault, 2021: 66-67). İktidarın, kendisinin bizzat konu edilmediği bir yerde de bulunması noktasından hareketle (Han, 2022: 23); beden ve iktidar arasındaki ilişkinin yalnızca dış bedenin iktidar alanı olması cinsinden değil duygular, haz ve düşünce alanlarının da bu cisimleşme deneyimlerine genişletilerek tartışılması gerekliliği; Aile 2 E katılımcısının aktardıklarından anlaşılmaktadır. Çocukların bu şekilde yetiştirilmesinin onların aidiyet duyguları, gururları, his ve hazları gibi içsel deneyimlerine sızdığının işareti olan bu görüşleri cisimleşme deneyimleri olarak düşünmek gereklidir. İktidar her yerde bulunur ve her türden ilişkiyi etkilemektedir. Aynı şekilde iktidar, belirli bir odağa bağlı olmaksızın, her yerden ve her ilişkiden üretilebilir. İktidar, tarihsel-toplumsal koşullarla biçimlendiğinden dolayı, mutlak ilişkiler ağı değil değişken ve dinamik bir güçtür. Bu anlamda ilişkiler ağı içerisinde sürekli olarak yeniden üretilen iktidar mutlak bir biçimde var olamaz (Foucault, 2010: 72; Foucault, 2021: 217). Nihayetinde insanları kategorileştiren ve bu noktada onları bir kimlikle tanımlayarak bireyselleştiren iktidar, tıpkı kimlik gibi , 'sabit bir yerde' değildir', bir 'fiziksel bir varlık' değildir, her zaman toplumsal dinamikler tarafından oluşturulması ve üretilmesi gerekmektedir (Jenkins, 2016: 19). Bu bağlamda Aile 2 E'nin düşünceleri, bireylerin kimliklerinin ve iktidarlarının toplumsal bağlam içinde şekillendiğini vurgulamaları bakımından Jenkins'in görüşleriyle benzerdir. Jenkins'in toplumsal ilişkiler ağına odaklanmasına benzer şekilde Aile 2 E çocuğun toplumsallaşmasına ve gündelik ilişkilere odaklanmıştır. Buna göre çocukların siyasal değer ve ideolojileri, hem evde ailelerinin hem de okulda öğrendiklerinin etkisiyle ve toplumsal değerlerin kabulünün bir sonucu olarak pekişir. Jenkins'in, iktidar ve güç toplumsal ilişkiler ağı içinde ortaya çıkar görüşüyle, Aile 2 E'nin düşünceleri örtüşmektedir. Bu durum, iktidarın belirli kimlikler üzerinde nasıl etki yaratabileceğini ve bu kimliklerin nasıl toplumsal olarak inşa edildiğini anlamak açısından önemlidir. Katılımcı Aile 3 E ise ebeveynlik tarzıyla ilgili olarak; *"... öyle ceza ve ödül yok. ... ama bir disiplin anlayışı aşıladığımı düşünüyorum. Çocuklar üzerinde de kontrolü. ... sadece konuşarak, anlaşılarak ... daha çok hep konuşarak ..."* ifadelerine başvurmuştur. Aile içi dinamiklerde, bireylerin potansiyel verimliliğini artırmaya yönelik sert olmayan daha naif, billurlaşmış iktidar stratejileri ve disiplin mekanizmaları kullanıldığının (Foucault,

2013: 89) bilgisi, Aile 2 K'nin "... çok kızdığımızda bir süre mesafe koyuyoruz. Yani yanlışını anlaması için. Cezalandırma falan yok, o da eski oluyor, ceza vermiyoruz ..." biçimindeki görüşlerinde de ortaya çıkmaktadır. Beden üzerinde işleyen iktidarın kontrolüne işaret eden bu görüşler, dış bedenden daha geniş bir ilişki ağı üreten ve tek bir bedene sahip olmayan iktidarın varlığına da işaret etmektedir. Bireyler, iktidarı gündelik yaşamlarındaki pratiklerinde somutlaştırırlar (Althusser, 2010: 79-119). Böylelikle iktidarı içselleştirerek ve pratiklerine yansıtarak bu geniş ilişki ağını yeniden üretirler. Katılımcının çocuğu üzerinde uyguladığı iktidar, fiziksel bir cezalandırma yerine, daha ince bir kontrol biçimi olan 'mesafe koyma' biçiminde görünür. Althusser'in ideolojik aygıtlar teorisi perspektifinden değerlendirilecek olursa iktidar sadece fiziksel cezalandırma yoluyla değil, daha kapsamlı bir toplumsal ve ideolojik düzlemde, bireylerin davranışlarını biçimlendirme yoluyla da işlemektedir. Aile 3 E'nin çocuklarına ceza ve ödül yerine konuşarak disiplin anlayışını benimsediğini anlatması, bireyin özneleştirilmesinin bir örneği olarak gösterilebilir. Benzer şekilde, Aile 2 K'nin yanlış davranışları cezalandırmak yerine mesafe koyarak düzeltme çabası ve Aile 4 K'nin "Şu anda kontrolün bizde olduğunu düşünmüyoruz." biçimindeki görüşü, modern iktidarın bireyleri öz-denetimlerini yapabilen ve normları içselleştiren öznelere haline getirdiğini gösterir. Bu bağlamda, iktidar, günlük yaşamın her düzleminde var olan ve bireylerin davranışlarını, düşüncelerini ve kimliklerini şekillendiren bir süreç olarak ele alınmalıdır. Biyoiktidar, salt insanların bilinci üzerinden değil, bireylerin bedenleri üzerinden işlediği ve yayıldığı için bedenin derinliklerine kadar cisimleşir. Bu yüzden, iktidar ağları 'beden' üzerinden yapılandırılır. Biyoiktidar, toplumsal bedenin⁷ biyolojik yaşamını denetleyerek bireylerin bedenlerini, alışkanlıklarını ve yaşam tarzlarını şekillendirir, böylece toplumsal bedenin genel düzenini sağlar ve bireylerin gündelik hayatını değer ve normlara uygun hale getirir (Foucault, 2007: 23, 110-134).

"Crop giymek istemiyor, göbeğini göstermek istemiyor. ...vücudun çok güzel crop giyebilirsin. Ya utanıyorum dediğinde ise utanmana gerek yok. ...Utanacak bir şey değil bu, tabii, teşhir etme. Kendi dozunu kendin ayarla diyorum." (Katılımcı Aile 1 K)

Bu örnekte görüldüğü üzere katılımcı Aile 1 K, çocuğunun giyim tarzına yönelik olarak "teşhir etme!" şeklinde bir ifade kullanarak, bedeni sergilemenin ya da açığa

⁷ Foucault'nun biyoiktidar teorisi perspektifinde bu kavram, bireylerin bedenlerinin, sağlıklarının ve yaşama biçimlerinin toplum tarafından kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi anlamında kullanılmaktadır. Genellikle kolektif sağlık, davranış ve yaşam tarzı normlarının bütününe ifade eder. Bireysel bedenlerden öte, toplumun bir bütün olarak bireylerin bedenlerini nasıl şekillendirdiğini ve denetlediğini anlamak için kullanılır.

çıkarmasının kabul edilemez olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada ebeveyn, normatif değer yargıları aracılığıyla çocuğuna toplumsal norm ve değerlerin aktarımını yapmaktadır. Diğer taraftan, ebeveyn, çocuğunun bedeninin ideal güzellikte olduğu değerlendirmesini yaparak, çocuğunu yönlendirmektedir. Böylece, çocuğun bedeni üzerinde bir denetim mekanizması oluşturmakta ve çocuğu belirli bir kimliğe yönlendirmektedir. Bu bağlamda, çocukların sosyalizasyon ve toplumsallaşma süreçleri, ebeveynlerin rehberliği ve yönlendirmeleri doğrultusunda şekillenir. Bu süreçler aracılığıyla çocuklar, ebeveynlerinin aktardığı normlar, değerler, davranış kalıpları ve kimliği içselleştirir. Böylece, ebeveynler çocukların kimliklerini ve toplumsal rollerini belirlemede önemli bir rol oynar. Böylelikle, iktidar özgürlüğü manipüle ederek daha ‘toleranslı’ bir görünüm altında gizlenebilir (Han, 2020: 9-13). Nitekim bir yerde direniş veya direniş imkânı varsa orada hem iktidar vardır hem özgürlük vardır. Bu varoluşsal durum özgürlüğün iktidar tarafından tanımlanması anlamına gelmektedir. Aile 1 K’nin ifadesinde belirttiği, çocuğunun crop giymek istememesi ve göbeğini göstermek istememesi belirli bir beden normu veya toplumsal beklentiye karşı bir direniş olarak okunabilir. Aile 1 K, çocuğunun ‘utanıyorum’ ifadesini kullanarak, toplumsal normlara uyma davranışı ya da direniş arasında bir dengeyi ‘utanacak bir şey yok’ ifadesiyle kurmaya çalışıyor gibi görünmektedir. Bu durumda Aile 1 K’nin, “kendi dozunu kendin ayarla” diyerek çocuğa sağladığı özgürlük kaçınılmaz olarak bir iktidar ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Zira katılımcı Aile 1 K’nin bu özgürlük tutumu, davranış ve eylemlerimiz önündeki iktidar belirlemeleri olan engelleri aşmak için sahip olduğumuz güçlerin kullanımı olarak anlaşılabilir. Aynı şekilde bireyler sadece iktidara tabi olmakla kalmaz, aynı zamanda ona karşı mücadele ederler (Foucault, 2021: 21). Byung-Chul Han’a (2022: 11-12) göre, insan özgürleşmeye çalıştıkça, her defasında başka bir tabiyet durumu yaşar. Bu döngüsel süreç, öznenin yazgısıdır. Yapabilme özgürlüğü, zorlama üretir. Yaşanılan coğrafi mekâna göre giyim tarzının değiştirilmesini, çocuklarına telkin eden katılımcı Aile 2 E, toplumsal norm ve değerleri çocuklarına dayatması üzerinden çocukların bedeninde sağladıkları kontrol iktidarını şöyle aktarmaktadır: “... güdüliyoruz çünkü mesela (kızım) Düzce’ye geldiğinde farklı, diğer tarafta farklı giyinmesi gerektiğini biliyor ... çocuğa ... söylüyoruz, Düzce’ye göre şey giyinmemek lazım diye ...” Aile 2 E, çocuğunun giyim tercihlerini belirli bir yerde (örneğin, Düzce gibi bir yerde) nasıl yönlendirdiklerini açıklıyor. Han’ın (2022: 24) tanımladığı akıllı iktidar, kendisine tabi olan öznenin iradelerini, görünüşte öznenin kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek, öznenin karşısına doğrudan çıkmayarak çatışmadan

kaçınır. Bu yaklaşımla iktidar, öznelere iletişim kurarak, onların gönüllü katılımını sağlamayı amaçlar. İktidar ilişkisinde birey, diğerinin “evet” onayıyla birlikte sadece bir rızayı değil, coşku ve heyecanı da onayladığı için güç kazanır (Han, 2020: 19). Aile 2 E'nin çocuğuna "Düzce'ye göre şey giyinmemek lazım" demesi, çocuğunun giyim tercihlerini belirli toplumsal normlara göre yönlendirdiğini ve bu normların kabul edilmesi için çocuğun rızasını kazanmaya çalıştığını gösterir. Bu duruma Foucault'nun ‘biyoiktidar’ kavramsallaştırması çerçevesinden bakıldığında, iktidarın doğrudan baskı oluşturmak yerine daha incelikli stratejiler kullanarak, hem Aile 2'nin çocuklarının davranışlarını ve bedenlerini yönlendirdiğini ortaya koyar hem de iktidarın görünmez, dost canlısı ve rızaya dayalı formunu vurgular. Çocuk(lar), bu normlara uygun davranışı yalnızca bir zorunluluk olarak değil, aynı zamanda toplumsal uyumun ve kabulün tesisi için gerekli bir yaklaşım olarak görür. Bu nedenle Aile 2 E'nin, yaşanan mekâna göre giyinme gerekliliğini içselleştiren ve bu normları ve beklentileri özgür iradeleriyle yerine getiren çocuklar, Foucault'nun (2021: 87) deyiimiyle ‘özneleşir’. İktidar, bu içselleştirme süreci yoluyla bireyleri biçimlendirir ve denetler. Foucault (2013: 165), modern öznenin itaat ilişkileri ve hakikat söylemleri yoluyla kendisine dayatılan normları, bilgiyi ve pratikleri içselleştirerek kendisini özneleştirdiğini savunur. Bu süreçte birey, kendi kimliğini ve bireyselliğini, toplumsal normlara uygun olarak şekillendirir ve modern iktidarın rasyonel ve özgür bireyi olarak kabul edilir. Han'ın (2020: 9-10) belirttiği gibi, bireyin iktidarı, bir başkasının özgürlüğünü kısıtlar, illa ki baskı şeklinde olması gerekmez. Aile 2 E'nin çocuğu-çocukları, bu farklı giyinme gerekliliğini dayatan normları kabullendiklerinden dolayı toplumsal onaylanma hissini yaşayarak, ailenin iktidarının etkisini artırmış olurlar ve böylece toplumsal rızanın daha derin bir düzeyde üretilmesine de katkıda bulunurlar.

Aile 3 E ise, çocuklarının giyim tarzlarını moda etkisiyle biçimlendirdiklerini anlatıyor. Foucault'nun perspektifinden, iktidarın bireyler arasındaki ilişkiler ve toplumsal yapılar üzerinden nasıl işlediğini ve bedenin nasıl şekillendirildiğini şöyle ortaya koymaktadır:

“... ben de takip ettiğim için böyle giyiniyorlar. Bak bu da size yakışır diye ben de biraz yönlendirmeler yapıyorum giyim tarzlarında. ...o günün, ayın, yılın trendlerini takip ederek o konuda onlar da bizi yönlendiriyor, baba, anne şunları giyiyorlar, şunlar oluyor, bunları almamız lazım gibi. ...mümkün olduğu kadar, gerek ekonomik gerek de sosyolojik yapıya ve kendi aile yapımıza göre, isteklerini yerine getiriyoruz.” (Katılımcı Aile 3 E)

Aile 3 E'nin görüşleri, iktidarın doğrudan baskı yerine daha sofistike yöntemlerle, 'bak bu da size yakışır' yönlendirmesi üzerinden bireyleri biçimlendirdiğine ve iktidar ağlarının beden üzerindeki etkisinin sadece siyasal aygıtlar üzerinden değil, sosyo-ekonomik değişkenler üzerinden de işlediğine işaret eder. İlaveten, ebeveynlerin giyim tercihleri üzerinden uyguladıkları incelikli stratejilerle beden üzerinde dolaylı bir iktidar üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda, ebeveynlerin çocukların bedenleri üzerindeki kontrollerini dolaylı yoldan sağlayan bir iktidar stratejisi, çocukları toplumsal normlara ve değerlere uygun hale getirir. Hardt ve Negri'ye (2001: 48) göre, iktidarın temel amacı toplumsal beden üzerindeki kontrolü ele geçirerek, bireylerin öznelliklerini üretme ve dönüştürme süreçlerini kontrol altına almaktır. İktidar mekanizmalarıyla iktidara tabi olan bireyler aynı zamanda iktidarın üretimine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunurlar (Foucault, 2021: 217). Aile 2 E ve Aile 3 E'nin görüşleri, iktidarın aile içinde nasıl işlediğini ve çocukların öznelliklerinin nasıl üretildiğini gözler önüne sermektedir. Bu örnekler ailelerin belirlediği normlarla şekillenen kişisel tercihlerin toplumsal iktidarın bir yansıması haline geldiğini göstermektedir. Böylece iktidar, bireyleri kendisine tabi kılarak, özneleştirerek devamlılığını ve gücünü sağlar. Horkheimer'ın da (1998) vurguladığı gibi toplumsal düzenin ve normların içselleştirilmesi anlamına gelen bu süreç otoriteye itaat eğilimini artırır.

Normlar ve beklentilerin bireyler tarafından içselleştirilmesiyle sağlanan özneleşme ve bireylerin topluma uyumları katılımcı Aile 5 K'nin ifadelerinde şöyle ortaya çıkmaktadır: *"Bizde çok karışmıyoruz. Zaten çok karışmamızı gerektirecek bir şey de olmadı açıkçası. Hani böyle çok abartı şeyler de yapmadığı için ..."* Toplumsal normların ve aile yapısının giyim tarzlarını belirlemedeki rolünü özgürlükçü bir yaklaşımla değerlendiren katılımcı Aile 5 K, çocuğundan 'çok abartı şeyler' yapmamasını talep ederken, aynı zamanda 'çok karışmıyoruz' tavrıyla da, çocuğun eylemlerini ebeveynlerince belirlenen normlara uyumlu bir biçimde gerçekleştirdiğini ve aynı zamanda çocuğun özgür iradesiyle belirli davranış normlarını benimseyip pratik ettiğini ifade etmektedir. Bu durum, toplumsal norm ve değerlerin aslında çocuklar tarafından içselleştirildiğini ve içselleştirilen normların beden üzerinden pratik edildiğini örneklendirmektedir. Benzer şekilde normların içselleştirilmesi, çocukların kendi davranışlarını ebeveynler ve toplum tarafından benimsenecek bir şekilde düzenlediğini göstermektedir. Aile 5 K'nin "çok abartı şeyler de yapmadığı için" ifadesi,

Han'ın da (2020: 19) işaret ettiği gibi, iktidar ilişkisi içerisinde bireyin sadece rızayı değil, coşku ve heyecanı da onayladığı zaman güç kazandığı görüşüyle örtüşmektedir. Bu bağlamda iktidar, bireyin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini düşündüğü süreçte, söz konusu bireyin davranışlarını ve bedenini belirli normlar çerçevesinde şekillendirir ve yönlendirir. Sonuçta incelenen görüşme verileri ışığında, ailelerin çocukların giyim tarzlarını yönlendirme, kontrol etme ve düzenleme pratikleri, Foucault'cu bir iktidar anlayışının beden üzerinden işleyişine örnek teşkil etmektedir. Nihayetinde iktidarın izleri ve etkileri her insanın bedenine resmedilmiştir (Foucault, 2002: 43-44). Timurturkan'ın (2009: 38) belirttiği gibi iktidar çeşitli mekanizmalarla işlemektedir fakat burada aile, çocuklarının davranışlarını normal olarak kabul etmekte ve bu nedenle disipline ihtiyaç duymadığını belirtmektedir. Bu durum iktidar mekanizmalarının mutlak ilişkiler üzerinden işlemediği yaklaşımına örnek oluşturur. İktidar ilişkileri, tek taraflı bir 'güç' ilişkisine dayanır ve bu noktada itaatkâr bir grubun varlığı şarttır. Disiplin, yönlendirme ve zor kullanma gibi yöntemlerle inşa edilen bu iktidar, ilişkiler bakımından her zaman kesin ve değişmez bir özellikte değil, olasılık ilişkileri özelliğindedir. Bu nedenle, normlar, değerler ve semboller gibi daha sofistike araçları kullanan aktör, iktidar olanağını elde eder. Katılımcı Aile 5 K'nin görüşleri, iktidarın güç ilişkilerinin, itaatkâr bir grubun varlığıyla mümkün olduğuna bir örnek teşkil etmektedir.

Ebeveynlerin, çocuklarının hayatlarına farklı şekillerde müdahale ettiklerini gösteren bir başka örnek ise Aile 3 E'nin şu görüşlerinde yer almaktadır:

"Yani böyle akla mantığa uygunsaydı yani o verdikleri kararı uygulamalarına saygı duyuyorum ve izin veriyorum. ...yani olmayacak bir şeyse ... o aldıkları karar onlara zarar verecekse orada müdahale ediyorum. ...bu olmaz. ...buradan zararlı çıkarsınız. Şöyle sonuçları olur bu işin, diye orada müdahale ediyorum ... izin vermiyorum yani müdahale diye düşünüyorum hemen orada." (Katılımcı Aile 3 E)

Bu ifadeler, Foucault'nun (2002: 43-44), iktidarın beden üzerinden pratik edildiği ve üretildiği yaklaşımıyla örtüşmektedir. Ebeveyn, çocuğun bedeni ve davranışlarını düzenleyerek var olan iktidarını hem gösterir hem de güçlendirir. Nihayet ebeveynin, çocukların davranışlarını biçimlendirdiği bu süreçte, iktidar bedenleşir. Bu aile, çocuklarına özgürlük tanırken, aynı zamanda belirli bir disipline tabi tutmaktadır. Bu durum, iktidarın liberal bir görünüm altında işlediğini gösterir. Aile, çocukların davranışlarını şekillendirerek, norm ve değerlerini içselleştirmelerini sağlar ve böylece

toplumsal denetim mekanizmalarını pratik eder. Aile 3'ün çocukları, kendi kararlarını verirken, aslında içselleştirilmiş normlar ve toplumsal beklentiler doğrultusunda hareket etmektedirler. Bireyler mutlak anlamda iktidarın sahibi değildirler. İktidar, karmaşık stratejilerle üretilir ve değişir (Foucault, 2005b: 37-38; Foucault, 2010: 72). Buna göre Aile 3 E'nin çocuklarına zararlı olabilecek durumlarda müdahale etmesi, iktidarın esnek ve değişken olabileceğinin göstergesidir. Bu, aile içindeki iktidar ilişkilerinin sürekli bir uygulama zemini aradığını ve yeniden değerlendirme süreci içinde olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak Aile 3 E'nin yaklaşımı, Foucault (2002) ve Timurturkan'ın (2009), iktidar anlayışlarını destekler niteliktedir. İktidar, çocukların bedenlerinde ve davranışlarında normlar ve değerler yoluyla uygulanır. Aile, bu normlar ve değerler doğrultusunda çocukları düzenler. Bu durum, iktidarın değişken ve spesifik taktiklerle bireyleri nasıl şekillendirdiğini ve yönlendirdiğini gösterir. Aile 3 K'nin şu ifadeleri, iktidar ilişkilerinin ailede şekillendiğinin örneği niteliğindedir:

“...babayla ikimiz açısından sorarsanız evde kontrol bende gibi. Evet, çocuklarım üzerinde ben de tabii ki eşimle konuşuyoruz. Yani bir de biz hiç ayrı kararlara düşmedik. Hep ortaklı. O yüzden (babanın) ... çocukların üzerinde kurduğu disiplin ... bana çok yardımcı. Hani böyle çocuklar da ... burda babam, burda annem doğru söylüyor. Bunda babamın tarafında gideyim gibi ...” (Katılımcı Aile 3 K)

Aile 3 K'nin yaklaşımı, iktidarın bedenlerde nasıl cisimleştiğini, normlar ve değerler aracılığıyla nasıl uygulandığını gösterir. Çocukların bedenleri ve davranışları, ebeveynlerin ortak disiplin ve kontrol anlayışı doğrultusunda şekillenir. Daha önce de belirttiğimiz gibi iktidar kesin ve mutlak ilişkilerle değil, aile içi normlar ve değerler aracılığıyla işleyişine devam eder. Bu durum, iktidarın bireylerin bedenlerinde ve eylemlerinde nasıl pratik edildiğini ve işlendiğini ortaya koyar. Ebeveynlerin tutarlı ve uyumlu yaklaşımı, çocukların bu normları içselleştirerek kendi davranışlarını düzenlemelerine yol açar. Bu noktada Aile 4 E'nin aşağıdaki görüşleri, Foucault'nun (2021: 217) perspektifinden, iktidarın hangi koşullara bağlı olarak şekillendiğini ve uygulandığını anlamamıza yardımcı olmaktadır:

“Hayat önümüze yani farklı ortamlar, farklı durumlar, farklı tepkiler koymamız gerektiren olaylar çıkarıyor. Bu anlamda ben de ebeveynlik tarzımızı şöyle tanımlayabilirim. Gerektiğinde durumlara göre bir tarz oluşturmak zorunda kaldık. Çocuk yetiştirirken ve buna göre hareket ettik.” (Katılımcı Aile 4 E)

Çocuk yetiştirme stillerinin koşullara göre değişebildiğini söyleyen Aile 4 E, iktidarın olasılık ilişkileri üzerinden form kazandığı anlayışını ve iktidarın bu formunu dolaylı yollarla gerçekleştiği düşüncesini temellendirmektedir. Aile 4 E'nin ebeveynlik tarzlarını duruma göre uyarlamaları hakkındaki görüşleri, iktidarın her yerde bulunması, karmaşık ve taktiksel doğası ve tarihsel bağlamlara bağlı olarak şekillendiği argümanlarını destekler. Bu durum, iktidarın bedenlerde ve gündelik yaşamın pratiklerinde nasıl cisimleştiğini ve işlediğini anlamamıza yardımcı olur. Ailelerin ifadelerinin de işaret ettiği gibi iktidar her yerde bulunur çünkü her ilişki iktidar gücünü ağ biçiminde her yerden üretir. Ancak, her stratejik durum doğrudan iktidar üretmeyebilir. İktidar, bir toplumda pratik edilen karmaşık stratejilerin bir sonucudur. İktidar, belirli bir kurum ya da yapı tarafından belirlenmez; aksine, karmaşık stratejiler aracılığıyla üretilir ve bu süreçte süreklilik kazanır. Bu stratejiler, pratikler, teknikler ve araçlar iktidarın üretilmesine ve bireylerin kontrol edilerek normleştirilmesine hizmet eder. Demek ki, kendi tarihselliğinde şekillendiği için özgün ve benzersiz olan bu iktidar formu, sadece kendi tarihsel koşullarında, her yerde ve her şeyde ortaya çıkar (Foucault, 2021: 143; Foucault, 2010: 72). İktidar, belirli bir tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamda şekillenen ve uygulanan bir şeydir. Bu bağlamda, araştırmada tartışılan her ailenin dinamikleri ve çocuk yetiştirme tarzları farklılıklar içermektedir. Bu durum Foucault'nun sadece o insan ilişkilerinde ya da aile yapısında etkili olabilecek özgün iktidar ilişkilerinin varlığına gönderme yapmaktadır (Foucault, 2021). O halde iktidarın, işleyişini anlayabilmek için ilişkilerin bağlamını analiz etmek gerekmektedir. Böyle bir bakış açısıyla ele aldığımızda, iktidarın işleyişi ve bireyler üzerinde yarattığı etki, ebeveynlerin çocuklarının eğitim ve davranışlarını düzenleme çabaları üzerinden anlaşılabilir. Ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımını sınırlama, ders çalışma alışkanlıklarını şekillendirme ve toplumsal çevrelerini kontrol etme gibi strateji ve tekniklerle toplumsal uyumu sağlamaya ve bireyleri normleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu anlamda, iktidar mekanizmalarının bireyler üzerindeki etkilerini anlayabilmek için, ailelerin günlük yaşamlarında sergiledikleri şu müdahaleler bize kılavuzluk eder: “... bir taraftan da hayatın gerçekleri var, ister istemez. ... mesela telefonu alıyorum daha fazla soru çözsün diye.” (Katılımcı Aile 1 K) Aile 1 K'nin, çocuğun ders çalışmasını teşvik etmek amacıyla telefonunu alması, iktidarın nasıl işlediğini göstermektedir. Bu eylem, çocuğun belirli normlara (örneğin, eğitimde başarıya odaklanma) uyumunu sağlamak için kullanılan bir strateji olarak değerlendirilebilir. Telefonun alınması gibi bir eylem, doğrudan iktidar üretmeyebilir;

ancak bu tür stratejiler, daha geniş bir iktidar ağının parçası olarak bireylerin davranışlarını kontrol etmek ve belirli normlara uygun hareket etmelerini sağlamak amacıyla kullanılır. Unutulmamalıdır ki iktidar, tarihsel ve toplumsal bağlamda şekillenen, her yerde farklı biçimlerde ortaya çıkan karmaşık bir yapıdır. Katılımcı Aile 3 E'nin, “... sosyal çevrelerindeki görüştikleri arkadaşlarını, ebeveynlerine kadar sorgulama yapıyoruz. ... kimler, zararlı alışkanlıkları var mıdır, aktiviteleri nelerdir gibi kendimizce bir takip şeyimiz var.” sosyal çevreyi dikkatlice izleme ve çocuklarının arkadaşlarını sorgulama yaklaşımı, biyoiktidar argümanı ile örtüşmektedir. Foucault'nun biyoiktidar kavramı, fiziksel şiddet kullanmadan bireyleri güçlendiren, potansiyellerini en verimli şekilde kullanmalarını sağlayan ve bu süreçte onları toplumsal normlara uygun hale getiren bir iktidar formunu ifade eder (Foucault, 2002: 252; Foucault, 2021: 16-18). Aile 3 E'nin bu sorgulama ve izleme pratiği, çocuklarının sosyal çevresini kontrol altında tutma çabasını, onları belirli normlara uymaya zorlamayı ve bu süreçte disiplin aracılığıyla bireylerin şekillendirilmesini yansıtır. Sonuç olarak, Aile 3 E'nin bu pratiği, Foucault'nun disiplin ve biyoiktidar kavramlarıyla uyumlu bir şekilde, bireylerin kontrol edilmesi ve toplumsal normlara uygun hale getirilmesi sürecini yansıtır. Bu yaklaşım, bireylerin potansiyellerini en verimli şekilde kullanmalarını sağlayarak toplumu şekillendiren ve sürdüren bir iktidar mekanizmasının parçasıdır (Foucault, 2005b: 183; Foucault, 2021: 62-145). Katılımcı ailelerin görüşlerine bakıldığında, Aile 1 K ve Aile 3 E, çocuklarının teknoloji kullanımını sınırlama ve sosyal çevreyi denetleme gibi konulara vurgu yapmaktadırlar. Bu örnekler, bu ailelerin çocuklarının eğitime ve günlük yaşamlarına disiplin ve gözetim gibi iktidar mekanizmalarını kullanarak katılım sağladıklarını ve böylece çocuklarının davranışlarını ve alışkanlıklarını denetleyip düzenlediklerini göstermektedir. Bu da, Foucault'nun iktidarın bireyler üzerindeki etkisi hakkındaki düşüncelerini desteklemektedir. Biyoiktidar, bedenlerin ve biyolojik süreçlerin (üreme, doğum, beslenme, uyku, sağlık gibi) kontrol edilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelen bir iktidardır (Foucault, 2021: 16). Bireyin bedenini nesneleştiren anatomo-politika ile toplumsal bedeni konu edinen biyolojik süreçler, insanları disipline eden ve kontrol altına alan biyoiktidar formlarıdır (Foucault, 2010: 102-103; Foucault, 2021: 147). Çocukların yetiştirilmesi sürecinde, bireylerin yaşamlarını kontrol etme amacıyla kullanılan biyoiktidar pratiklerinin somut örneklerini görmek mümkündür. Bu süreçte, çocuklar tıpkı bir bonzai ağacı gibi, belirli bir kalıba göre şekillendirilerek toplumsal beklentilere uygun bireyler haline getirilmeye çalışılır. Giddens'in (2000: 222-224) vurguladığı gibi, tüm sosyal etkileşimler iktidar

ilişkileri içerir ve bireyler bu ilişkilerde kendi amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli stratejiler kullanabilirler. Katılımcı Aile 1 K, bu durumu; *“Yani çocukluktan beri bonzai ağacı gibi budayarak belirli bir yola doğru yönlendiriyoruz.”* görüşüyle açıkça ifade etmektedir. Katılımcı Aile 1 K'nin, çocukları yönlendirme sürecini "bonzai ağacı gibi budayarak" benzetmesiyle vurgulamasına benzer şekilde, Aile 9 K'nin çocuklarını kendi bedenleriyle ilgili değerlendirmelerini destekleme yaklaşımı, bu mekanizmaların bireylerin kendileri hakkındaki düşünceleri, fiziksel görünümüleriyle ilgili yaklaşımları ve davranışları üzerindeki derin etkilerini ortaya koymaktadır. Bu durum, bireylerin toplumsal normlara ve güzellik standartlarına uygun hale gelmeleri için yönlendirildiklerini göstermektedir. Örneğin,

“...benim bacaklarım kilolu dediği zaman bu sendeki kilo çok sağlıklı bir kilo. Yani bacaklarının diğer arkadaşlarından daha iri olması çok normal bir şey. ...sen abur cubur yiyerek kilo almıyorsun. Sağlıklı beslenerek kilo alıyorsun şeklinde yorumluyoruz onunla.” (Katılımcı Aile 9 K)

Foucault (2007: 23), iktidar mekanizmasının, bireylerin gündelik hayatlarındaki pratiklerini yönlendiren, toplumsal değerleri ve normları biçimlendiren, söylemlerini belirleyen, toplumsal bir beden olarak anlaşılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Çünkü bireylerin bedenleri üzerinde yapılan değerlendirmeler ve yorumlar, toplumsal normlar ve sağlık normları gibi ölçütlerle ilişkilendirilir. Aile 9 K, bireyin bedenini değerlendirirken sağlık normlarını esas alarak yorumlarda bulunuyor ve bu yorumlarla bireyin beden algısını şekillendiriyor. "Bacaklarının diğer arkadaşlarından daha iri olması çok normal bir şey" diyerek, sağlıklı bir kilo algısını çocuğuna aktarıyor. Ailenin "sağlıklı beslenerek kilo alıyorsun" şeklindeki yorumu, bireyin bedenini nasıl yönlendirdiğini ve belirli beslenme alışkanlıklarının nasıl teşvik edildiğini gösterir. Bu söylem, bireyin beden algısını ve davranışlarını şekillendirirken; aynı zamanda, Foucaultcu perspektiften, iktidarın belirli bir zamanda ve toplumsal bağlamda insanların düşünme, konuşma ve yazma biçimleri üzerindeki etkisiyle nasıl normatif davranışlar dayattığını ve beden üzerindeki etkisini gösterdiğini örneklemektedir. Örneğin, bir toplumda "sağlıklı beslenme" kavramı belirli bir söylem olarak işlev görebilir. Sağlıklı beslenme hakkında yapılan konuşmalar, yazılan yazılar ve yayımlanan makaleler, bu söylemin bir parçası olarak bireylerin beslenme davranışlarını etkiler. Sağlıklı beslenme söylemi toplumun sağlık kalıplarına ya da bilimsel bulgulara dayalı olarak biçimlenir, benzer şekilde belirli ideal normları ve değerleri yansıtır. İktidar, bedeni ve söylemleri

biçimlendirir ve bireyi üretir. Bireyler, iktidarın gözetim ve normalleştirme yöntemleriyle biçimlendirilmektedirler. İktidar, bilgi ve söylem gibi mekanizmalar yoluyla her yerde sürekli işlemektedir (Foucault, 1992: 214; Foucault, 2002: 43; Foucault, 2005b: 107). Katılımcı Aile 9 K'nin sahip oldukların normal söylemi, Foucaultcu anlamda bir iktidar aygıtı olarak işlev görür ve bu iktidar, söylemin kendisinde yer alır. İktidar, söylemle iç içe geçmiş bir şekilde işler; yani iktidar, söylem aracılığıyla kendini gösterir ve bu süreçte söylemin içeriğinden ziyade, belirli bir anda yapılan söylemin kendisi önemlidir (Foucault, 1993: 11; Foucault, 2005b: 182-184). Nitekim gerçeklik söylem tarafından inşa edilmiş yapılar aracılığıyla kavranabilir ve deneyimlenebilir (Mills, 2023: 77). Aynı şekilde, Foucault gündelik hayatın pratikleri ve söylemleri üzerinden işleyen iktidar ilişkilerini anlamaya çalışır, böylece bireylerin nasıl kontrol edildiği ve yönlendirildiği açıklanabilir (Foucault, 2021: 18). Bu bağlamda, söylem sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin kurulmasında ve sürdürülmesinde kritik bir rol oynar. Görüldüğü gibi Aile 9 K katılımcısının ifade ettiği gibi çocukların sağlıklı şekilde beslenme alışkanlıklarının oluşturulması ve dolayısıyla bedensel gelişimin genel kabul gören ya da sağlıklı görülen belirli normlara uygun biçimde gerçekleşmesi için yapılan müdahaleler, biyoiktidarın bir yansımasıdır. Böylelikle, ebeveynler çocuklarını toplumsal normlara uygun bireyler olarak yetiştirmeye gayret ederler. Katılımcı Aile 9, bu normları söylemler vasıtasıyla pratik ederek çocuklarının gelişimini hem sağlıklı gelişme hem de davranışlar boyutunda yapılandırmakta ve her aile gibi toplumsal uyumu hedeflemektedir. Aynı şekilde, Aile 3 çocuklarının günlük yaşamlarını düzen ve disiplin içinde devam ettirmeleri konusunda şöyle kararlılık göstermektedir:

“Şimdi çocuklarımızın günlük yaşamlarını küçüklükten beri fiziki aktivite olarak zaten belli bir düzen ve disiplin üzerinde oluşması için bir gayretimiz var. Yani akşam erken yatmaları sabah yani uyku ve düzenlerinin olması bakımından...” (Katılımcı Aile 3 K)

Aile 3 K'nin bu görüşleri, Ece'nin (2009: 61-63), iktidarın belirli bir amaç, yönelim ya da niyet taşıdığı yönündeki düşüncelerini desteklemektedir. Aile 3 K'nin bu görüşü, çocukların günlük yaşamlarının düzenlenmesi, belirli bir fiziksel aktivite ve disiplinle yapılandırılması, Foucault'nun biyoiktidar kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Biyoiktidar, bireylerin biyolojik süreçlerinin, yani uyku düzeni gibi günlük yaşam alışkanlıklarının, iktidar mekanizmaları aracılığıyla düzenlenmesini ifade eder (Foucault, 2021: 16). Böylece aile, çocukların uyku ve aktivite düzenlerini belirleyerek,

onları toplumsal normlara ve değerlere uygun bireyler olarak yetiştirmeye çalışmaktadır.

"Zaman kaybına değil de kişisel olarak kendilerinin gelişimine katkı sunacağı faaliyetler olmasını ... halı sahaya gidebilirler, zaman zaman ..., gezme, yürüme, spor gibi herkesin kabul edebileceği makul, mantıklı aktivitelere de ... izin veriyoruz."
(Katılımcı Aile 3 E)

Aile 3 E katılımcısı, aile olarak çocuklarının kişisel gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilecek faaliyetlere katılabilmelerini desteklediklerini ifade etmektedir. Fakat çocuklarının "zaman kaybına neden olmayan, kişisel gelişimlerine katkı sunacak faaliyetlerle meşgul olmasını" istemesi ve "halı saha, gezme, yürüme, spor gibi makul, mantıklı aktivitelere izin vermesi" biyoiktidar perspektifiyle uyumludur. Bu durum, bireylerin bedenlerinin belirli normlara uygun olarak disipline edilmesi ve düzenlenmesi sürecini yansıtır. Katılımcının yaklaşımı Foucault'nun (2010: 102-103) ve Han'ın (2020: 15; 2021: 147) iktidarın baskıcı değil bir iletişim aracı olarak yapıcı olduğu ve dolayısıyla hayatın 'düzenleyici denetim' olan biyopolitikanın bir nesnesi haline geldiği biçimindeki düşüncesini doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular, iktidarın aile içinde normlar ve değerler aracılığıyla dolaylı olarak işlediğini ve bu iktidarın bireylerin bedenlerinde ve davranışlarında somutlaştığını ortaya koymaktadır. Aile içindeki iktidar ilişkileri her ailenin kendi normlarına ve yapısına göre farklı şekillerde deneyimlenir. Her etkileşim, iktidarı üretir ve toplumsal normlar, bireyler tarafından içselleştirilerek günlük pratiklere dönüştürülür. Bu bulgular, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerinden iktidarın nasıl cisimleştiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu noktada, iktidarın bireylerin bedenleri ve davranışları üzerinden nasıl işlediğine ve üretildiğine dikkat çekmek araştırmanın amacı açısından önemlidir.

4.2.2. Eğitim, Kariyer Planlama, Meslek Seçimi ve İktidar Dinamikleri

Bu çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının eğitimi ve geleceği hakkındaki düşünceleri ve uygulamaları incelenerek, toplumsal yaşamın her alanında var olan iktidarın aile içindeki yansımaları araştırılmıştır. Özellikle, ebeveynlerin çocuklarının eğitim hayatına nasıl katıldıkları, meslek seçimlerine nasıl yön verdikleri ve bu süreçte hangi roller üstlendikleri gibi sorulara yanıt aranmıştır. Çalışmanın temel amacı, ebeveyn-çocuk

etkileşimlerdeki iktidar dinamiklerini ortaya koyarak, çocukların düşünce ve davranışlarının ebeveynler tarafından nasıl şekillendirildiğini analiz etmektir.

Bu bölümde, ebeveynlerin çocuklarının eğitim, kariyer planlaması ve meslek seçimi süreçlerinde aktif bir rol oynadığı ve bu süreçte belirleyici bir etkiye sahip olduğu, görüşme verileriyle desteklenmektedir. Ebeveyn beklentilerinin çocukların hayatlarındaki yönlendirici rolü, iktidarın günlük yaşamda nasıl işlediğine dair somut örnekler sunmaktadır.

Ginzberg (1988), ailelerin çocuklarını yalnızca mutlu olmalarını istedikleri gerekçesiyle yönlendirmediklerini ve bu bağlamda çocukları kendi kararlarıyla baş başa bırakarak sorumluluk almadıklarını iddia etmektedir. Ginzberg, ebeveynlerin çocuklarının kararlarına ve planlamalarına daha fazla müdahil olmaları gerektiğini savunur, çünkü çocukların tek başlarına seçim yapamayacaklarını düşünmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin, çocuklarının eğitim, meslek ve kariyer planlamaları üzerinde aktif bir rol oynaması ailelerin çocuklarının geleceğini şekillendirmede önemli bir iktidar mekanizması olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Foucault'nun, iktidarın aile içindeki normlar ve disiplin mekanizmaları aracılığıyla bireyleri şekillendirdiği görüşü bu durumu açıklamaktadır (Foucault, 2005b: 187). Katılımcı Aile 1 K'nin, “...her ebeveyn gibi biz de iyi okullarda olsunlar, geri kalmassınlar istiyoruz. Şimdiye kadar çok böyle baskılamadık. Daha rahat, özgür mutlu çocuklar olsunlar istedik ama bir taraftan da hayatın gerçekleri var; ister istemez ...” şeklindeki sözleri, ebeveynlerin çocuklarının hayatlarını şekillendirme sürecinde, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde müdahalede bulunduklarını ve yönlendirme yaptıklarını gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Ebeveyn, çocuklarının iyi okullarda eğitim görmelerini istemekte ve bu isteği doğrultusunda çocuklarına çeşitli yönlendirmelerde bulunabileceğini ifade etmektedir. Bu, çocukların eğitim hayatlarıyla ilgili ebeveynlerin nasıl belirli bir standart ve başarı beklentisi taşıdığını gösterir. Burada, ebeveynler çocuklarına dolaylı yollardan baskı yaparak ve yönlendirerek, belirli bir başarı düzeyi hedeflerler. Ebeveynler, çocuklarına özgürlük sunsalar bile aslında örtük bir biçimde onların seçimlerini etkilemektedirler. Katılımcı Aile 1 K ile yapılan görüşmeden alınan örnekte görüldüğü gibi ebeveynlerin beklentileri iktidar süreçlerini yeniden üreten toplumsal kontrol mekanizması gibi işlev görmektedir. Bu noktada çocuklarının özgür ve mutlu olmasını arzu eden ebeveyn, benzer şekilde hayatın gerçeklerinin etkisiyle kendi beklentileriyle yüklendiklerini ve bu beklentiler nedeniyle yönlendirme yaptıklarını kabul etmektedir. Devamında Aile 1 K

bu durumu şöyle aktarmaktadır: *“Kendi görüşümüz onlara yansıyor. Sorgulamaya başlayınca eğriyi doğruyu görünce erken bilinç kazandılar diyebilirim ben. Yani dayatmaya çalışmıyoruz. Doğruyu söylüyoruz. Onlar yine ne isterlerse onu yapmakta özgürler.”* Her ne kadar ebeveynler çocuklarını tercihleri konusunda serbest bıraktıklarını ifade etseler bile, özellikle bazı mesleklere yönlendirmelerinde beklentilerini belirgin şekilde belli ettiklerini vurgulamaktadırlar. Kniveton’un da (2004: 56) işaret ettiği gibi ebeveynler istekleriyle örtüşen etkinlikler konusunda daha istekli ve daha destekleyici olmak konusunda bir yönlendirme yapmaktadırlar. Aile 3 E katılımcısının bu konudaki yaklaşımı şöyledir:

“En ekonomik şey hayal kurmak ... Yani kendi hayatlarını, düşüncelerini, kafa yapılarını zenginleştireceğini düşünüyoruz. O yüzden de ... bu hayaller aynı zamanda gerçeğe özdeşleşecek... ideale dönüşebilecekse ebeveyn olarak ya da hep beraber ... üstesinden gelebileceğimiz bir hayal diyerek daha çok kanalize etme ve yönlendirme yapıyoruz.”

İktidar, bireyleri verimliliğe yönlendiren, daha incelikli kontrol mekanizmaları kullanır. Bu sayede hem toplumsal düzeyde hem de bireysel olarak kapsamlı bir kontrol ağı oluşturur. Bireyler, içselleştirdikleri normlar aracılığıyla bu iktidar sistemine entegre olur ve iktidarın idealize ettiği birey imajını benimser (Foucault, 2013: 89-165). İktidar, bireylere özgür bir seçim sunar gibi görünse de, aslında içselleştirilen normlar aracılığıyla bireylerin davranışlarını dolaylı olarak yönlendirir. Bu sayede, bireyler kendi özgür iradeleriyle seçtiklerini düşünerek, aslında iktidarın belirlediği bir yolda ilerlerler. Görüldüğü gibi Aile 3 E’nin yaklaşımı, Foucault’nun iktidarın bireyleri disipline etme ve normleştirme süreçlerine dair görüşleriyle örtüşmektedir. Ebeveynler aslında beklentileriyle birlikte çeşitli normlar ve değerleri çocuklarına dayatarak çocukların tercihlerini belirlemektedirler. Öyleyse yönlendirme ve müdahale mekanizması sadece beklentilerle değil, benzer şekilde gündelik hayatın normları ve değerleriyle işlemektedir. Ebeveynler bazı etkinliklerde gösterdikleri aşırı istek ve ilgi yardımıyla çocuklarına gerçekte kendi seçimlerini / kararlarını bildirmiş olmaktadır (Ferry, 2006: 5). Araştırma bulgularına göre, aile içindeki iktidar ilişkileri, sadece beklentiler değil, aynı zamanda hedefler, dil kullanımı ve mesajlar, değer yargıları ve kişisel deneyimlere dayalı yönlendirmelerle de şekillenmektedir. Bu durum, gündelik yaşamın norm ve değerlerinin aile içi dinamiklerde önemli bir rol oynadığını

göstermektedir. Katılımcıların görüşmelerindeki dil kullanımı, değer yargıları ve kişisel deneyimlere yapılan atıflar, bu durumun somut örnekleridir:

Katılımcı Aile 3 E'nin 'akıl-mantık' stratejisi; *"... akla mantığa uygunsaydı yani o verdikleri kararı uygulamalarına saygı duyuyorum ve izin veriyorum. ...olmayacak bir şeyse ... o aldıkları karar onlara zarar verecekse orada müdahale ediyorum. ... müdahale diye düşünüyorum hemen orada."* Burada ebeveynlerin çocuklarının kararlarına zararlı olabileceği durumlarda müdahalede bulunduklarını ortaya koyar. Bu şekilde, çocukların kendi kararlarını almalarına izin verirken, belirli durumlarda kendi norm ve değerlerine göre müdahale ederler. Katılımcı Aile 9 K'nin 'sağlıklı beslenme' stratejisi; *"Sen abur cubur yiyerek kilo almıyorsun. Sağlıklı beslenerek kilo alıyorsun şeklinde yorumluyoruz onunla."* Burada ebeveynlerin çocuklarının bedenlerini görme biçimlerini yönlendirmeye yönelik, sağlıklı beslenme normlarını ve vücut standartlarını öğretme çabası olarak değerlendirilir. Ebeveynler, çocuklarının bedenlerini ve sağlığını belirli normlara uygun şekilde şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcı Aile 2 K'nin 'mesafe koyma' stratejisi; *"... çok kızdığımızda bir süre mesafe koyuyoruz. Yani yanlışını anlaması için. Cezalandırma falan yok, o da eski oluyor, ceza vermiyoruz ..."* Burada ebeveynler, çocuklarına karşı doğrudan bir ceza uygulamak yerine, mesafe koyma stratejisiyle çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye çalışıyorlar. Bu, çocukların yanlışlarını anlamaları için dolaylı bir yönlendirme ve müdahale mekanizmasıdır. Ebeveynlerin, yanlış davranışları cezalandırmaktan ziyade, mesafe koyarak çocuğun kendini değerlendirmesine olanak tanınması, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde disiplinin daha modern bir formunu temsil eder. Katılımcı Aile 5 K'nin 'sınırlı özgürlük' stratejisi; *"Bizde çok karışmıyoruz. Zaten çok karışmamızı gerektirecek bir şey de olmadı açıkçası. Hani böyle çok abartı şeyler de yapmadığı için ..."* Burada ebeveynler, çocuklarının davranışlarına doğrudan müdahale etmediklerini belirtmektedirler. Ancak bu, aslında çocuklarının belirli sınırlar içinde kaldığını ve bu sınırların dışına çıkmadığını ima eden dolaylı bir kontrol biçimidir. Ebeveynlerin "karışmama" stratejisi, çocukların beklentilere uygun davranmalarını sağlayan dolaylı bir müdahale ve yönlendirme şeklidir. Katılımcı Aile 8 E'nin 'ödev önceliği' stratejisi; *"... O ödevler yapılacak, ondan sonra ne isteniyorsa yapılacak."* Burada ebeveynler, çocuklarına önce sorumluluklarını yerine getirme zorunluluğunu dayatmakta, ardından onların özgürce zaman geçirmelerine izin vermektedir. Bu, çocukların davranışlarını belirli bir disiplin çerçevesinde şekillendiren doğrudan bir yönlendirme ve müdahale

mekanizmasıdır. Ebeveynlerin bu yaklaşımı, çocuğun sorumluluk bilinci geliştirmesi ve bu sorumluluklar doğrultusunda hareket etmesi için yapılandırılmıştır.

Toplumun genel bir uyum içinde olması için, bireylerin düşünce ve davranışlarının bir dereceye kadar yönlendirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Özmkas, 2021: 161-163). Bu bağlamda, Aile 2 K ile yapılan görüşmeden alınan şu cevap, ebeveynlerin çocuklarını yönlendirdiğinin örneğidir:

“Küçükken daha otoriter bir tarzda eğitimlerini etkiledik. ... Bazen zorladım, bazen ... güzellikle, bazen kızarak ya da otoriter bir anne olarak. Ama şimdi büyüdükçe biraz daha serbest bıraktık. Çünkü yaşları büyüdüğü zaman çok da müdahale ettirmiyorlar. ... onları tamamen serbest bırakamıyoruz. ... takip ediyoruz, ona göre yönlendiriyoruz. ... eksikliklerini belirliyoruz. ... kursuna git diye yönlendiriyoruz ama gitmek istemiyor ısrarla şimdi ama şey ... kendini yetersiz bulunca bu sene kursa başladı.”

Aile 2 K'nin çocuklarının eğitimine müdahale etme ve onları yönlendirme tarzı da Foucault'nun iktidar mekanizmaları açısından anlamlıdır. Aile 2 K, çocuklarını bazen otoriter, bazen daha serbest bırakarak, her zaman belirli bir norm çerçevesinde hareket etmeleri için yönlendirmektedir. Çocuklarını kurslara gitmeleri konusunda teşvik etmeleri ve eksikliklerini belirleyip bu eksiklikleri gidermek için çaba sarf etmeleri, çocukların belirli bir "başarılı öğrenci" normuna uymalarını sağlama girişimidir.

Yine aynı bağlamda, Aile 3 E'nin düşünceleri, ebeveynlerin çocukları üzerinde uyguladıkları disipline ve normalleştirmeye çok açık bir örnek olarak gösterilebilir:

“Bir belirli düzen oturtturduk ve o düzen içinde düzenli bir ders çalışma alışkanlıkları var. ... ders çalışma alışkanlığı oturturmaya çalıştım hep. ... Okul hayatları başarılı, öğretmenleri tarafından seviliyorlar. Derslerine, ödevlerine her şeyine özen gösteriyorlar. Verilen görevlerin de ellerinden geldiği kadar altından kalkıyorlar. O yüzden şimdilik bir sıkıntımız yok.”

Aile 3 E'nin, çocuklarına belirli bir düzen oturtma ve ders çalışma alışkanlığı kazandırma çabası, Foucault'nun disiplin ve normalleştirme mekanizmalarının nasıl işlediğini gösterir. Aile 3 E, çocuklarının okul hayatında başarılı olmalarını, öğretmenleri tarafından sevimlerini ve verilen görevleri yerine getirmelerini sağlamaya yönelik bir disiplin anlayışı benimsemiştir. Bu, çocukların başarılı öğrenci olarak nesneleştirilmeleri sürecinde, iktidarın bireyleri normlara uygun şekilde davranmaya zorlayarak nasıl işlediğinin bir örneğidir.

Foucault'nun iktidar ilişkileri teorisi, bireylerin ailede, okulda, hastanede veya diğer toplumsal kurumlarda nasıl nesneleştirildiğini ve belirli normlara göre şekillendirildiğini ortaya koyar. Foucault'ya göre (2004: 356; 2021: 58), iktidar ilişkileri çok çeşitli işlemler ve stratejilerle uygulanır ve bu süreçte bireyler iyi çocuk, başarılı öğrenci, deli ya da hasta gibi belirli özne türlerine dönüştürülürler. Bu bağlamda, Aile 3 E ve Aile 2 K ile yapılan görüşmeler, Foucault'nun bu argümanını somutlaştırmaktadır. Her iki aile de, çocuklarını belirli normlara göre biçimlendirerek, onların eğitim hayatlarını düzenlemekte ve onları 'başarılı öğrenci' olarak nesneleştirmektedir. Bu durum, iktidarın işleyişine ve bireylerin bu iktidar ilişkileri içinde biçimlendirilmesine somut bir örnek oluşturmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarını yönlendirme, müdahale etme ve disipline etme biçimleri, iktidarın bireyleri nasıl kontrol ettiğini ve belirli normlara uyum sağlamalarını nasıl zorunlu kıldığını ortaya koyar. Bu bağlamda iktidarın, yalnızca bir baskı ve disiplin aygıtı olarak değil, aynı zamanda bireyleri günlük yaşamın normları ve rutinleri yoluyla yönlendiren bir güç olarak düşünülmesi gerekmektedir (Foucault, 1992: 214; Foucault, 2002: 43; Foucault, 2005b: 107). Öyleyse, iktidarın sadece dışsal bir zorlama olmadığını, aynı zamanda bireylerin iç dünyasına işlediğini ve günlük yaşamın her alanında kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. Foucault'nun iktidar anlayışının, ebeveynlik rolü gibi günlük yaşam pratiklerine nasıl yansıdığını görmek için Aile 11 K'nin görüşlerini örnek olarak verebiliriz:

“Küçükken şöyle yapıyordum, bazı kurallarımız vardı... Rutinlerimiz vardı, yani hepten serbest bırakmıyordum ama çok da sıkı bir hayatları olmadı. Yani şu an kızım da öyle sıkı bir hayata sahip değil. Oğlum da olmadı ama kuralsız da olmuyor...” (Katılımcı Aile 11 K)

Buna göre iktidar, baskı ve disiplin aracı olmasının ötesinde, aynı zamanda yönlendirme ve normalleştirme aracıdır. Aile 11 K, çocuklarına normlar ve rutinler dayatarak davranışlarını yönlendirmiş fakat baskıcı bir anlayışı benimsememiştir. Bu görüş, Foucault'nun insanlar arasındaki ilişkiler anlamında kullandığı iktidarın, yine kendi dinamiklerine göre yani bireylerin etkileşimleriyle ve yine bu nedenle aşağıdan yukarıya doğru biçimlenen çok boyutlu bir ağ yapısında olduğu açıklamasıyla eş değerdir. Aile 11 K'nin "hepten serbest bırakmıyordum ama çok da sıkı bir hayatları olmadı" ifadesi, iktidarın spesifik bir şekilde, bireylerin hem özgürlük alanını tanıyan hem de bu alanı normlarla sınırlayan bir işleyişe sahip olduğunu gösterir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarına uyguladığı müdahalelerin, onların davranışlarını ve kimliklerini

şekillendiren bir iktidar mekanizması olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Foucault'ya göre (2021: 62-63), bireyleri özne haline getiren iktidar doğru davranış ve düşünce biçimleri dayatır, doğrudan bireylerin gündelik hayatını yönlendirir. Modern özne, itaat ağı ve hakikat söylemleri dolayısıyla kendisine dayatılan normları, bilgiyi, pratikleri, kimliği içselleştirerek kendisini öznelleştirir. Böylece kendini tabi kılarak şekillendiren özne hem ebeveynleri hem de toplumsal çevresi tarafından kabul görür (Foucault, 2013: 165). Bu iktidar yaklaşımına göre, normlar ve değerler aracılığıyla bireyleri şekillendiren bu süreç, Aile 8 E'nin çocuklarının eğitimi ve toplumsallaşmasıyla ilgili şu düşüncelerinde açıkça görülmektedir:

“Ya ikisi de erken başladılar anaokuluna. Pozitif etkisi olacağını düşünerek ...ama ilkokuldaki sınıf öğretmenini seçerken biraz titiz davranmak istedik ha ikisinde de istediğimiz gibi oldu mu? Maalesef olmadı. ...sorumluluklarının bilincini hep onlara vermeye çalıştık. ...O ödevler yapılacak, ondan sonra ne isteniyorsa yapılacak.” (Katılımcı Aile 8 E)

Buna göre, ebeveynler, çocuklarını desteklemelerinin yanında beklentilerini ve isteklerini de aile içi ilişkilerde bir sosyalleşme normu olarak yaşatmaktadırlar. Örneğin, ebeveynler çocuğunun arkeolog olması, beklentisi içerisinde ise, ona arkeolojiyle ilgili kazı setleri hediye edilerek yaşantılar oluşturulur. Çevresinden gelen mesajları içselleştiren ve kendi normlarını oluşturan çocuk(lar), geleceğe dönük hedefler belirlerken içselleştirdikleri normlara uygun olanları seçmektedirler. Sonuçta aileler kendi normlarıyla sosyalleştirdikleri çocuklarının özgür iradeleriyle karar verdiklerini ifade etseler bile aslında gerçeklik bu şekilde değildir (Jacobsen, 1999'dan aktaran Olgundeniz, 2015: 10).

Byung-Chul Han'ın (2022: 23), günümüz iktidarının sessiz ve derinden işleyerek bireyleri etkilediği tezini göz önünde bulundurduğumuzda, ebeveynlerin çocuklarına sunduğu özgürlüğün de aslında bir tür iktidar mekanizması olduğu söylenebilir. Ebeveynler, çocuklarına seçim özgürlüğü sunuyor gibi görünseler de, aslında onları kendi değer ve normlarına uygun bir şekilde şekillendirmektedirler.

Bu bulgular ve tartışmalar ışığında, ebeveynlerin çocuklarını yönlendirdiği bulgusu, Kniveton'un (2004: 56) ebeveynlerin beklentilerinin, çocukların seçimlerinde önemli bir rol oynadığı biçimindeki argümanı ile örtüşmektedir. Araştırma bulgularına göre, aile içindeki iktidar ilişkileri yalnızca beklentilerle değil, aynı zamanda hedefler, dil

kullanımı ve mesajlar, değer yargıları ve kişisel deneyimlere dayalı yönlendirmelerle de şekillenmektedir. Bu durum, gündelik yaşamın norm ve değerlerinin aile içi dinamiklerde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Araştırma, çocukların aslında ebeveynlerinin yönlendirmeleri doğrultusunda seçimler yaptığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde elde edilen bir başka sonuç ise, ebeveynlerin çocuklarına özgürlük sunuyormuş gibi yaparken aslında onları kendi normlarına göre şekillendirmeleridir. Bu durum, modern iktidarın kendisini özgürlük olarak gösterdiği ve bu nedenle etkisinin daha sinsi ve derin olduğu yaklaşımıyla da desteklenmektedir. Sonuç olarak bu bulgular, ebeveynlerin çocuklarının hayatlarına müdahale etmelerinin sadece açık ve doğrudan yönlendirmelerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda daha incelikli ve dolaylı metotlarla da gerçekleştiğini göstermektedir.

4.2.3. Ailede Gündelik Yaşamın Dinamikleri

Bu bölümde, ebeveynlerin çocuklarının gündelik hayatlarını nasıl şekillendirdikleri ve çocuklara kendi kararlarını verme sürecinde ne kadar özgürlük alanı tanıdıkları incelenmektedir. Aynı zamanda, iktidarın yalnızca güç kullanımı ve cezalandırma yoluyla değil, gündelik yaşamın düzenlenmesi, toplumsal uyumun ve toplumsal kontrolün sağlanması gibi yollarla da işlediği ve bu süreçte ebeveynlerin önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Nihayetinde bu çalışmanın amacı, iktidarın aile içindeki dinamiklerini ve ebeveynlerin çocuklarının hayatları üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaktır.

Bu açıdan Foucault'nun, iktidara yönelik teorik tespitleri, gündelik yaşamın denetim taktiklerini anlayabilmek noktasında elzemdir. İktidarın, kontrol altına almanın 'panoptik' yöntemler aracılığıyla daha ince bir üslupta gerçekleştiğini belirten Foucault'nun (2010: 71), penceresinden bakıldığında iktidar sadece açık ve belirgin bir şekilde değil, aynı zamanda aile ve okul gibi kurumlarda sessiz ve derin bir şekilde işler. Bu kurumlarda, normlar, bilgiler ve disiplin mekanizmaları aracılığıyla bireyler üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturulur. Aile 8 E görüşmecisinin gündelik ilişkileri düzenlemeye yönelik olarak "*Fikrimizi beyan ediyoruz. Israr ediyoruz biraz. Hani son karar onların oluyor.*" şeklindeki yaklaşımı, iktidarın diyalektiğinde uyum ve mücadelenin yer alabileceğinin, bu iki durumun iç içe geçebileceğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile 6 K görüşmecisinin benzer görüşleri ise şu şekildedir:

“Ağacı yaşken eğittiğimizi düşünüyorum. ...Bazen ısrarcı olur, yapmak istemiyorum der. O zaman biraz böyle zamana bırakabiliyoruz ya da tekrar konuşabiliyoruz, ikna etmeye çalışıyoruz genellikle ama ödev konusunda mesela yapmak istemiyorum dediği zaman da bazen hani sert katı bir tutum alıp yok öyle bir şey, yapacaksın, oturacaksın başına tarzı tutumumuzda olmuyor değil.” (Katılımcı Aile 6 K)

Aile 8 E ve Aile 6 K’nin görüşleri, ebeveynlerin çocuklar üzerinde hem yönlendirici hem de disiplinci bir etki yarattığını gösterir. Burada, ebeveynler çocuklarının davranışlarını yönlendirmek için hem ikna edici hem de bazen daha katı yöntemler kullanmaktadır. Foucault’nun (2021: 62-63), disiplinci iktidar kavramıyla örtüşen bu tutum, bireylerin davranışlarını hem normatif hem de disiplinli yollarla şekillendirmektedir. Bu bağlamda hem Aile 8 E hem de Aile 6 K ebeveynleri çocuklarını anlamaya çalışarak, iktidarlarını diyalog yoluyla kurmaya çalışmaktadırlar. Ancak Aile 6 K iktidarını daha sert bir biçimde uygulamaktan çekinmemektedir. Öyleyse Aile 6 ebeveynlerinin iktidar ilişkisi çocukları üzerindeki otoritelerini pekiştirmek, onları itaate zorlamak amacını taşımaktadır. Aile 8 E, son kararı çocuklarına bırakıyor ancak kendi fikirlerini ve beklentilerini ifade ediyor. Bu aile her ne kadar çocuklarına daha özgürlükçü bir yaklaşım sunuyor gibi görünse de, Foucaultcu anlamda iktidarda zaten var olan, etkinin ve yönlendirmenin gücünü kullanmaya çalışmaktadır. Başka bir anlatımla kendi otoritesini görünür kılmaya çalışmaktadır. Elbette ki bu iki aile arasındaki farklar sosyo-kültürel, ekonomik, yetiştirilme stilleri ve bireysel özellikler gibi bileşenlerden dolayı değişik biçimlerde görünecektir. Bu değişik yaklaşımlarına rağmen her iki ailenin iktidarı, sadece baskıcı ve zorlayıcı bir güç olarak değil aynı zamanda yol gösteren ve bireyleri toplumsal uyma davranışına yönlendiren bir mekanizma olarak görünüm kazanmaktadır. Ayrıca, Aile 8 E’nin *“Fikrimizi beyan ediyoruz. Israr ediyoruz...”* şeklindeki ifadesi ideolojinin ebeveynler aracılığıyla çocuklara aktarıldığını gösterir. Aile 6 K’nin *“Ağacı yaşken eğittiğimizi düşünüyorum...”* şeklindeki ifadesi, ideolojinin çocukları belirli bir disipline tabi tuttuğunu ve onları özneleştirdiğini ortaya koyar. Burada, Althusser’in (2010: 79-171), ailenin ideolojik bir aygıt olarak işlediği ve dolayısıyla ideolojinin bireyleri belirli davranış kalıplarına yönlendirdiği argümanı, iktidarın aile içinde nasıl işlediğini, çocukların düşünce ve davranışlarının nasıl şekillendirildiğini anlamamıza yardımcı olur. Toplumsal hayata katılarak varoluşunu sürdüren kişiler, süreç içerisinde toplumsal iktidar tarafından, düşünme ve davranma noktasında yönlendirilir / etkilenirler ve bu

etkileme gücü ilişkiseldir, eşitsizlik içermektedir, aynı zamanda öğretilip üretilendir. Bu anlamda Foucault'nun (2021: 140-141) toplumsallık ve iktidarın birbirini besleyen iki ayrılamaz olgu olduğu anlayışına dayanak olarak katılımcı Aile 8 E'nin görüşleri örnektir: *"Sosyal yönden zengin bir dünyaları olsun istedik işin gerçeği. Çünkü, sonuçta çevresiyle etkileşimle beraber onların da bayağı güçleri gelişecekti."* Foucault'nun da (2021: 14) belirttiği gibi, bireyler, toplumun belirlediği normlar ve kurallar zinciri içinde hareket ederler. Aile 1 E'nin deneyimleri, bu durumun bireysel yaşamlar üzerindeki sınırlayıcı etkilerini gözler önüne sermektedir: *"Ama bizim sınırlarımız kadar özgürler yani böyle dairesini çizmişiz. Onun dışına çıkarlarsa zarar görmeleri endişesiyle yani düşünsel olarak da fikirlerinden dolayı da müdahil olabiliyoruz."* Aile, çocuklarını toplumsal yapının normlarına uygun olarak yönlendiren ve bu normların öğrenilmesini sağlayan bir iktidar mekanizması içerisinde yer alan bir aygıttır. Aile 8 E'nin ve Aile 1 E'nin yaklaşımları, çocuklarının hem toplumsala uyumlarını hem de onların toplumsal ilişkileri bağlamında güçlerini artırmak ve ayrıca onları toplumsal normlara uyumlu hale getirmek için sergiledikleri çabayı göstermektedir. Toplumsal normlar ve değerlerle çevrelenmiş, iktidarın istediği deneyimlere / beklentilere belli ölçülerde olsa da direniş göstermiş sosyal kişilik olarak Aile 11 K görüşünü şöyle ifade etmektedir:

"O ilişkilerin, o etkilerin hayatımın belli noktalarında karşıma çıktığını gördüm. Gördüm, ama uyguladım mı? Hayır, yani önemsemedim. Herkesin bir söylemi oluyor. Ama sonuç benim kararım. Evet, söylenenleri tamamen göz ardı etme durumum olmadı illa ki herkesi dinledim ama ben kendi kararlarımı verdim." (Katılımcı Aile 11 K)

Aile 11 K'nin "herkesin bir söylemi oluyor ama sonuç benim kararım" ifadesi, Foucault'nun direniş iktidarın ve iktidar özgürlüğün ön koşulu olduğu yönündeki düşüncesiyle örtüşür. Her yerde olan iktidar, bireylerin özgürce eyleyebilmesiyle mümkündür (Foucault, 2021: 75). Aile 11 K'nin çevresindeki söylemleri dikkate alarak kendi kararlarını vermesi, bir bakıma söylemin bireyin kimliğini ve bireyselliğini şekillendirdiğini göstermektedir. Ancak, kendi kararlarını vermesi, bu söylemleri tamamen kabul etmediği, kendilik bilincini koruduğunu göstermektedir. Bu durum, Foucault'nun iktidarın öznesi olmayı kabullenmek yerine, bireyin kendi öznelliğini geliştirme sürecine işaret eder. Çünkü bir yerde direniş varsa iktidar vardır, özgürlük vardır (Revel, 2012: 113-116; Foucault, 2021: 229). Aile 11 K'nin kendi kararlarını

verme süreci, Foucault'un yönetsellik kavramıyla da örtüşür. Foucault, iktidarın sadece bir baskı aracı olmadığını, aynı zamanda bireylerin kendileriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini düzenleyen bir yönlendirme iktidarı olarak anlaşılması gerektiğini vurgular (Foucault, 2005b: 324; Foucault, 2021: 239). Sonuç olarak, Aile 11 K'nin düşünceleri ve eylemleri, bireyin çevresindeki iktidar ilişkilerini ve söylemleri dikkate alarak kendi bireyselliğini ve özgürlüğünü koruma çabası olarak anlaşılabilir. Bu, bireyin kendi öznelliğini geliştirme süreci ve iktidar ilişkileri içinde bireyin sınırlı özgürlüğünü kullanma pratiği olarak tanımlanabilir.

Normların ve diğer toplumsal pratiklerin, bireylerin sınırlarını belirlediği ve bireyleri gözetim altında tutarak kontrol etmesi bağlamında, Aile 6 E'de çocuklarının sınırlarını ahlaki değerler çerçevesinde belirleme çabasını şöyle ifade etmektedir: “... *hepsinin en temelinde ahlak olduğunu düşünüyorum. O yüzden de ahlaki anlamda bir donanımı (çocuk) üzerinde oluşturmaya çalışıyorum.*” Gündelik hayatta farklı iktidarlar tarafından yönlendirmeye ve itaate maruz kalan birey, sürekli olarak iktidarı deneyimlemektedir. Bu açıdan kurumlar, bireyin pratiklerini belirlerken kendi iktidarlarını dayatmaktadırlar (Şentürk, 2014: 128). Bu açıdan Aile 6 E örneğine göre ahlak, ebeveynlerin deneyimlerini belirleyerek ve ebeveynleri özneleştirerek kendi özgül iktidarını ebeveynler üzerinden çocuklara dayatmaktadır. Bu gerçeğe değinen Foucault'ya göre toplum, her biri kendi özelliklerini koruyan iktidarlardan oluşur. Bu iktidarlar yasaklamayı ve ‘yapmamalısın!’ söylemini yüklenmezler. Bireylerin ruhuna ve vicdanına seslenerek, onların pratiklerini, eşit olarak yaşamlarını etkilemeye, bireyin kendisiyle ilgili hakikati üretmeye devam ederler (Foucault, 2021: 65,141).

Bir ilişkiler ağı oluşturan toplum, bu ilişkilerin içeriği ve biçimini belirleyen bir yapı olarak bireylere ve ilişkilerine kendi normlarını/ölçülerini dayatır. Bu bağlamda katılımcı Aile 7 E görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: “*Aile ortamı olabilir, ...şehir ortamı, okul ortamı, bazı kurallara, bazı davranışlara uyması gerektiğini, burdaki aykırılıkların doğru olmadığını söylüyoruz. ...aşıyoruz ... örnek oluyoruz en azından ...*” Katılımcı Aile 7 E'nin soruya yaklaşımı ile Foucault'nun iktidar anlayışını ilişkilendirirken şunu görebiliriz: Modern özne, iktidar ağı ve doğruluk-hakikat söylemleriyle kendisine dayatılan normları, bilgiyi, kimliği benimseyerek kendisini özneleştirir. Böylece kendisini itaat ederek şekillendiren özne, modern iktidarın özgür bireyi olarak toplumsal sistemde onaylanır (Foucault, 2013: 165). Foucault'nun bu anlayışı, birey kendisini iktidar ağları içerisinde biçimlendirdiğini ve bu süreçte

toplumun normlarını içselleştirdiğine işaret eder. Aile 7 E'nin ifade ettiği gibi, aileler çocuklarına belirli kuralları ve davranış biçimlerini aşılarlar, bu da çocukların toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemelerini sağlar. Bu süreçte çocuklar, belirlenen normlar ve bilgiler doğrultusunda kendi kimliklerini inşa ederler. Aile 7 E, çeşitli ortamlarda belirli kurallara ve davranışlara uymayı öğretirken, bireylerin bu normlara uygun davranmasını sağlamak için ödüllendirici ve örnek olma stratejilerini kullanmaktadır. Bu durum, toplumun bireylerin davranışlarını nasıl yönlendirdiğini ve kontrol ettiğini gösteren somut bir örnektir.

Han'ın (2022: 23) ulaştığı sonuç ise süreci daha da derinleştirir. Bu anlamda iktidarın kendisine tabi olan özneler yaratabilmesinin nedeni tabi kıldığı öznelerde bağımlılık yaratacak deneyimler üretmesidir. Bu iki düşünceye göre iktidar, bireyi bağımlı kılarak ve normları içselleştirmesini sağlayarak kendisine tabi kılar. Ebeveynlerin çocuklarına belirli davranış ve normları aşılama çalışması sosyalizasyonun bir parçasıdır. Çocuklar, ailelerinin ve toplumun dayattığı normları içselleştirerek, kendi kimliklerini ve özneleşme süreçlerini iktidarın isteklerine ya da beklentilerine göre biçimlendirirler. Bu toplumsallaşma süreci bireylerin kendiliğinden iktidara tabi olmasının yolunu açar ve bireylerin özgürlükleri iktidarla birlikte tanımlanır. Bu açılarından, katılımcı Aile 10 K toplumsal normların ve iktidar ilişkilerinin birey üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

“Aslında bu sınırı biz belirlemiyoruz, toplum belirliyor, sosyal çevre belirliyor. ... Yani çok aykırı hareketler etmemesi gerektiğini. Tabii ... Yanlışları da olabilir ama yanlışların neler doğurabileceğini bizzat yaşayarak da görmüştür. Yani önce sınırlar, sonra özgürlük. Belki hepimiz hayatta özgürlüğümüzü ... yaşıyoruz. Ailemizde evimizde özgürlüğümüz sınırsızken sosyal çevrede daha sınırlıdır.” (Katılımcı Aile 10 K)

Aile 10 K'nin görüşüne göre, bireyler toplumun belirlediği normlar ve sınırlar çerçevesinde özgürlüklerini yaşarlar ve bu süreçte toplumsal uyuma yönelik davranışlar sergilerler. Ayrıca, toplumsal alan ise bireysel özgürlüklerin daha sınırlı olduğu bir alandır. Bu sınırlar, bireyin toplumsal yapı tarafından biçimlendirilen alışkanlıkları (habitusları) aracılığıyla içselleştirilerek, toplumsal uyumun gerçekleşmesi amaçlanır. Bu noktada Bourdieu'nun (2023), habitus kavramını iktidar ilişkileriyle ilişkilendirdiğimizde, toplumsal yaşamın derin yapılarının nasıl şekillendiğini ve bireylerin bu yapılar içinde nasıl hareket ettiğini anlamak mümkün hale gelir. Habitus, içselleştirilmiş bir dizi yatkınlıklar kümesi olarak iktidar ilişkilerinin bir yansımasıdır.

İktidar, bireylerin davranışlarını, düşünce biçimlerini ve algılarını şekillendirirken, habitus bu etkilerin bireyin zihninde ve bedeninde yer etmiş somut izleridir. Habitus, bireylerin dünyayı algılama ve bu dünyada eyleme geçme biçimlerini belirleyen bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, bireylerin sosyal bağlamlarında nasıl pozisyon aldıklarını ve iktidar ilişkileri içinde nasıl hareket ettiklerini etkiler. Bu bağlamda habitus, bireylerin iktidarın dayattığı normları ve kuralları nasıl içselleştirip uyguladıklarını gösteren bir mekanizmadır. Örneğin, eğitim sisteminde öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin alışkanlıkları (habitusları), onların öğrenme süreçlerini, hangi bilgiye değer vereceklerini ve ödüllendirilecek davranışları şekillendirir. Bu süreç, iktidarın doğrudan uygulanmasından ziyade, bireylerin içsel olarak yönlendirilmeleri yoluyla işler. Habitus, bu anlamda bireyleri iktidar yapılarına uygun davranmaya ve düşünmeye teşvik eder, çünkü bireylerin yatkınlıkları, toplumsal yapıların beklentilerine göre şekillendirilmiştir. (Bourdieu, 1995; Bourdieu, 2013; Bourdieu, 2023; Bourdieu ve Passeron, 2015). Swartz'a (2022) göre, Bourdieu kültürü bir iktidar aygıtı olarak tanımlamaktadır. Kültür, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren normlar, değerler ve pratikler bütünü olarak, iktidarın incelikli bir şekilde işleyişinin temelini oluşturur. Bu bağlamda, kültürün bir iktidar aygıtı olarak işlev görmesi, habitus ve iktidar ilişkileri arasındaki bağı daha da güçlendirir. Kültür, bireylerin habitusları üzerinden iktidarın etkisini sürdüren, bu etkisiyle bireylerin bedenlerini ve davranışlarını yönlendiren bir iktidar aygıtı olarak karşımıza çıkar (Allan, 2020: 263-264).

Bu noktada, bireylerin toplumsal ve kültürel yapı tarafından şekillenen habituslarının, sadece kendi bedenlerini ve davranışlarını değil, aynı zamanda çocuklarının geleceğini de yönlendirdiğini söyleyebiliriz. İktidarın aile içindeki işleyişi, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında, onları geleceğe hazırlama biçimlerinde ve bu süreçte sahip oldukları değer ve normları aktarma yollarında kendini gösterir. Bourdieu'nun habitus kavramı, ebeveynlerin çocuklarına yaptıkları yatırımı, onların geleceğini güvence altına almak amacıyla kendi içselleştirdikleri toplumsal normlar ve kültürel kodlar doğrultusunda nasıl şekillendirdiklerini anlamamıza yardımcı olur. Bu iktidar durumunu katılımcı Aile 6 E şöyle ifade etmektedir:

”Çocuklar bizim geleceğimiz için yaptığımız en iyi yatırımdır. Yeri geliyor yemiyoruz içmiyoruz, onların daha iyi koşullarda yaşaması için, gelecekte sıkıntı çekmesinler diye, ne bileyim yaşlılığımızda bizim güvencemiz olduğu için onlara yatırım yapıyoruz”

Aile 6 E, "çocuklar bizim geleceğimiz için yaptığımız en iyi yatırımdır" ifadesi ile aslında çocukların daha iyi koşullarda yaşaması ve gelecekte sıkıntı çekmemeleri için gerekli kültürel sermayeyi edinmelerini sağlamak istemektedir. Bu, çocukların eğitim aracılığıyla belirli bilgi ve becerileri edinmesi, toplumda daha yüksek bir statüye ulaşabilmesi anlamına gelir. Bourdieu'ya (2023: 19) göre, kültürel sermaye, bireyin belirli bir kültüre ait bilgi ve becerileri edinerek o kültürün bir parçası haline gelmesi, normlarını benimsemesi ve toplumda daha üst bir konuma gelmesi sürecini kolaylaştıran bir güçtür. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarına sunduğu eğitim ve yetiştirme, çocukların gelecekte daha iyi bir konuma gelmeleri için bir yatırım olarak görülmektedir. Yani, ebeveynler, çocuklarına kültürel sermaye kazandırarak onların toplumsal konumlarını yükseltmeyi amaçlamaktadırlar. Öyleyse ebeveynler kendi habituslarını korumak istemektedirler. Katılımcı aile aslında bu habitusa yatırım yapmaktadır. Bu nedenle ebeveynler, çocukların belirli davranış kalıplarını, değerleri ve normları içselleştirmesi ve bunları kendi hayatlarında pratik edebilmeleri için habitusu şekillendirme çabası içerisindeydir.

Aile ve eğitim, Foucault'nun iktidar anlayışında merkezi bir rol oynar, çünkü bu kurumlar, bireylerin toplumsal normları ve değerleri daha da pekiştirmesi için temel araçlardır. Aile içinde ebeveynler, çocuklarına belirli değerleri ve normları aktararak, onların kimliklerini ve davranışlarını şekillendirir. Bu süreçte, Allan'a (2020: 263-264) göre bireyler içinde bulundukları toplumsal ve kültürel gerçekliğin normlarını, değerlerini ve beklentilerini içselleştirir, bu içselleştirmeyi gündelik yaşamlarında sergiledikleri davranışlarla dışa vururlar. Foucaultcu iktidar anlayışında, eğitim ve aile, bu süreçte önemli rol oynayan kurumlardır, çünkü her ikisi de bireyleri toplumsal normlara göre şekillendirir ve onların öznelliklerini belirler. Eğitim sistemi, bireylere belirli bir bilgi ve değer seti sunar, böylece toplumsal normlara uygun bireyler yetiştirilir. Swartz (2022: 265), bu sürecin bedenselleşme yoluyla gerçekleştiğini vurgular; yani bireylerin bedenleri, davranışları ve kimlikleri içinde bulundukları habitus tarafından biçimlendirilir. Eğitim süreci, bu habitusun oluşmasında kritik bir rol oynar, çünkü bireyler burada hem toplumsal normları öğrenir hem de bu normları kendi bedenlerine ve davranışlarına yansıtarak içselleştirirler.

Böylelikle toplumun, ilişkiler ağlarından oluşan bir bütünlük olduğunu kavrayan bireyler, gündelik hayattaki gözlem ve deneyimleriyle toplumsal yapıya uyum sağlar ve halihazırda var olan toplumsal düzende, tabi olma davranışlarını sergilemeye hazır hale

gelirler. Bireylerin deneyimlerini pratik etmelerini sağlayan ödüllendirici iktidar stratejisi, en belirgin biçimde ebeveyn çocuk ilişkisinde kendisini göstermektedir. Şentürk'ün (2014: 138-144) vurguladığı gibi, ödül çocuklar tarafından değerli bir kaynak olarak kabul gördüğünde ve çocuklar ebeveynlerin bu kaynağa sahip olduğunu kavradığında, ödül için söylenenleri yerine getirirler. Ancak beklentileri karşılanmayan toplum-grup hemen kontrol mekanizmasını devreye alır. Gündelik yaşam deneyimi olan bireyler kendi arzularını, hazlarını veya ihtiyaçlarını ertelemek, bastırmak ya da uyarlamak durumunda kalır. Nitekim toplum içinde bireyin özneliği ve bilinci toplumdan gelmektedir. Bu anlamda insanlar toplumsal yapıya uygun davranışlar sergileyerek yaşamlarına devam ederler. Birey, kendisini etkileyen gündelik hayatın beklentileri-normları çerçevesinde kendi tekrarlarıyla ve alışkanlıklarıyla kendi disiplini oluşturur ve kendi iktidarını inşa eder.

Bu araştırmanın bulguları, ailede gündelik yaşamın dinamiklerinin, Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramları ile Foucault'nun iktidar ve iktidarın bedenselleşmesi anlayışı çerçevesinde anlaşılabilirliğini göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışları, sadece bireysel tercihlerin ötesinde, toplumsal ve kültürel normların içselleştirilmesi ve yeniden üretilmesi süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Bourdieu'nun perspektifinden, ebeveynlerin habitusları, çocuklarını yönlendirme biçimlerinde ve onlara aktardıkları değerlerde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu süreçte, kültürel sermaye, çocukların gelecekteki toplumsal konumlarını belirlemede önemli bir araç olarak işlev görür. Foucault'nun bakış açısından ise, aile içindeki iktidar ilişkileri, bedenselleşme yoluyla bireylerin davranışlarını, düşüncelerini ve kimliklerini şekillendiren bir mekanizma olarak işler. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik müdahaleleri, disiplinci iktidarın ince taktikleriyle gündelik yaşamın normları ve pratikleri üzerinden gerçekleştirilir. Sonuç olarak, aile içindeki gündelik yaşamın dinamikleri, iktidarın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl yeniden üretildiğini anlamak için önemli bir bağlam sunmaktadır.

4.2.4. Eğitimci Olarak Ebeveynlik: Geçmiş Deneyimlerin Rolü

Bu araştırma, eğitimci ebeveyn çiftlerin aile içi iktidar ilişkilerini, çocukların yetiştirilme sürecindeki rollerini ve farklı eğitim-tecrübe düzeylerinin bu ilişkiler üzerindeki etkilerini ortaya koymayı hedeflerken, öğretmenlik deneyimlerinin ebeveynlik tarzlarını nasıl şekillendirdiğini ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinde iktidarın bilgi

ve normların içselleştirilmesi yoluyla nasıl yeniden üretildiğini de incelemeyi amaçlamaktadır.

Bireyi şekillendirme noktasından hareket eden Fromm'a (2019; 292-293) göre, eğitimin toplumsal işlevi, bireyin toplumda yükleneceği rolü başarıyla oynayabilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazanmasını sağlamaktır. Bu açıdan eğitim, bireyi belirli bir toplumsal rolü oynamaya hazırlarken, aynı zamanda bu bireyin toplumun ihtiyaçlarına uygun şekilde toplumsallaşmasını sağlar. Bu süreçte eğitim, sadece bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin toplumsal normları ve değerleri içselleştirmesi yoluyla iktidarın işleyişini de pekiştirir. Bu durum, bireyin isteklerini toplumun istekleriyle uyumlu hale getirir. Böylece eğitim, toplumun ihtiyaçlarını ve taleplerini bireyin özellikleri haline dönüştüren mekanizmalar olarak işlev görür. O halde, ailenin çocuk yetiştirme yöntemlerini anlamak, toplumun işleyişini çözümlemek için önemlidir. Nihayetinde çocuklar, kişiliklerini bireysel tecrübeleri dolayısıyla, toplumsal normlara uygun bir biçimde, kendileri şekillendirmektedirler. Ebeveynler, sadece toplumsal eğitim kalıplarını yani içinde yaşadıkları topluma ait değerleri, normları, bilgi ve becerileri çocuklara öğretmekle kalmaz, aynı zamanda hem kendi özne pratiklerini hem de temsilcisi oldukları toplumsal pratiklerini çocuklarına yansıtırlar. Yani aslında insan, toplumsallaşma süreciyle içselleştirilen davranış kalıpları üzerinden 'sosyal kişi' haline dönüştürülür. Bu nedenle aile, 'toplumsal akıl' (davranış kalıplarının psişik - zihinsel yansıması) olarak değerlendirilebildiği gibi, aynı zamanda toplumun kolektif bilgisi ve anlayışı ile değer ve normlarını çocuklara aktararak, onların kişiliklerini inşa eder.

Fichter'e (1997: 185) göre eğitim, istendik davranışları bireylere, belirlenmiş hedef ve yöntemler üzerinden, kazandırabilmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda eğitim belli bir zamanda gerçekleşmesi ve sürekli olması nedeniyle toplumun kültürünü gelecek kuşaklara aktaran önemli bir mekanizmadır. Bu sürecin kendisi toplumsal olması bakımından bireyleri kültürün ideal davranış normlarına uydurmak ve bireylerin bu normları içselleştirmesine yönlendirmek amaçlamaktadır. Resmi eğitim sistemi aracılığıyla gerçekleştirilen eğitim, kişileri toplumun olumladığı davranışları anlayan ve uyum sağlayan bir üyesi olarak toplum içinde kabul gören bireyler haline getirir. Bu bağlamda Althusser'e (2010) göre, eğitim toplumsal bir ideoloji üretim ve çoğaltım mekanizmasıdır. Okullar, sadece bilgi ve beceri aktaran kurumlar olmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin toplumsal sistemin değerlerini, normlarını ve hiyerarşilerini

içselleştirmelerini sağlayan ideolojik aygıtlar olarak işlev görür. Bu süreçte, öğrenciler, mevcut toplumsal düzenin doğal ve kaçınılmaz olduğu yönünde şekillendirilirler. Eğitim, bireyleri eleştirel düşünceden uzaklaştırarak, mevcut statükoyu destekleyen pasif birer araç haline dönüştürür. Böylelikle eğitim, toplumsal düzenin yeniden üretilmesini sağlar. Bu yeniden üretim, bireylerin yalnızca mesleki beceriler edinmesiyle değil, aynı zamanda toplumun ideolojik yapısına uyum sağlamalarıyla gerçekleşir. Yerli’de (2023: 509), eğitimi toplumu ve bireyi biçimlendirmenin en önemli temel iktidar aygıtlarından biri olarak tanımlamaktadır. Aile 10 E’nin bu düşünceyi destekleyen görüşleri şöyledir:

“Çocuklar anne babalarının biraz da kopyasıdır. Yaşam şekillerimiz neyse çocuklarda ister istemez o yönde ilerler. Ben öğretmenlik hayatımda bunu çok gördüm. Anne babasının çocuk üzerinde çok fazla etkili olduğunu hep yaşamışım. Hatta gelen birinin kimin öğrencisi olduğunu, kimin nesi olduğunu ben tahmin edebilirim.” (Katılımcı Aile 10 E)

Buna göre Aile 10 E çocukların ebeveynlerin etkisinde kaldığını ve bu etkiyle çocukların şekillendiklerini vurgulamaktadır. Bu durum, eğitimin bireylerin kimlik ve davranışlarını şekillendirmedeki etkisine örnektir.

İktidarın mekanizmasını, iktidarın bireylerin özüne kadar sızdığı, bedenlerine ulaştığı, davranışlarına, söylemlerine, öğrenimlerine ve gündelik yaşamlarına kadar nüfuz eden ince bir var olma biçimi olarak düşündüğünü ifade eden. Foucault’nun (2007: 23-35) iktidar ilişkileri üzerine odaklanan düşünceleri, eğitim ve aile ilişkileri bağlamında önemli bir bakış açısı sunar. İktidar ilişkileri öğretmen-öğrenci biçiminde, bireyin çevresindeki ilişkilerde de görülür. Foucaultcu perspektiften değerlendirildiğinde, aile ve eğitim gibi temel kurumlardaki bu farklılıklar, iktidarın nasıl işlediğini ve bilginin iktidar üretimindeki rolünü daha iyi anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Bu bağlamda, iktidarın bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren, normalleştiren ve disipline eden çeşitli mekanizmalar ve stratejiler üzerinden nasıl işlediği sorusunu anlamak önemlidir (Foucault, 2006: 33-34). Aile 11 K’nin ifadesi ise eğitimci kimliğin aile yaşantısına yansımalarını şu şekilde göstermektedir:

“Öğretmen kimliğimin eve yansıdığını düşünüyorum. Terzi kendi söküğünü dikemez atasözüne çok katılarak söylüyorum. Belki muhteşem, değişimler olmuyordur ama ...başka meslekleri yapan ya da ev hanımı olan bir sürü çevremizde insanlar var.

onların çocuklara yaklaşımlarını incelediğimde bizim yaklaşımımız çok farklı.”
(Katılımcı Aile 11 K)

Foucault'ya (2005: 225) göre, bireyler üzerindeki iktidarın uygulanmasında gözetim ve denetim önemli bir rol oynar. Öğretmen-öğrenci ilişkisi bu duruma iyi bir örnektir. Öğretmenler, öğrencileri sürekli olarak gözlemleyerek, onların davranışlarını normlara uygun hale getirmeye çalışır ve böylece iktidatlarını pekiştirirler. Aile 5 K'nin, öğretmenlerin gözetim ve denetim sürecindeki rolüne ışık tutan açıklaması şöyledir: *“Öğretmen olarak da tabii ki okulda görüyorsunuz. Çocukların tavırlarını okuyan öğrenciyi, okumayan öğrenciyi. ... bu bazen benim ileri görüşlü olmamı ... o yüzden mesleğim bana çok şey katıyor diye düşünüyorum açıkçası.”* Foucault'nun iktidar yaklaşımını ele alırsak, öğretmenlerin öğrencileri sürekli gözlemleyip değerlendirmesi, iktidarın bireyler üzerinde nasıl işlediğine dair önemli bir örnek sunar. Foucault'ya göre (2005b: 107), iktidar, bireyler üzerinde baskı kuran bir otoriteden ziyade, bireylerin bedenleri, deneyimleri, söylemleri ve arzuları üzerinden işleyen bir mekanizmadır. Öğretmenler, öğrencilerin davranışlarını belirli normlara uygun hale getirmeye çalışırken, aslında bu öğrencileri toplum tarafından kabul gören belirli bir ‘tip’e dönüştürmeye çalışırlar. Öğretmen, mesleği gereği öğrencileri değerlendirirken, onların tavırlarını okuma yeteneği sayesinde öğrencilerin gelecekteki potansiyellerini tahmin etmeye çalışır. Bu süreçte öğretmen, yalnızca bireysel bir karar verici değil, aynı zamanda iktidarın bir aracı olarak da işlev görür. Öğretmen, öğrencilerin davranışlarını, yeteneklerini ve potansiyellerini değerlendirerek, onları belli bir toplumsal düzene entegre eden normlar çerçevesinde şekillendirir. Bu bağlamda, öğretmen hem iktidarın kurduğu bir birey olarak, hem de bu iktidarın işleyişinde aktif bir rol oynayan bir figür olarak karşımıza çıkar. Sonuç olarak, iktidar, bireyleri belirli bir kalıba uydurarak, kendi üzerinden yeniden üretilir.

“Yetkiliyim, yani bayağı bir etkili olduğunu düşünüyorum gibi. ...Böyle kontrol mekanizmam çok çalışıyor. Yani okuldaki şeyi bazen evde de uyguladığımı düşünüyorum. Bu konudaki bazen kendimi de eleştiririm ama elimden gelmiyor, bazen durduramıyorum yani bir kontrol mekanizmam var böyle hani her şeye kontrol olmam gerektiğini düşünüyorum. ...Yani öğretmen olmamdan kaynaklı olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı Aile 3 E)

Katılımcı Aile 3 E'nin ifadesi, bireyin kendi eylemleri ve düşünceleri üzerinde nasıl bir denetim uyguladığını gösterir. Bu bağlamda, katılımcının kendisini sürekli kontrol etme

ihtiyacı, öğretmenlik rolünün getirdiği bir içselleştirilmiş denetim mekanizmasının sonucudur. Görüldüğü gibi Aile 3 E, eğitimcilikteki kontrol ve disiplin pratiklerini ailede de uyguladığını ifade eder ve özeleştirisini yapsa da bu kontrol durumundan kaçamadığını söyler. Bu durum, Foucault'nun (2005b: 107), belirttiği gibi, iktidarın bireyleri hem şekillendiren hem de onların aracılığıyla işleyen bir güç olduğunu doğrular. Çünkü iktidar, bireylerin her türlü eylem ve davranışını kontrol eden ve yönlendiren bir yapıdır. Öğretmen, sadece bir iktidar figürü değil, aynı zamanda bu iktidarın sürekliliğini sağlayan bir araç haline gelir. Bireyin kendisini kontrol etmesi ve bu kontrolü başkalarına uygulama gereksinimi, iktidarın birey üzerinde kurduğu etkinin bir yansımasıdır. Bu konuyu başka bir açıdan değerlendiren Aile 6 K ise şöyle düşünmektedir:

“... ya da alternatif fikirlerimiz oluyor. ... yönlendirici ikna edici daha somut örneklerle böyle bir tutumumuz oluyor. Yani karar verme hakkında. Yani öğretmen olmamız bence daha zengin bir bakış açısı kazandırıyor. Yetkinlik konusunda çok yönlü düşünebiliyoruz yani...” (Katılımcı Aile 6 K)

Aile 6 K, eğitimciliğin kazandırdığı zengin bakış açısını ve karar verme süreçlerinde çok daha yetkin düşünebildiğini vurguluyor. Aile 6 K'nın ifadesi, öğretmenlerin eğitimde sahip oldukları rolün, sadece bilgi aktarmaktan öte, iktidar ilişkileri çerçevesinde bireyleri şekillendiren ve yönlendiren bir rol olduğunu gösterir. Öğretmenler, öğrencilerini sürekli gözlemleyerek ve yönlendirici, ikna edici yöntemlerle onları belirli normlara uygun hale getirmeye çalışırken, aslında Foucault'nun (2005b: 187) ifade ettiği gibi iktidarın etkisini sürdürmekte ve bu süreçte kendileri de bu iktidarın bir parçası olmaktadır. Nihayetinde, iktidar ilişkileri deneyimlerimizi etkileyebilmektedir. Foucault'ya göre (2005b: 73), eğitimci ebeveynlerin sahip olduğu bilgi, yalnızca öğretim süreçlerini değil, aynı zamanda bilgi ve iktidar ilişkilerini de şekillendirir. Bu bilgi, çocukların eğitiminde ve genel olarak toplumsal normların yeniden üretiminde önemli bir rol oynar. Foucault'nun (1992: 33-34; 2007: 35) belirttiği gibi, bilgi ve iktidar arasındaki ilişki, bilginin sadece bir kontrol aracı değil, aynı zamanda iktidarın sürekli olarak üretildiği ve yeniden üretildiği bir alan olduğunu gösterir. Bu bağlamda, öğretmenlik bilgisi ve deneyimi, bireylerin bilgiye dayalı kararlar almasını ve bu bilgiyi kullanarak iktidar ilişkilerini şekillendirmesini sağlar. Katılımcının ifadelerinde görüldüğü üzere, öğretmenlik deneyimi, bireylerin farklı bakış açıları geliştirmelerine ve daha etkili bir şekilde bilgi üretmelerine olanak

tanır. Bu durum, Foucault'nun iktidar ve bilgi arasındaki dinamik etkileşimi vurgulayan görüşleriyle uyumludur. İktidar, disiplin, normalleştirme, bilgi, söylem gibi mekanizmalar yoluyla her yerde ve sürekli işlemektedir. Sonuçta her iki aile de eğitimcilik statüsünün kendilerine kazandırdığı yetkinlik ve kontrol mekanizmalarını aile hayatlarında uygulamaktadırlar. Benzer şekilde, öğretmenlerin çocuklara doğru davranış ve ahlaki değerleri aşılması önemli bir iktidar uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı Aile 5 E'nin ifadesiyle:

“Biz okulda çocuklara sürekli doğru olmaları, yalan söylememeleri gerektiğini, doğru düzgün çalışın, işinizi düzgün yapın, sevdiğinizize saygılı olun ... Genel ahlaki sosyal değerleri ... işleyerek ilerlediğimizden mutlaka davranışların, çocuğa tavrımıza, birbirimize etkisi mutlaka vardır diye düşünüyorum.” (Katılımcı Aile 5 E)

Foucault'nun gözetim iktidarı teorisi, bireylerin normlara uydurulması sürecini vurgulamaktadır. Bireyler, bu iktidar sisteminin bir parçası olarak özneye dönüşürler. Foucault'ya göre, bu gözetim sistemi iktidarın devamlılığının temelini oluşturmaktadır. Ancak iktidarın temelini de bilgi güçlendirmektedir (İliter ve Erbil, 2022: 281-282). Katılımcı Aile 5 E'nin anlatımı da bu teoriyle örtüşmekte olup, okulda çocuklara öğretilen değerlerin ve normların, onların davranışlarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

İktidar ve bilgi karşılıklı olarak birbirlerini içerimler; karşılığında bir bilgi alanı oluşturmayan iktidar ilişkisi olmadığı gibi iktidar ilişkileri varsaymayan ve oluşturmayan bilgi de yoktur. Bu bilgi alanının ve hakikatlerinin oluşturduğu söylemin “üretimi, birikimi, dolaşımı ve işleyişi olmadan iktidar ilişkileri ne yerleştirilebilir ne güçlendirilebilir ne de yürütülebilir.” (Foucault, 2021: 18)

Bu bölümde, eğitimci kimliğin etkileri, iktidar ve bilgi kavramları bağlamında incelenmiştir. Katılımcı ailelerin görüşleri, eğitimci kimliğinin ailedeki etkilerini ve çocuk yetiştirmeye yansımalarını göstermiştir. Özellikle eğitimcilerin, eğitim ortamlarında kazandıkları disiplin ve kontrol mekanizmalarını aile yaşantılarında da pratik ettikleri belirtilmiştir. Foucault'un iktidarın gözetim, disiplin ve normalleştirme mekanizmaları aracılığıyla bireyleri biçimlendirdiği görüşü bu bağlamda önem kazanmaktadır. Ayrıca, eğitimci ebeveynlerin, çocuklara yönelik ahlaki ve davranışsal normlar üzerinden iktidar uyguladıkları, bu normların çocukların kimlik ve davranışlarını şekillendirme konusunda kritik bir rol oynadığı ortaya konmuştur. Benzer

şekilde, eğitim kurumlarının, bireyleri toplumun kabul ettiği normlara uydurma ve bu normları içselleştirmeye yönlendirme işlevinin önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda, eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin iktidarın birer aracı olarak nasıl işlediği ve bireyler üzerinde nasıl etkili olduğu daha iyi anlaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme süreçlerinde sergiledikleri iktidar rollerini inceleyen araştırmamızın sonuçları ve bu alanda çalışan aile ve eğitim araştırmacılarına yönelik öneriler sunulacaktır.

Aile içi iktidar ilişkilerinin ve bu ilişkilerin çocukların gelişimi üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına önemli bir katkı sunan ilk kısımda ebeveyn öğretmen ailelerin, çocuklarının eğitim ve davranışlarını düzenleme konusunda çeşitli biçimlerde müdahalede bulunarak iktidarın aile içinde, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerinden tesis edildiği tespit edilmiştir. Bu anlamda ailelerin çocuk yetiştirme yaklaşımlarındaki farklılıklar, iktidarın karmaşık ve çok boyutlu yapısını yansıtırken, aynı zamanda her ailenin kendine özgü dinamikleri ve tarihsel bağlamları içinde iktidarın nasıl işlediğini de ortaya koyar. Bu bağlamda, iktidarın toplumsal ve tarihsel koşullar içinde sürekli olarak yeniden üretildiği ve değiştiği anlayışı, ailelerin çocuklarına yönelik yaklaşımlarında açıkça gözlemlenmektedir.

Ebeveynlerin, çocuklarının eğitim hayatına, en genelde geleceklerine ilişkin yönlendirmelerinin etkilerinin anlaşılmasına önemli bir katkı sunan ikinci kısımda ise ebeveynlerin, çocuklarının eğitim, kariyer planlama ve meslek seçimlerine çeşitli iktidar mekanizmaları kullanarak müdahale ettikleri tespit edilmiştir. Bu bölümde vurgulanan iktidar mekanizmaları, demokratik ve saygılı yaklaşımdan kısıtlayıcı ve yönlendirici yaklaşıma kadar çeşitlilik göstermektedir. Araştırmanın esas sonucuna göre, ebeveynlerin çocuklarına sundukları özgürlük, aslında örtük bir yönlendirme içermektedir. Ebeveynler, çocuklarına kendi kültürel kodlarını ve beklentilerini aktararak onların özneleşme süreçlerini belirlemektedir. Ebeveynler, çocuklarına belirli rutinler ve alışkanlıklar kazandırarak dolaylı bir disiplin sağlamaktadırlar. Aile içi iktidar, yalnızca baskı ve disiplin aracı olarak değil, aynı zamanda yönlendirme ve normalleştirme aracı olarak da işlemektedir.

Ailenin, çocukların günlük yaşamını düzenleme girişimlerinin etkilerini anlamaya önemli bir katkı sunan üçüncü kısımda ise ebeveynlerin, çocuklarının günlük yaşamlarını pek çok alanda etki altına aldıkları görülmüştür. Bu müdahalelerin zaman yönetimi, günlük rutinlerin düzenlenmesi, sosyal ilişki ve aktivitelerin oluşturulması, çocuğun istek ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesi olarak biçimlendiği tespit

edilmiştir. Bu bağlamda iktidar, salt baskı aracı değil, aynı zamanda bireyleri yönlendiren ve normlara uygun davranışlar sergilemelerini sağlayan bir mekanizmadır. Ebeveynler, çocuklarına belirli normları aşılacak için farklı tutumlar kullanabilir. Bu süreçte, ödüllendirici ve örnek olma stratejileri öne çıkmaktadır. Ebeveynler, bireylerin özgürlüğünü sınırlamak yerine, özgürlüğü belirli sınırlar ve normlar çerçevesinde sunarak bireylerin iradeleriyle iktidara tabi olmalarını sağlamaktadır. Böylece onların öznellik süreçlerini şekillendirmektedir. Araştırma bulguları, modern iktidarın özgürlük söylemi altında işlediğini ortaya koymaktadır. Ebeveynler, çocuklarına özgürlük sunuyor gibi görünseler bile, aslında onları sahip oldukları değer ve normlarına göre şekillendirmektedirler. Bu durum, iktidarın bireyleri farkında olmadan yönlendirdiğini ve kontrol ettiğini göstermektedir.

Mesleki tecrübenin aileye yansımalarına etkisine yönelik dördüncü kısımda ise ele alınan duruma yönelik bakış açılarının çeşitlendiği görülmüştür. Aile ilişkilerinden yola çıkarak bazı ebeveynlerin daha ılımlı yaklaşıma sahip olmasına neden olurken bazı ebeveynlerin de daha baskıcı olması gibi zıt sonuçlar görülmüştür. Ayrıca çocuk gelişimi, çocuk psikolojisi vb. pedagojik yaklaşımları bilmelerinin ebeveynlere bir avantaj sağladığını düşündükleri fark edilmiştir. Bu bölümde de elde edilen sonuçları şu şekilde ifade edebiliriz; eğitimci ebeveynlerin kontrol ve disiplin mekanizmaları, çocuklarının davranış ve kimliklerini biçimlendirmede belirleyici bir rol oynamaktadır. Foucault'un iktidar teorisi, eğitim ve aile ilişkileri bağlamında pratik bir uygulama alanı bulmaktadır. Eğitim kurumları ve öğretmenlerin, bireyleri toplumun kabul ettiği normlara uydurma işlevi, aile içi eğitim süreçlerinde de kendini göstermektedir. Eğitimci ebeveynlerin, bilgi ve deneyimlerini kullanarak çocuklarını yönlendirme ve karar verme süreçlerini şekillendirme kapasiteleri, iktidar ve bilgi ilişkisi çerçevesinde anlaşılabilir.

Eğitimci ebeveynlerin gerek söylemleri gerekse beden dillerinden yola çıkarak, çocuklarının yetiştirilmesine yönelik pratiklerin ya da iktidar rollerinin sorumluluğunu aldıkları gözlemlenmiştir. Bu durum kadın katılımcıların daha fazla görüş belirttiği bulgulara mevcuttur. Eğitim aracılığıyla kazanılan sorumluluk bilinci, özgüven ve bilgi, kadın öğretmenlerin toplumdaki statülerini güçlendirerek, eğitim alanında daha etkin roller üstlenmelerine olanak sağlamıştır. Tüm bu sonuçlar ışığında eğitimci ebeveynler çocuklarını kendi tarihsel koşulları perspektifinde ve toplumsalın normatif yapısı çerçevesinde yönlendirmekte ve onları biçimlendirmektedirler. Böylece

toplumsal pratikler bireyler tarafından içselleştirilmekte ve iktidar ağları yeniden örülebilmektedir. Böylelikle aile kurumu, iktidar ağının en temel aygıtı (dispositif) olarak, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde ve bireylerin kimliklerinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynayan, toplumsal düzenin devamlılığını sağlayan en önemli sosyalizasyon ve toplumsallaşma alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın bulguları, ailenin salt bir toplumsal kurum değil, aynı zamanda iktidarın yeniden üretildiği ve bireylerin kimliklerini şekillendirdiği bir arena olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, ailenin bireylerin toplumsallaşmasında odak noktası olduğunu ve iktidarın aile içindeki her etkileşimde yeniden üretildiğini göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik beklentileri, değer yargıları ve iletişim tarzları, çocukların kimliklerinin oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu durum, iktidarın bireylerin iç dünyasında da işleyen bir güç olduğunu, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Aile, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil ideolojinin en temel aktarım mekanizması olarak işlev görmektedir. Kadınların birey olarak tanınmaması ve ev içi rollere hapsedilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda aile salt sevgi ve bakım yuvası değil, bireylerin kimliklerinin inşa edildiği ve dolayısıyla iktidar ideolojisinin üretildiği bir mekândır.

Eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme yaklaşımlarının, diğer meslek gruplarındaki ebeveynlerle karşılaştırılması, iktidar rollerinin nasıl farklılaştığını ya da ortak rolleri keşfetmeyi sağlayabilir. Bu tür karşılaştırmalı çalışmalar, farklı meslek gruplarının iktidar ilişkilerini ve çocuk yetiştirme pratiklerini anlamaya yönelik derinlemesine analizler sunabilir. Ebeveyn öğretmenlerin yaşadıkları il ve bulundukları bölge mevcut araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. Bu sebeple araştırmanın farklı illerde yürütülmesi, daha farklı şehirlerde değişen demografik yapı ve örneklem farklılığının incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca çocukların eğitim seviyeleri değiştikçe ebeveynlerin iktidar rollerinin değişebileceği de göz önünde bulundurulduğundan daha geniş örneklemle araştırmanın tekrarlanması önerilmektedir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme pratiklerinin uzun vadeli etkilerini inceleyen çalışmalar yapılmalıdır. Bu, çocukların yetişkinlik döneminde ebeveynlerinin iktidar rollerinin izlerini nasıl taşıdıklarını ve bu izlerin onların toplumsal ve kişisel gelişimleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli veriler sunabilir. Eğitimci ebeveynlerin çocuk yetiştirme süreçlerinde farkında olmadan

uyguladıkları iktidar mekanizmalarını daha bilinçli hale getirmek amacıyla, ebeveynlik eğitim programları geliştirilebilir. Bu programlar, ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaklaşımlarını daha eleştirel ve farkındalıkla değerlendirmelerine yardımcı olabilir.

6. KAYNAKLAR

- Akal, C. B. (1998). *İktidarın Üç Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Akyol, İ. (2020). *Foucault'da Pastoral İktidar Kavramının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akyavuz, E. K., ve Çakın, M. (2020). Covid-19 Salgınının Eğitime Etkisi Konusunda Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Allan, K. (2020). *Çağdaş Sosyal ve Sosyolojik Teori*. (Çev. Aksu Bora, Simten Coşar, Hakan Ergül, Mete Pamir, Erkal Ünal). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arendt, H. (2018). *İnsanlık Durumu*. (Çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslantürk, Z. ve Amman, T. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Avcil, C. (2021). Kadın Akademisyenlerin Toplumsal Cinsiyet, Ev-Çalışma Hayatı Dengesi ve Şiddete İlişkin Gündelik Hayat Deneyimleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(4), 1019-1038.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bauman, Z. (2003). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. (Çev. Kemal Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (Çev. Hülya Tufan). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*. (Çev. Levent Ünsaldı). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2023). *Kültür Üretimi*. (Çev. Sibel Yardımcı ve Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları
- Bourdieu, P. ve PASSERON J. C. (2015). *Yeniden Üretim*. (Çev. Aslı Sümer, Levent Ünsaldı ve Özlem Akkaya). Ankara: Heretik Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., ve Çakmak, E. K. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım KitapYayınları.
- Canetti, E. (2006). *Kitle Ve İktidar*. (Çev. Gülşat Aygen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (2016). *İletişim Gücü*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Chomsky, N. ve Foucault, M. (2005). *İnsan Doğası: İktidara Karşı Adalet*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: BGST Yayınları
- Coşkun, C. (2010). *Michel Foucault: Özne ve İktidar*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (Çeviri Editörü: Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Çevik, Ö. C. (2020). *Refah Rejimleri Çerçevesinde Dünya ve Türkiye'de Aile Politikaları*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Dağlar, S. (2019). *Biyoiktidar Konteksinde Güzellik Endüstrisinin Sosyolojik Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demez, G., ve Seval, H. N. (2018). Şiddet Mağduru Kadınların Erkeklik Tanımlamaları: Burdur İli Özelinde Bir Çalışma. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Social Science Institute*, 10(23). 90-113.
- Demir, E., ve Köse, M. (2016). Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 38-57.
- Deniz, S. (2021). *Çocuk Edebiyatında Distopik Bağlam Ve Çocuğun Biyopolitikası*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dölek, E. (2018). *Max Weber ve Michel Foucault'da iktidar: karşılaştırmalı bir analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dündar, Ö. Z. (2020). *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri*. (Editör: Nurşen Adak). Değişen Toplumda Değişen Aile. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 39-63.
- Ece, A. (2009). *Michel Foucault Düşüncesinde Söylem, Düzen ve Hakikat*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erzen, Z. ve Epçaçan, C. (2018). Öğretmen Görüşlerine Göre Öğretmenlerin Toplumdaki Saygınlığının İncelenmesi. *Journal Of Institute Of Economic Development and Social Researches*, 4(9), 331-345.
- Feldman, S. (2021). *Michel Foucault 21. Yüzyılın Ezberbozan Dönüşümü*. İstanbul: Karakarga Yayınları.
- Ferry, N. M. (2006). Factors influencing career choices of adolescents and young adults in rural Pennsylvania. *Journal of Extension*, 44(3), 1-6.
- Fichter, J. (1997). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Yayınları.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri 1970-1982*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2002). *Toplumu Savunmak Gerekir*. (Çev. Şehsuvar Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2004). *Felsefe Sahnesi*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2005a). *Büyük Kapatılma*. (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2005b). *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. (Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2007). *İktidarın Gözü*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2010). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. (Çev. Ferhat Taylan). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2021). *Özne ve İktidar*. (Çev. Işık Ergüden ve Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Friedrich, C. J. (1999). *Sınırlı Devlet*. (Çev. Mehmet Turhan). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Fromm, E. (2019). *Özgürlükten Kaçış*. (Çev. Şemsa Yeğin). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ginzberg, E. (1988). Toward a theory of occupational choice. *The Career Development Quarterly*, 36(4), 358–363. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1988.tb00510.x>
- Gutting, G. (2010). *Foucault*. (Çev. Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Güçlü, S. (2020). *Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar*. (Editör: Nurşen Adak). Değişen Toplumda Değişen Aile. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 65-90.
- Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (21), 55-69.
- Han, B. C. (2020). İktidar Nedir?. (Çev. Mustafa Özdemir). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Han, B. C. (2021). *Kapitalizm ve ölüm dürtüsü*. (Çev. Çağlar Tanyeri). İstanbul: İnka Kitap Yayınları.
- Han, B. C. (2022). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*. (Çev. Haluk Barışcan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2001). *İmparatorluk*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horkheimer, M. (1998). *Akl Tutulması*. (Çev. Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- İliter, S., ve Erdil, M. (2022). Eğitim ve İktidar İlişkisi: Nietzsche ve Foucault. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi*, (3), 267-286.
- İnce, A. (2022). *Bir İktidar Aracı Olarak Eğitim*. (Editör: Hasan Yeniçirak ve Mehmet Tayanç). Toplumsal Kurumlara Sosyolojiden Bakmak. Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 85-97.
- Jenkins, R. (2016). *Bir Kavramın Anatomisi: Sosyal Kimlik*. (Çev. Gül Bostancı). İstanbul: Everest Yayınları.
- Karaismailoğlu, F. Ö. (2006). *Sosyal Teoride İktidar Tartışmaları; Marx, Nietzsche, Weber, Foucault*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98.
- Kaya, S. (2020). Zorunlu uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunlar: Öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri. *VIIth International Eurasian Educational Research Congress*, 10-13.
- Kılıç, A. Z., Durmuş, G., Soran, M. ve Beyazova A. (2013). Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri. *Çocuk Çalışmaları Araştırma Raporu*. İstanbul. Bilgi Üniversitesi. <https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/EBEVEYNLERİN-TOPLUMSAL-CİNSİYET-ALGISI-VE-ÇOCUK-YETİŞTİRMEYE-ETKİLERİ.pdf> adresinden 18 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.
- Kniveton, B. H. (2004). The influences and motivations on which students base their choice of career. *Research in Education*, 72(1), 47-59. <https://doi.org/10.7227/RIE.72.4>
- Koçak, A., ve Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28.
- Kurnaz, A., ve Kara, M. (2022). İktidar İlişkilerine Farklı Yaklaşımlar: Weber, Arendt, Parsons, Dahl, Bachrach ve Baratz, Lukes, Foucault. *21.Uluslararası Kamu Yönetimi Formu Tam Metinler Kitabı* (pp.713-724) Eskişehir, Türkiye.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mermutlu, A., ve Çetin, F. T. (2023). Radikal Feminist Kuram ve Annelik Söylemi. *Hafıza*, 5(2), 163-176.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma. (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Merquior, J. G. (1986). *Foucault*, (Çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: Afa Yayınları.
- Mills, S. (2023). *Foucault'yu Anlamak: Söylem ve İktidar*. (Çev. James Cem Yapıcıoğlu). Ankara: Fol Yayınları.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I. Cilt*. (Çev. Özlem Akkaya). Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar II. Cilt*. (Çev. Sedef Özge). Ankara: Yayınodası Yayınları.
- Oktik, N. (2018). *Aile ve Toplum: Sosyolojik Yaklaşımlar*. (Editör: Nurgün Oktik ve Halime Ünal Reşitoğlu). Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 1-26.
- Olgundeniz, A. V. (2015). Kariyerde Ebeveyn Etkisi. *Kariyer Doktoru Web Site* <https://www.kariyerdoktoru.com.tr/?Syf=5&Id=110563> adresinden 01 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.
- Ozankaya, Ö. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özmkas, U. (2021). *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Cogito*, 76, 290-311.

- Öztürk, D. (2019). *Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Michel Foucault'da İktidar ve Güç Kavramlarının Sosyolojik Kullanım Alanı*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Parlar, Y. ve Azak, M. (2023). Neo-Liberal İktidar: Byung-Chul Han Özelinde Eleştirel Bir İnceleme. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 13(1). <https://doi.org/10.29228/beytulhikme.6717>
- Poloma, M. M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Hayriye Erbaş). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Revel, J. (2012). *Foucault Sözlüğü*. (Çev. Veli Urhan). İstanbul: Say Yayınları.
- Ritzer, G. (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Himmet Hülür). Ankara: De Ki Yayınları.
- Solmaz, M. (2021). Foucault, Lyotard ve Bauman'ın Sosyal Teorilerinde İktidar Problemi. *Journal of International Social Research*. 14 (83).
- Swartz, D. (2022). *Kültür Ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (Çev. Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şahin, Z. (2023). *Feminist Sosyal Hizmet Perspektifiyle Kadınların Yalnız Annelik Deneyimleri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şentürk, Ü. (2014). Toplumsal Alanın İktidar Devriyeleri. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 69, 127-153.
- Şentürk, Ü. (2021). *Aile Sosyolojisine Bir Katkı*. Bursa: Dora Yayınları
- Tay, B. ve Tay, B. A. (2006). Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Başarıya Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 73-84.
- Tekelioğlu, O. (1999). *Michel Foucault ve Sosyolojisi*. (Çev. İbrahim Sirkeci). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-16.
- Timurturkan, M. (2009). *İktidarın Nesnesi Olarak Beden*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ünsal, S. (2021). Öğretmenlik Mesleğinin Tanımı, Önemi ve Öğretmenlerin Değişen Rollerine Nitel Betimsel Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1481-1504. <http://dx.doi.org/10.46928/iticusbe.956111>
- Üzümcü, H. E. (2017). Ebeveynlerin Çocuklarının Boş Zamanlarını Organize Etme Tutumları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: İstanbul'da Bir Saha Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Weber, M. (1998). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. Taha Parla). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yağar, F., ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

- Yazar, A. (2018). *Bireylerin Grup Baskısına Karşı Direnme ve Özneleşme Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yerli, G. D. (2023). Michel Foucault'da Eğitimin İşlevi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(85), 508-514.
- Yıldırım, A., ve Şimsek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

7. EKLER

7.1. EK 1: ETİK KURUL İZİNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 03.05.2024-426853

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARLARI

TOPLANTI SAYISI
5

KARAR SAYISI
2024/124

KARAR TARİHİ
25.04.2024

KARAR NO: 2024/124

Düzce Üniversitesi Enstitü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Vehbi ARSLAN' ın, "Bir Biyoiktidar Aygıtı Olarak Aile: Eğitimci Ebeveynler Üzerine Bir Araştırma" başlıklı çalışması Etik Kurulumuzca incelenmiş olup, ilgili çalışmanın araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olmak koşulu ile uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna;

Oy birliği ile karar verildi.

7.2 EK 2: DEMOGRAFİK VERİLER

Ebeveyn Özellikleri	Kadın Yaş	Erkek Yaş	Kadın Branş	Erkek Branş	Kadın Mesleki Kadem	Erkek Mesleki Kadem	Kadın Görev Kademesi	Kadın Öğrenim Durumu	Erkek Görev Kademesi	Erkek Öğrenim Durumu
Aile 1	44	52	Fen Bilimleri	Felsefe	18	24	Ortaokul	Yüksek Lisans	Lise	Lisans
Aile 2	50	49	Tarih	Edebiyat	29	26	Lise	Yüksek Lisans	Lise	Lisans
Aile 3	43	44	Sınıf	Kimya	20	22	İlkokul	Lisans	Lise	Yüksek Lisans
Aile 4	50	52	Sınıf	Sınıf	27	28	İlkokul	Lisans	İlkokul	Lisans
Aile 5	48	47	İngilizce	İngilizce	23	23	Lise	Lisans	Ortaokul	Lisans
Aile 6	36	46	Felsefe	Coğrafya	13	22	Lise	Lisans	Lise	Lisans
Aile 7	49	50	Coğrafya	Matematik	27	27	Lise	Lisans	Lise	Lisans
Aile 8	50	51	Biyoloji	Biyoloji	29	29	Lise	Yüksek Lisans	Lise	Lisans
Aile 9	35	38	Türkçe	Rehberlik	12	16	Ortaokul	Yüksek Lisans	Ortaokul	Yüksek Lisans
Aile 10	43	44	İngilizce	İngilizce	20	22	Ortaokul	Yüksek Lisans	Lise	Yüksek Lisans
Aile 11	44	47	Edebiyat	Fen Bilimleri	25	27	Lise	Lisans	Ortaokul	Lisans
Ortalama	43,72	47,27	,	,	22,09	24,18	,	,	,	,

Çocukların Özellikleri	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Meslek Sahibi
Aile 1	-	2 Kız (11 - 14 yaş)	-	-	-
Aile 2	-	-	1 Kız-1 Erkek (15 yaş)	-	-
Aile 3	-	-	2 Erkek (15 yaş)	-	-
Aile 4	-	-	-	1 Erkek (22 yaş)	1 Erkek (25 yaş)
Aile 5	-	-	1 Kız (17 Yaş)	-	-
Aile 6	1 Kız (8 yaş)	-	-	-	-
Aile 7	1 Kız (7 yaş)	-	1 Erkek (17 yaş)	-	1 Erkek (23 yaş)
Aile 8	-	-	1 Erkek (17 yaş)	1 Kız (20 yaş)	-
Aile 9	1 Kız (7 yaş)	-	-	-	-
Aile 10	-	-	-	1 Kız (18 yaş)	-
Aile 11	1 Kız (8 yaş)	-	-	1 Erkek (20 yaş)	-
Toplam	4 Kız	2 Kız	2 Kız 5 Erkek	2 Kız 2 Erkek	2 Erkek

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Vehbi Arslan

Yabancı Dili : Almanca & İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Sosyoloji	Düzce Üniversitesi	2024
Lisans	Sosyoloji	Cumhuriyet Üniversitesi	2000
Ön Lisans	Kontrol ve Otomasyon Sistemleri	Mustafa Kemal Üniversitesi	1994
Lise	Elektronik	Zonguldak E.M.L	1989